

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Historie

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Historie – Geografie se zaměřením na vzdělávání

Osídlování Liberce po druhé světové válce Liberec settlement after World War II

Bakalářská práce: 10–FP–KHI–080

Autor:

Radek Mořka

Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.

Konzultant: PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
93	0	0	0		11

V Liberci dne: 25. dubna 2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra historie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Radka Mořku
adresa: Rubensova 41, Ústí nad Labem, 400 03
studijní obor (kombinace): Historie - Geografie se zaměřením na vzdělávání
Název BP: **Osídlování Liberce po druhé světové válce**
Název BP v angličtině: **Liberec settlement after World War II**
Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.
Konzultant: PhDr. Jaroslav Pažout. Ph.D.
Termín odevzdání: 30. 4. 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 30. března 2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát):

RADEK MOŘKA

Datum:

17. 6. 2011

Podpis:

- Název BP: OSIDLOVÁNÍ LIBERCE PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE
- Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.
- Cíl: Cílem bakalářské práce je na základě studia pramenů a literatury charakterizovat poválečný proces osidlování Liberce. Pozornost bude věnována nově příchozím, starousedlíkům i vysídlovaným obyvatelům města. Fenomén osidlování Liberce bude sledován v kontextu poválečných dějin Československa a evropských migrací.
- Požadavky: Znalost dobových reálií. kritické myšlení, schopnost práce s prameny a jejich komparace s literaturou.
- Metody: Analýza archivního materiálu
Syntéza pramenů a literatury
- Literatura: 1. PRAMENY ARCHIVNÍ:
Národní archiv Praha
Státní okresní Liberec
- 1.2. PRAMENY VYDANÉ, DOKUMENTY:
Dekrety prezidenta republiky 1940-1945 (Dokumenty), Brno 2002.
HELLER, Čestmír. Pojd' s námi budovat pohraničí, Praha 1947.
KREYSA, Miroslav. Budujeme pohraničí, Praha 1946.
KREYSA, Miroslav. České pohraničí, Praha 1947.
Sbírka zákonů a nařízení Československé republiky
Soudobý regionální tisk
2. LITERATURA:
ARBURG, Adrian von. Tak či onak. Nucené přesídlení v komplexním pojetí poválečné sídelní politiky v českých zemích, In Soudobé dějiny X/3 (2003), Praha 2003.
ARBURG, Adrian von. Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních státních organů při provádění "evakuace" německého obyvatelstva (květen až září 1945), část 1: Předpoklady a vývoj do konce května 1945. In Soudobé dějiny XII/3-4 (2005), Praha 2005.
ARBURG, Adrian von. Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních státních organů při provádění "evakuace" německého obyvatelstva (květen až září 1945), část 2: Československá armáda vytváří "hotové skutečnosti", vláda je před cizinou legitimizuje. In Soudobé dějiny XIII/1-2 (2006), Praha 2006.
ARBURG, Adrian von. Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních státních organů při provádění "evakuace" německého obyvatelstva (květen až

- září 1945), část 3: Snaha vlády a civilních úřadů o řízení "divokého odsunu". In Soudobé dějiny XIII/3-4 (2006), Praha 2005.
- BRÜGEL, Johann Wolfgang. Češi a Němci II. (1939-1946), Praha 2008.
- ČAPKA, František; SLEZÁK, Lubomír; VACULÍK, Jaroslav. Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce, Brno 2005.
- ČAPKA, František. K úloze Osídlovacího úřadu v počáteční fázi znovuosídlení pohraničních oblastí českých zemí po druhé světové válce, Sborník prací PF MU v Brně. Řada společenských věd 179, Brno 2004.
- FRNKOVÁ, Veronika. Osídlení Kaplicka a Českokrumlovská reemigranty ze Slovenska, Rumunska a Maďarska po druhé světové válce, Liberec 2007. Diplomová práce. TUL.
- GRULICH, Tomáš. Osídlování pohraničí po roce 1945 a film, in Filmový sborník historický 2, Praha 1991.
- HELLER, Čestmír, Pojď s námi budovat pohraničí, Praha 1947.
- KAPLAN, Karel. Pravda o Československu 1945 – 1948, Praha 1990.
- KASTNER, Quido. Osídlování českého pohraničí od května 1945 (Historická analýza doplněná kvalitní sociologickou sondou), Praha 1996.
- KŘIVOHLAVOVÁ, Jana. Osídlování Frýdlantska po odsunu Němců v letech 1945 – 1960, Liberec 2003. Diplomová práce. TUL.
- KOKOŠKOVÁ, Zdeňka; KOCIÁN, Jiří; KOKOŠKA, Stanislav. Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody, Praha 2005.
- SLEZÁK, Lubomír. Osídlování pohraničí českých zemí v letech 1945 – 1959, Praha 1980.
- SLEZÁK, Lubomír. Pohraničí českých zemí na pokračování (Dosídlování v padesátých letech 20. století), Praha, Acta Oeconomica Pragensia, roč. 15, č. 7, 2007.
- SLEZÁK, Lubomír. Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce, Brno 1988.
- STANĚK, Tomáš. Německá menšina v českých zemích 1948 – 1989, Praha 1993.
- STANĚK, Tomáš. Odsun Němců z Československa 1945 – 1947, Praha 1991.
- STANĚK, Tomáš. Perzekuce 1945, Praha 1996.
- STANĚK, Tomáš. Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 – 1948), Ostrava 1992.
- TECHNIK, Svatopluk. Výstava Budujeme osvobozené kraje v Liberci roku 1946, Liberec 2001.
- TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců z Československa, Praha 1983.
- ZÁHORSKÁ, Lucie. Odsun Němců z Frýdlantska 1945 – 1947. Liberec 2001. Diplomová práce. TUL.

Čestné prohlášení

Název práce: Osidlování Liberce po druhé světové válce
Jméno a příjmení autora: Radek Mořka
Osobní číslo: P09001173

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 25. 04. 2013

Radek Mořka

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí práce Mrg. Kateřině Lozoviukové, Ph.D., za její trpělivost a cenné rady, které mi po celou dobu studia i psaní práce poskytovala. Obrovský dík patří mojí rodině, která mně celé studium podporovala, přestože to někdy nebylo jednoduché. Markétě za ochotu až obětavost při korekturách textu a všem, kteří mi pomohli v nejtěžších chvílích.

Anotace

Bakalářská práce se snaží zachytit proces osídlování Liberecka po druhé světové válce v letech 1945 - 1947 s přihlédnutím k odsunu původního německého obyvatelstva. Úvodní část je věnována poválečnému vývoji Československa, následující kapitoly se zabývají samotným osídlováním. Část práce je věnována vyhnání osob považovaných za Němce mimo hranice republiky. Závěrem je zmíněna také výstava „Budujeme osvobozené kraje“, která se v Liberci konala v roce 1946.

Klíčová slova

Liberec, osídlování, tzv. třetí republika, vyhnání/odsun

Annotation

This bachelor thesis attempts to capture the settlement process in the Liberec region after the Second World War in the years 1945–1947 with regard to the expulsion of the German population. First part of the thesis is dedicated to post-war development of the Czechoslovakia, following chapters deal with the settlement process itself. Part of this thesis is dedicated to the expulsion of the people considered Germans. In the year 1946 there was an exhibition „Budujeme osvobozené kraje“ in Liberec, which is mentioned in the final chapters of the thesis.

Key words

Liberec, settlement, the Third Republic, expulsion/transfer

Die Annotation

Die Bachelorarbeit bemüht sich den Prozess der Besiedlung des reichenberger Bezirks nach dem Zweiten Weltkrieg zwischen den Jahren 1945 – 1947, mit der Berücksichtigung zu der Abschiebung der ursprünglichen Bevölkerung festzuhalten. Der Einleitungsteil widmet sich der Nachkriegsentwicklung der Tschechoslowakei, die weiteren Kapitel beschäftigen sich schon mit der Besiedlung. Ein Teil der Arbeit befasst sich mit der Abschiebung der Menschen, die zu Deutschen gezählt worden

sind, hinter die Grenze der Republik. Zum Schluss ist auch die Ausstellung erwähnt, die im Jahr 1946 in Reichenberg stattgefunden hat.

Schlüsselwörter

Reichenberg, Kolonisation, Die Dritte Republik, Vertreibung/Abschiebung

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Kritika pramenů a literatury	10
2. 1 Kritika pramenů.....	10
2. 2 Kritika literatury	12
3. Vývoj Československa po květnu 1945	13
4. Předpoklady k osídlování.....	15
4.1 Vysídlení německého obyvatelstva	16
4.1.1 Geneze odsunu	16
4.1.2 Určení národnosti.....	18
4.1.3 „Divoké“ vysídlení	19
4.1.4 Organizované vysídlení	22
4.2 Organizace osídlování	25
4.2.1 Národní pozemkový fond	25
4.2.2 Osídlovací úřad	25
4.2.3 Fond národní obnovy	27
5. Osídlování	28
5.1 Vstup do problematiky	28
5.2 Zemědělské osídlování	31
5.3 Nezemědělské osídlování	33
6. Liberec.....	35
6.1 Situace před okupací	35
6.2 Situace za okupace	36
6.3 Osvobození města a vysídlení německého obyvatelstva.....	38
6.4 Orgány veřejné správy.....	42

6.5 Osídlování Liberecka	45
6.6 Výstava „Budujeme osvobození kraje“	54
7. Závěr	56
8. Použitá literatura a prameny.....	58
8.1 Archiv	58
8.2 Tištěné prameny	58
8.3 Oral history.....	58
8.4 Dobová periodika	59
8.5 Literatura	59
9. Seznam zkratk	62
10. Seznam příloh.....	64
11. Přílohy.....	65

1. Úvod

Liberec byl od svého založení až do konce roku 1946 vždy více „německým“ než „českým“ městem. Od konce roku 1947 se však dá mluvit o Liberci jako o v drtivé většině českém a česky mluvícím městem. Kam a jak zmizelo z Liberce více než 70 000 německých obyvatel města? Odkud a z jakých důvodů přišlo do města pod Ještědem okolo 50 000 českých osídlenců? I tím se zabývá tato práce.

Cílem od počátku nebylo pouze statisticky zdokumentovat příchod nových osídlenců na sever Čech, ale naopak se snažit ukázat na fakt, že musel někdo také zákonitě město opustit. Poválečná migrace v pohraničí nemá v dějinách naší země obdoby. Je tedy na této práci, aby byl proces vyhnání německého obyvatelstva a příliv novoosídlenců vysvětlen ve své vzájemné provázanosti a neoddelitelnosti. Větší část bude, jak název práce napovídá, věnována procesu osídlování a hlavně pak osídlení samotného Liberce.

Práce na úvod seznamuje s poválečným vývojem Československa až do února 1948, následuje kapitola věnovaná předpokladům k osídlování. První části se věnují zevrubně vysídlení německého obyvatelstva, s poukazem na některé dekrety prezidenta republiky. Organizace, které zajišťovaly konfiskaci nepřátelského majetku a jeho následné přerozdělení do rukou nově příchozích, jsou zmíněné v kapitolách na konci čtvrté části práce. Samotné osídlování je nejprve rozděleno na zemědělské a nezemědělské. Doplnuje tak předešlou část i o vlastní akt přesídlování, včetně statistických údajů.

Liberci je věnována poslední část. V krátkosti je vysvětlena situace před a za okupace, osvobození města Rudou armádou, které následovalo vyhnáním skoro 70 000 obyvatel z města. Práce si dává za úkol seznámit čtenáře i s orgány veřejné správy ve městě po konci války. Největší prostor byl věnován kapitole Osídlování Liberecka, doplněné mimo statistické údaje i několika rozhovory s pamětníky. Závěrem je v práci zmíněna i výstava Budujeme osvobozené kraje, která proběhla v Liberci v srpnu 1946.

V práci se na mnoha místech hovoří o Češích, respektive Němcích, ačkoli určení národnosti je mnohem komplikovanější a komplexnější jev. Korektní by bylo hovořit o osobách považovaných za Němce, respektive Čechy, protože ne vždy se

lidé cítili býtí tím, za co je považovalo jejich okolí, nebo klasifikoval zákon. V rámci zjednodušení a přehlednosti je od toho v práci upouštěno a národnosti (respektive terminologii s ní související) se věnuje v samostatná kapitola.

Práce je v přílohách doplněna o stěžejní dekrety prezidenta republiky, několik map ukazující proces osídlování v republikovém měřítku či kopie některých dokumentů.

Věřím, že tato práce po jejím přečtení dá čtenáři základní vhled do problematiky poválečného osídlování Liberce v letech 1945–47, s přihlédnutím k vyhnání německého obyvatelstva.

2. Kritika pramenů a literatury

2.1 Kritika pramenů

Ke zpracování tématu bakalářské práce byly nejvíce použity fondy uložené v Státním okresním archivu v Liberci (SOkA Liberec). Jednalo se zejména o fondy Městského národního výboru (MěstNV Liberec 1945–1990) a Okresního národního výboru v Liberci (ONV Liberec I. 1945–1960). Z fondu MěstNV Liberec bylo největší množství informací z kartonu č. 2, kam byla uložena srovnávací statistika obyvatel města. Karton č. 215 obsahoval tiskopisy bytového referátu, ze kterých byly vyvozeny např. ceny za přidělované nemovitosti a další dobové dokumenty přímo související s rozdělováním konfiskovaného majetku. V mnohém byla přínosná i kniha č. 142, tedy Kronika 1945–1949, obsahující informace především o odsunu německého obyvatelstva mimo republiku. Fond ONV Liberec obsahoval mimo jiné i velké množství korespondence mezi uchazeči o přiděl usedlosti či živnosti a ONV, ale také plakáty, vyhlášky či rozhlasová hlášení k příležitosti výstavy Budujeme osvobozené kraje. Pro práci byl využit i karton č. 261, ze kterého pocházely tiskopisy o národní správě, žádosti o konfiskovaný majetek či korespondence osídlenců s ONV, ve které osídlenci poukazovali na problémy a nedostatky při národní správě. Karton č. 295 a 409 byl využit jen okrajově. Nacházely se v něm početní stavy německého obyvatelstva nebo několik vyhlášek a poučení při soupisu a evidenci konfiskátů u repatriantů.

Mimo liberecký archiv bylo pracováno i s dalšími fondy, zejména pak z Národního archivu (NA), Archivu bezpečnostních složek (ABS) a Archivu Ministerstva zahraničních věcí. Tyto fondy jsou z velké míry zpracované v edici Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951 (VNPČP) od Adriana von Arburga a Tomáše Staňka, které jsou dostupné i v elektronické formě na CD při každém svazku edice. Pro potřeby práce byl použit f. 310 z ABS a f. MV-N Národního archivu v Praze, kde jsou informace o revolučních gardách, které působily na Liberecku a v samotném Liberci. Zbylé fondy jsou využity pro dokreslení situace odsunutých Němců z území republiky.

Využito bylo i pramenů písemné podoby. Základním pramenem byl titul České pohraničí od tehdejšího prezidenta Osídlovacího úřadu v Praze Miroslava Kreusy. Dalším stěžejním pramenem byla Sbíрка zákonů a nařízení státu Československého, především ročníky 1945 a 1946. V některých kapitolách byl využit i Košický vládní program a kniha Josefa Muchy a Karla Petržely O některých problémech národnostně smíšených manželství. Bylo čerpáno i se Sborníku OSK Liberec, vydaným roku 1946.

Velké množství základních poznatků o osídlování práce čerpá z dobových periodik. Jedná se především o časopis Osídlování, věstník Osídlovacího úřadu v Praze, který vycházel v letech 1946–1950. Časopis Osídlování je uložen v SOkA Liberec. Dále ze Stráže severu a Zpravodaje z pohraničí. Lokální Stráž severu lze dohledat jak v SOkA Liberec, tak i v Krajské vědecké knihovně v Liberci. Zpravodaj z pohraničí či měsíčník Právní praxe, který byl také použit, je uložen v Národním archivu v Praze. Dobová periodika byla užitečná především pro získání informací o každodenním životě a problémech nových osídlenců. Vzhledem k tomu, že zejména časopis Osídlování byl pod přímou taktovkou KSČ, byl zde znatelný budovatelský duch a samozřejmostí byly i protiněmecké články, nejvíc v prvních vydáních.

Specifickou částí je metoda Oral history, která byla v práci také využita. Rozhovory s pamětníky pomohly nahlédnout do každodennosti obyvatel, jejich nálad a postojů. Při využití oral history bylo však nutné brát výpovědi s určitým nadhledem, vzhledem k časovému odstupu od událostí, vývoje názorů či jednoduše k možnosti, že narátor si přesně nevzpomněl a doplnil své myšlenky o věci převzaté

či z doslechu. Oral history je tedy především doplnění práce o skutečný lidský rozměr, který pomáhá nahlížet na historické jevy z jiných úhlů.

2. 2 Kritika literatury

Téma osídlování je dnes v literatuře poměrně frekventované, lze však nalézt díla, která vznikla před rokem 1989. Zcela nezpochybnitelná provázanost mezi odsunem německého obyvatelstva a vlastním osídlováním se začíná do literatury dostávat až v posledních letech. Předchozí publikace se zabývaly buď jen odsunem či jen osídlováním, a to z většiny jen v republikovém měřítku, nikoli v regionálním. Hlavním zdrojem informací v první fázi psaní práce byla kniha Nové osídlení českých zemí po druhé světové válce od autorů Čapka, Slezák, Vaculík z roku 2005, ve které se podařilo objasnit a rozebrat zemědělské, nezemědělské osídlování a reemigraci z hlediska celostátního. Díky regionálním diferencím bylo nutné se zaměřit na literaturu přímo libereckou. Jako zdroje regionálních informací bylo využito recenzované periodikum *Fontes Nissae – Prameny Nisy*, na kterém se podílí osm regionálních institucí, zejména pak katedra historie TUL. Jednalo se o příspěvek Roberta Filipa Okresní národní výbor Liberec v letech 1945 až 1960 či společnou práci Kateřiny Lozoviukové a Lenky Štopperové Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců. Samotnému odsunu bylo v práci poskytnuto množství prostoru z důvodu snahy o vysvětlení propojenosti obou souběžně probíhajících procesů odsunu a osídlování. K tématu odsunu byly práce vydávány i před rokem 89, avšak kvalitnější (bez nutné ideologie) jsou až práce porevoluční. Hlavním zdrojem byly knihy Tomáše Staňka (*Německá menšina v českých zemích 1948–1950*; *Odsun Němců z Československa 1945–1947*; *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*), který se tímto tématem zabývá dlouhodobě.

Pro bakalářskou práci se stala zlomovou edice *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951* Adriana von Arburga a Tomáše Staňka, vydávaná od roku 2010. Edice se snaží poukázat právě na vzájemnou provázanost odsunu a osídlování a její jednotlivé ediční svazky jsou zaměřené na určité období či probíhající proces, v kontextu poválečných událostí v Československu. Edice obsahovala také digitalizované dokumenty, přiložené na CD, proto byla ideálním

zdrojem archivních materiálů z různých institucí. Z této edice bylo čerpáno největší množství poznatků a archiválií. Další poznatky byly použity z rukopisu o Liberci Kateřiny Lozoviukové z roku 2010 a Kniha o Liberci Romana Kašpara a kolektivu. Kniha o Liberci bylo nutné brát s určitou rezervou, protože zpracované archiválie nebyly v knize prezentovány s dostatečným historickým kontextem, proto na mnoha místech musely být reinterpretovány do odpovídající podoby.

Do práce byla zakomponována i dílčí literatura, která se osídlování nedotýká přímo či se osídlováním zabývá jen krajově. Tato literatura většinou objasňuje historický kontext a souvislosti nutné k dalšímu pochopení tématu.

3. Vývoj Československa po květnu 1945

Ještě před ukončením válečných operací druhé světové války bylo jasné, že se zahraniční politika Československého státu bude lišit od předválečné. Stejně jako většina Evropy, tak i Československo (ČSR) se po zkušenostech z předválečného období přiklání k levicové politice. Celý tento proces změny vyvrcholil na konci války, kdy Československo připadlo do sféry sovětského vlivu.¹

Hlavním cílem politické reprezentace bylo odčinění Mnichova a obnovení republiky v předmnichovských hranicích. Snahy politiků nebyly jednoznačně úspěšné, území republiky se zmenšilo o Podkarpatskou Rus (území o rozloze 12 644 km²), která byla 26. listopadu 1944 připojena k Svazu sovětských socialistických republik (SSSR).² Neméně důležitým záměrem, který byl vysloven ještě v průběhu války, se stala snaha o vytvoření homogenního státu Čechů a Slováků bez dalších minoritních národů, především Němců a Maďarů. S tím souvisela nutnost rychlého vystěhování co možná největšího počtu německého a maďarského obyvatelstva za hranice obnovené republiky. Vystěhování³ tohoto obyvatelstva započalo okamžitě po skončení války s přispěním ozbrojených složek státu a osvobozujícího vojska, především Rudé armády (RA).

Již v průběhu války docházelo k politickým setkáním exilových vlád ze západu (Londýn) a východu (Moskva) ohledně transferu osob považovaných

---

¹ KAPLAN Karel, *Pravda o Československu 1945–1948*, Praha 1990, s. 130-158.

² PROCHÁZKA Jaromír, *Poválečné Československo 1945–1989*, Praha 1991, s. 7.

³ K terminologii viz kapitola 4.1.

za Němce mimo budoucí obnovenou republiku. V dubnu 1945 se v Košicích uskutečnilo politické jednání obou vlád, kde se společně projednávaly další kroky po osvobození ČSR. Výsledek vešel ve známost jako *Košický vládní program*, vyhlášený 5. dubna 1945. Bylo mimo jiné rozhodnuto, že v nové vládě budou strany především levicové a prvorepublikové pravicové strany budou zakázány. Na vládě se podílelo celkem 6 stran (z toho 4 české). Jednalo se o především o komunisty (KSC), dále sociální demokraty (ČSSD), národní socialisty (ČSNS) a lidovce (ČSL). Na Slovensku šlo o slovenské demokraty (DS) a komunisty (KSS). Jednání v Košicích byla pod taktovkou komunistů, kteří se, na rozdíl od londýnské vlády, velmi dobře připravili. Podařilo se jim obsadit klíčová ministerstva ovlivňující budoucí chod obnoveného státu. Londýnský exil fakticky pouze odsouhlasil znění předchozích moskevských dohod z konce března 1945. Byla vytvořena *Národní fronta Čechů a Slováků*⁴ (NF), ve které měli být zástupci všech povolených stran. Ve výsledku se dá říci, že Československo již od prvních měsíců konce války nemělo politickou opozici.⁵ Ta mohla vzniknout, i díky událostem z února 1948, až po tzv. sametové revoluci při volbách konaných roku 1990.

Ještě v prvních měsících po skončení války, stále s parlamentní absencí, vydával prezident republiky Dr. Edvard Beneš dekrety, jejichž obsah napomáhal k normalizaci chodu celého státu. Znění většiny dekretů to umožňovalo plynule a bez problémů. Ovšem některé dekrety jsou dodnes považovány za sporné a vedou se o nich mezinárodní diskuze. Mezi ty zásadní patří například dekret č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech ze dne 19. června 1945⁶ (tzv. velký retribuční dekret), dekret č. 17/1945 Sb. o národním soudu z téhož data⁷ a dekret č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění pro národní cti z 27. října 1945⁸ (tzv. malý retribuční dekret). Tyto dekrety prezidenta republiky se zabývají potrestáním válečných zločinců, kolaborantů a dalších osob spřízněných s nacistickým režimem. Celkově bylo obviněno na 130 000 osob, z čehož bylo skoro 38 000 odsouzeno a 709 popraveno

---

⁴ Srov. KAPLAN Karel, *Národní fronta 1948–1960*, Praha 2012.

⁵ BĚLINA Pavel a kol., *Dějiny Země koruny české II.*, Litomyšl 2001, s. 249.

⁶ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 16/1945 Sb., částka 9, s. 25.

⁷ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 17/1945 Sb., částka 9, s. 31.

⁸ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 138/1945 Sb., částka 57, s. 338.

(475 Němců a 234 Čechů), což nemá v osvobozených zemích obdoby.⁹ Další sporné dekrety jsou zmíněny v příslušných kapitolách.

První volby do *Ústavodárného národního shromáždění* (ÚNS) se konaly 26. května 1946. V celorepublikovém měřítku s jasnou převahou vyhrála KSČ. Na Slovensku však komunisté nezmáhali, umístili se za DS, kterou se okamžitě po volbách snažili zdiskreditovat. Celkové vítězství KSČ bylo například pro národní socialisty překvapující. Na rozdíl od většiny ostatních stran vsadili totiž komunisté na předvolební kampaň cílenou především k novým osídlencům v pohraničí,¹⁰ kteří tvořili obrovskou volební masu. Těm slavnostně předávali dekrety na usedlosti, které však neměly fakticky žádnou právní hodnotu. I předvolební postoj představitelů komunistické strany k živnostníkům byl zcela opačný než o několik měsíců později. Podpora malých živností a odmítání znárodnění velkých statků, i to byly předvolební hesla komunistů, díky kterým se jim podařilo vyhrát volby. Zejména podpora z nově osídlených částí republiky měla na volebním vítězství velký podíl. Druhou nejsilnější stranou se stala ČSNS s předstihem před ČSL.¹¹ Po únorových událostech roku 1948 začali republiku ovládat komunisté a o několik měsíců později se jim podařilo uchopit moc definitivně na více než čtyři dekády.

4. Předpoklady k osídlování

Poválečné osídlování byl naprosto nezbytný proces, který musel nahradit chybějící pracovní síly v pohraničí, jež vznikly vysídlením německého obyvatelstva za hranice republiky. Osídlování pohraničí českých zemí po skončení druhé světové války představovalo v podstatě největší vnitrozemský přesun obyvatelstva v dějinách českých zemí, to znamená Čech, Moravy a českého Slezska. Do pohybu se v této oblasti, kterou máme v povědomí jako Sudety, dostalo pět milionů obyvatel.

---

⁹ VESELÝ Zdeněk, *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 1994, s. 382 – 389. (dále jen VESELÝ) Více k tématu poválečné retribuice viz: FROMMER Benjamin, *Národní očista, Retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010.

¹⁰ Pohraničí chápeme jako území hraničních okresů, přimykající se k dnešní státní hranici, kde až do let 1945–1947 žilo německé obyvatelstvo, a to většinou jako majoritní populace. Srov.: ČAPKA František, SLEZÁK Lubomír, VACULÍK Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno 2005, s. 9.

¹¹ VESELÝ, s. 380–395.

Na jedné straně odsunutí Němci a na druhé straně osídlenci slovanského původu, zejména Češi a Slováci, kteří začali postupně osídlovat toto území pohraničí.¹²

4.1 Vysídlení německého obyvatelstva

V letech 1942–1943 získal československý prezident Edvard Beneš od spojenců předběžný, nikoli však závazný a konkrétně formulovaný příslib, týkající se uskutečnění transferu většiny sudetských Němců. Neexistoval tedy důvod, proč se ke koncepci obnovení republiky jako národního státu, v němž nebudou zbytkům „nepřátelských“ minorit zaručena speciální práva, veřejně nehlásit. V podobě přizpůsobené dobovým okolnostem byly prezentovány názory zakotvené ve starší historické tradici národního zápasu s Němci, nyní ovšem podpořené argumentací, že způsob, jakým se nacisté hodlali vyrovnat s „českou otázkou“, ospravedlňuje postup vedoucí k definitivnímu vytlačení odvěkého protivníka z prostoru rekonstruovaného státního útvaru.¹³

4.1.1 Geneze odsunu

Již v průběhu války exilová vláda v Londýně představila svůj postoj k německé minoritě na území budoucího Československa. V roce 1942 přijala britská vláda memorandum, ve kterém vyslovuje souhlas s transferem německého obyvatelstva. Při květnové návštěvě roku 1943 přednesl svůj názor Dr. Edvard Beneš americkému prezidentovi Franklinu D. Rooseveltovi, který s celkovým transferem souhlasil, stejně jako s ním souhlasila sovětská garnitura. Ještě před ukončením válečných operací se postoj spojenců změnil a byl o poznání mírnější než při

---

¹² ČAPKA, František. Několik poznámek k otázce nezemědělského osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce. In: KOCIÁN, Jiří, Stanislav KOKOŠKA a Zdeňka KOKOŠKOVÁ. *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: Sborník z konference k 60. výročí druhé světové války*. Praha 2005, s. 204–208.

¹³ ARBURG Adrian von – STANĚK Tomáš (ed.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: Dokumenty z českých archivů*. Díl I., Češi a Němci do roku 1945: Úvod k edici, *Středokluky* 2011, s. 209. (dále jen *VNPČP I.*) Více k tématu viz SCHALLNER, Dieter. *Obraz Němců a Německa v letech 1945 až 1947: Vznik soudobého českého stereotypu Němce a Německa*. In: KŘEN, Jan a Eva BROKLOVÁ. *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha 1998, s. 236–252.

předchozích jednáních.¹⁴ I přes to bylo připraveno a postupně vydáno několik prezidentských dekretů, které byly pro odsun důležité. Jednalo se o dekret č. 33/1945 Sb. ze dne 2. srpna o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské¹⁵, kterým přišla o československé státní občanství většina německého obyvatelstva až na výjimku antifašistů a Němců, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky¹⁶ hlásili k české či slovenské národnosti. Ti si mohli o čl. státní občanství dodatečně požádat, ovšem proces byl leckdy neúměrně dlouhý a mnoho osob se proto nemohlo zúčastnit voleb v roce 1946.¹⁷ Dále to byl Dekret č. 71/1945 Sb. ze dne 19. září 1945 o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství,¹⁸ dekret č. 5/1945 Sb. ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkoprávních jednáních z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů¹⁹ a o dekret č. 12/1945 Sb. ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa²⁰ (tzv. konfiskační dekret). Všechny tyto dekrety prezidenta republiky byly poté potvrzeny v dekretu č. 143/1945 Sb. ze dne 27. října 1945 o omezení žalobního práva v trestním řízení,²¹ který nepřímo vylučoval možnost se proti těmto výše zmíněným dekretům právně bránit. Samotné vysídlení osob považovaných za Němce mimo území ČSR lze rozdělit do tří stěžejních fází: tzv. divoký odsun, tzv. organizovaný odsun a tzv. dodatečný odsun.

---

¹⁴ VRABEC Václav, *Ke genezi myšlenky transferu Němců v domácím odboji*, In: Češi, Němci, odsun. Praha 1990, s. 287–314.

¹⁵ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 33/1945 Sb., částka 17, s. 57.

¹⁶ Podle § 18 zmíněného dekretu prezidenta republiky se jednalo o období od 21. května 1938 do dne, který bude určen vládním nařízením. Konečné datum bylo několikrát posouváno, a to Předpisem č. 22/1946 Sb. ze dne 24. ledna 1946 (Zákon, jímž se schvalují, mění a doplňují předpisy o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) a č. 149/1946 Sb. ze dne 8. července 1946 (Zákon o prodloužení účinnosti dekretů prezidenta republiky i mimořádném lidovém soudnictví), až došlo k Předpisu č. 217/1946 Sb. ze dne 22. listopadu 1946 (Vládní nařízení, jímž se stanoví konec doby zvýšeného ohrožení republiky), kde § 1 stanovil za konečné datum 31. prosince 1946, tj. více jak rok a půl po skončení válečných operací v Evropě.

¹⁷ ARBURG Adrian von – STANĚK Tomáš (ed.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: Dokumenty z českých archivů*. Díl II., sv. 1: Duben – srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování. Středokluky 2011, s. 87. (dále jen *VNPČP II./1*)

¹⁸ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 71/1945 Sb., částka 32, s. 121.

¹⁹ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 5/1945 Sb., částka 4, s. 7.

²⁰ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 12/1945 Sb., částka 7, s. 17.

²¹ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 143/1945 Sb., částka 58, s. 3.

4.1.2 Určení národnosti

Národní příslušnost představovala v Československu komplexní a velmi problematickou otázku. V mnoha oblastech byly české a německé obce silně integrované (někdy i neoddělitelné) a bilingvní jedinci se úspěšně pohybovali mezi oběma. Nebylo nijak neobvyklé, že lidé měli mezi svými předky příslušníky obou národností a v éře habsburské monarchie zdůrazňovali svou německou identitu, zatímco v meziválečném období zase kladli váhu na svůj český původ. Když přišli nacisté, stali se z nich Němci. Pro mnoho lidí takové změny identity znamenaly normální součást života. Nebyla to jen politická kalkulace, nýbrž *modus vivendi* nutný pro přežití ve světě, formovaným na základě národní příslušnosti. Po skončení války Československo prohlašovalo, že dny nacionálního kolísání, určování příslušnosti podle momentálních potřeb, patří minulosti.²²

Dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb. ze dne 2. srpna o úpravě československého státního občanství, zbavil československého občanství všechny Němce. Logika tohoto opatření byla ošidně jednoduchá: „*Během války Němci nabyli Říšské občanství, a proto by po válce měli být repatriováni do svého státu, tedy do Německa. Vláda tvrdila, že se tak plní sen Němců jít „Heim ins Reich“.*“²³ Pouze Ti Němci, kteří aktivně bojovali proti okupaci anebo byli postiženi nacistickou perzekucí, mohli opět nabýt československého občanství. Tito „antifašisté“ však museli prokázat, že zůstali loajální Československé republice a nikdy se neprohřešili proti českému či slovenskému lidu. Předváleční „Češi“, kteří se za okupace oficiálně prohlásili za Němce, mohli opět nabýt československé občanství pouze tehdy, když prokázali, že se v době okupace za Němce prohlásili v tísní či pod hrozbou násilí.²⁴ Určování národnosti ze smíšených manželství bylo v poválečné době hodnoceno celkem jednoznačně, jak například uvádí dobová příručka: „*Se sňatky Čechů s Němci má náš národ smutné zkušenosti. Jimi se nám odrodilo mnoho a mnoho české krve... a jako je poturčenec horší Turka, tak byli tito renegáti a smíšenci nejhoršími*

---

²² FROMMER Benjamin, *Národní očista, Retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 266. (dále jen FROMMER)

²³ VERNER Vladimír, „Státní občanství podle ústavního dekretu presidenta republiky ze dne 2. srpna 1945, č. 33 Sb.“, *Právní praxe* 9, č. 1 (1946), s. 161.

²⁴ FROMMER, s. 267.

nepřáteli všeho českého.“²⁵ Problematika určování národnosti se netýkala pouze odsunu, ale například i poválečných retribučních soudů.²⁶

4.1.3 „Divoké“ vysídlení

V prvních šesti měsících po skončení války bylo německé obyvatelstvo vystaveno nejtvrdějším perzekučním zásahům. V současnosti se pro charakteristiku těchto hromadných migrací používají různá označení, zejména „deportace“, „vyhnání/vyhánění“ či „vyhoštění“. V české literatuře se kromě termínu „vyhnání/vyhánění“ nejčastěji objevuje výraz „divoký odsun“, jemuž odpovídá německé sousloví „wilde Vertreibung“. V dobových českých pramenech jsou většinou zastoupeny spíše významově neutrální nebo eufemisticky vyznívající pojmy převzaté z jazyka státních orgánů. V dokumentech vojenské provenience figuruje např. mimořádně často značně matoucí pojem „evakuace“, v materiálech civilních úřadů se zase setkáváme hlavně s termíny „vyhoštění“ nebo „vysídlení“. Již od května 1945 ovšem stoupá i frekvence výskytu termínu „odsun“.²⁷

Takzvaný divoký odsun se dá časově situovat od bezprostředního konce války až do prosince 1945. Jak již bylo výše zmíněno, exilová vláda s vysídlením německého obyvatelstva počítala již od roku 1943. Musela však čekat na oficiální souhlas vítězných mocností, který měl padnout při Postupimské konferenci v srpnu 1945. Proto i Košický vládní program z dubna 1945 nepřinášel v otázce vysídlení žádné konkrétní postupy či nařízení. Vysídlení se netýkalo pouze německy mluvícího obyvatelstva, jak je mylně všeobecně rozšířeno, ale i Maďarů především z území dnešního Slovenska. U obyvatel maďarské národnosti byla situace rozdílná a vysídlení mělo jiný charakter než v případě německého obyvatelstva.²⁸

Protiněmecké nálady se projevíly okamžitě po skončení války. Začalo zatýkání osob podezřelých z protistátní činnosti bez ohledu na hledání relevantních důkazů. Velkou měrou se o tento jev zasloužili nově příchozí osídlenci, ale i původní

---

²⁵MUCHA Josef, PETRŽELA Karel, *O některých současných problémech národnostně smíšených manželství*. Praha 1946, s. 3.

²⁶Více k problematice určování národnosti viz: FROMMER Benjamin, *Národní očista, Retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010. či KMOCH Pavel, *Provinění proti národní cti, „Malá retribuce v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*, rukopis 2013.

²⁷VNPČP II./I, s. 94.

²⁸Srov. VADKERTY Katalin, *Maďarská otázka v Československu 1945-1948*. Bratislava 2002.

české obyvatelstvo. Vznik „revolučních gard“ (RG) s sebou přinesl nejen jeden problém. V RG se bohužel často prosazovali lidé, kteří pocházeli z „nižších“ vrstev obyvatelstva. Zbraň v ruce znamenala moc nad ostatními, zejména pak nad Němci, proti kterým byly projevy často nehumánní. Postup některých jednotek tzv. revolučních formací byl mnohdy velmi tvrdý, nekompromisní a často docházelo k různým násilnostem na civilním obyvatelstvu či hospodářským deliktům na majetku.²⁹

Německé obyvatelstvo bylo vyřazováno z pracovního i společenského života.³⁰ Podstatnou část diskriminačních opatření, která se ve velkém rozsahu uplatňovala od přelomu května a června 1945, zaváděly většinou nekoordinovaně (a nezdědka i svévolně) místní a okresní správní a bezpečnostní úřady, někdy také přítomné ozbrojené formace. Osoby, které byly považovány za Němce, musely být – pokud nedošlo k internaci či jiné formě izolace – registrovány v místě pobytu, nosily zvláštní označení (bílé či žluté pásy nebo kruhové nášivky s písmenem „N“) a měly zakázán volný pohyb bez zvláštního povolení. Platil pro ně rovněž zákaz vycházení po určité hodině. Až na úředně schválené výjimky nesměly cestovat veřejnými dopravními prostředky, používat telefon a telegraf, musely odevzdat jízdní kola a oprávnění k řízení motorových vozidel. Zpočátku byly limitovány také v poštovním styku a po jeho uvolnění jim byla korespondence cenzurována. S výjimkou prověřených antifašistů byly Němcům odebrány rozhlasové přijímače. Pro nákupy v obchodech měly stanovenou poměrně krátkou dobu (většinou před uzavřením), zákazníci nehovořící česky nebyli někdy ani obslouženi. Každé pracovní místo obsazené osobou německé národnosti, která nebyla považována za postradatelnou, se mělo uvolnit, když o ně projevil zájem Čech nebo Slovák. Německému obyvatelstvu bylo rovněž zapovězeno zdržovat se na veřejných prostranstvích, navštěvovat kina, divadla, restaurace, lázně, kulturní akce apod. Fakt, že se etnonymum „Němec“ psalo v různých vyhláškách, tiskovinách i v úřední

---

²⁹ Srov. STANĚK Tomáš, *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*, Praha 2005.

³⁰ Již k prvnímu říjnu 1945 byl přijat dekret č. 88/1945 Sb. o všeobecné pracovní povinnosti, který doplnil dekret č. 71/1945 Sb. ze dne 19. září 1945 o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství.

korespondenci s malým začátečním písmenem, lze stěží interpretovat jinak než jako projev etnickými hledisky motivovaného opovržení.³¹

Ačkoli vláda v této době nevydala žádné směrnice, jak postupovat při vysídlení, postup byl v mnoha ohledech velmi podobný. Velký podíl na tom nesla účast československých ozbrojených složek, které byly řízeny centrálně. Dodnes velmi rozšířené klišé, že hnací silou „divokého odsunu“ byly RG, neodpovídá skutečnosti. Rovněž doklady o tom, že se na vysídlovacích akcích podílely také jednotky RA nebo že je dokonce prováděly ve vlastní režii, se objevují zcela vzácně.³²

Začátkem července probíhalo jednání zástupců ministerstva národní obrany (MNO) a československých diplomatů v Berlíně s maršálem Žukovem a koncem téhož měsíce ve Vídni s maršálem Koněvem. Žukov tehdy souhlasil s převzetím asi dvou milionů Němců.³³ Krátce poté informoval ministr národní obrany vládu o tom, že československá armáda předá v současnosti Sovětům denně kolem pěti až deseti tisíc vysídlených Němců.³⁴ Ačkoli dle Košického vládního programu měli být vysídleni hlavně říšští Němci (tj. příchozí po říjnu 1938),³⁵ proces vysídlení se týkal všech Němců a to i starousedlíků či antifašistů. Ve většině případů museli republiku opustit velmi spěšně s možností vzít si s sebou omezené množství zavazadel (30–60 kg) a jídla na 3–7 dní, bez možnosti odvážet za hranice jakékoli cennosti mimo snubních prstenů.³⁶

Při „divoké“ fázi nuceného vysídlování bylo podle dnešních poznatků vysídleno na 800 000 osob, přičemž statistika z roku 1953 hovoří „pouze“ o 660 000.³⁷

---

³¹ VNPČP II./I, s. 92–93.

³² Tamtéž, s. 99.

³³ AMZV, f. GS-A, sv. 137, kart. 50, fasc. 11.

³⁴ NA, f. 100/24, sv. 137, a.j. 1494, *Protokol ze zasedání vlády 10. července 1945*.

³⁵ *Košický vládní program*, článek X.

³⁶ STANĚK Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, Praha 1991, s. 172. (dále jen STANĚK)

³⁷ KUČERA Jaroslav, *Odsunové ztráty sudetoněmeckého obyvatelstva*, Praha 1992, s. 20. (dále jen KUČERA).

4.1.4 Organizované vysídlení

Postupimská konference „velké trojky“, která probíhala od 17. července do 2. srpna 1945, uznala v XIII. článku Závěrečné zprávy za žádoucí provést „spořádané a lidské“ vysídlení německého obyvatelstva pobývajících dosud v Polsku, Československu a Maďarsku. Současně byla požadována důkladná příprava této „mimořádné“ akce za součinnosti zainteresovaných vlád a Spojenecké kontrolní rady pro Německo (SKR). Značný význam měl třetí odstavec XIII. článku, v němž byly zmíněné země vyzvány, aby do doby, než bude celá záležitost zevrubně prozkoumána, další vyhošťování Němců „zatím“ zastavily. V té době již byly především v důsledku postojů Sovětů masivní přesuny německého obyvatelstva v plném proudu.³⁸

Oficiální československá nota z 16. srpna 1945, jež byla zaslána Spojencům, obsahovala ujištění, že vláda hodlá budoucí odsun provádět spořádaně, lidsky a pod mezinárodní kontrolou. Dodnes jsou závěry postupimské konference někdy považovány za dostačující, mezinárodně akceptovaný právní základ pro nucené vysídlení většiny československých Němců, který zpětně legitimuje i jejich již uskutečněné vyhánění. Argumentace vyzdvihující zásadní význam postupimského rozhodnutí pro další osud německého obyvatelstva v ČSR by ovšem neměla pouštět ze zřetele skutečnost, že vláda republiky se rozhodla část daných usnesení – konkrétně podmínku dočasného pozastavení dalších hromadných vysídlovacích akcí – již den po jejich zveřejnění vědomě porušovat.³⁹

Je důležité zdůraznit, že pokud jde o nucené migrace za hranice republiky, neodpovídá pravdě klišé opakované mnohdy v české i německé literatuře, že dnem zveřejnění *Závěrečné zprávy* o jednání „velké trojky“ v Postupimi došlo současně k faktickému ukončení etapy tzv. divokých („neorganizovaných“) odsunů. Mnohá fakta totiž svědčí o tom, že nucené přesuny skupin německého obyvatelstva za hranice pokračovaly v různých formách až do podzimu pětáctýřicátého roku. K jejich postupnému, z územního hlediska však nikoli rovnoměrnému, utlumení

---

³⁸ *VNPČP II./IP*, s. 118.

³⁹ *Tamtéž*, s. 119.

či zastavení došlo přibližně od konce srpna do října 1945.⁴⁰ Na mnoha místech republiky, včetně Liberecka, ovšem vyhnání neskončilo a bylo na něj plynule navázáno v průběhu dalších měsíců a následného „organizovaného odsunu“.⁴¹

Československá vláda předložila Spojencům svůj návrh na vysídlení 2,5 milionů Němců, z toho 750 000 osob do sovětského okupačního pásma (SOP) a 1,75 milionů osob do amerického okupačního pásma (AOP). Spojenci souhlasili a schválili začátek vysídlení na 1. prosinec 1945 a jeho ukončení k 1. říjnu 1946.⁴² Směrnice k odsunu byly vládou schváleny v prosinci 1945 a v platnost vešly 31. prosince 1945. Nedodržel se tak plánovaný začátek oficiálního a řízeného vysídlení Němců, který předložili Spojenci.

První oficiální transport odjel z Československa 25. ledna 1946 do AOP. Odsunovanou jednotkou byla rodina, tj. manželé, děti do 18 let a rodiče manželů. Úředním dopisem či vyhláškou byla rodina vyrozuměna o svém zařazení do transportu, místě shromáždění, nutném vybavení doklady, dále upozorněna na to, co si smí vzít s sebou a jakým způsobem má uzavřít byt či domek.⁴³ Jako při tzv. divokém odsunu, tak i nyní měli němečtí obyvatelé právo na zavazadlo o určité váze (většinou 30–70kg), teplé šatstvo, ložní oblečení, obuv, přikrývku a nejnnutnější kuchyňské nádobí. Výjimkou byli antifašisté, kteří neprocházeli sběrnými tábory a měli právo na odvoz movitostí.⁴⁴

Vysídlení tolika osob s sebou přineslo i negativní dopady zejména na hospodářství v pohraničních oblastech, kde bylo vystěhováno mnoho specialistů v oboru, které nedokázali nahradit nově příchozí z vnitrozemí. Ačkoli dosazení národní správci požadovali pro tzv. specialisty výjimky, málokdy jim bylo vyhověno. Snaha o co možná nejrychlejší vysídlení co nejvíce německého obyvatelstva za hranice byla pro stát důležitější. Z transportů bylo vyškrtáno pouze několik tisíc rodin antifašistů, dělníků a tzv. specialistů, a to ještě bez příslibu, že obdrží

---

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 123.

⁴¹ K dění na Liberecku viz kapitola 6.2. Blíže se k problematice odsunu: ŠTOPPEROVÁ Lenka, *Oblastní sběrné středisko Liberec v letech 1945–1952*, diplomová práce TUL. Liberec 2006 či LOZOVIUKOVÁ Kateřina, ŠTOPPEROVÁ Lenka, *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*, IN: *Fontes Nissae X/2009*. Liberec 2009, s. 87–120.

⁴² STANĚK, s. 172.

⁴³ ZÁHORSKÁ Lucie, *Odsun Němců z Frýdlantska 1945–1947*, diplomová práce TUL. Liberec 2001, s. 29.

⁴⁴ STANĚK, s. 217.

československé státní občanství.⁴⁵ Oficiálně byl „organizovaný odsun“ ukončen ministrem vnitra Václavem Noskem v říjnu 1946.

Po skončení tzv. organizovaného odsunu zůstalo v ČSR 239 911 obyvatel považovaných za Němce, jejichž počet se v průběhu dalších let především díky tzv. dodatečným odsunům „specialistů“, retribučních vězňů apod. zmenšoval až na počet 165 177 v roce 1950, což bylo 1,3 % celkového počtu obyvatel ČSR.⁴⁶

Odhad počtu vysídlených Němců k roku 1950⁴⁷

<u>Přijímací území</u>	<u>Němců z ČSR celkem</u>	<u>z toho sudetských Němců</u>
NSR (včetně Sárska)	1 912 600	
Západní Berlín	5 800	
celkem	1 918 400	1 850 000
NDR	914 000	
Východní Berlín	2 000	
celkem	916 000	880 000
Rakousko	142 000	137 000
ostatní evropské země	8 000	
mimoevropské země	16 000	23 000
celkem	166 000	160 000
mimo území ČSR celkem	3 000 400	2 890 000

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 217.

⁴⁶ KUČERA, s. 20. K problematice osudu německé menšiny v českých zemích více např.: STANĚK Tomáš, *Německá menšina v českých zemích 1948–1989*. Praha 1993.

⁴⁷ STANĚK Tomáš, *Německá menšina v českých zemích 1948–1950*. Praha 1993. s. 86.

4.2 Organizace osídlování

4.2.1 Národní pozemkový fond

Zkonfiskovaný zemědělský majetek bylo nutno spravovat, proto v září 1945 vznikl Národní pozemkový fond (NPF) při ministerstvu zemědělství (MZ), jehož agenda byla ošetřena dekretem č. 12/1945 Sb. (tzv. konfiskační dekret) z června 1945. Geneze myšlenky NPF byla uskutečněna již v rámci Košického národního programu, přičemž měl NPF nejen spravovat zkonfiskovaný zemědělský majetek, ale i dohlížet na hospodaření a tím co možná nejvíce eliminovat finanční ztráty, protože dosavadní vlastníci půdy neměli zájem na zkonfiskovaném majetku hospodařit. Národní pozemkový fond se stal hlavním činitelem při urychleném rozdělování půdy do rukou osídlenců. K září 1946 bylo v Československu zkonfiskováno 1 500 000 ha zemědělské půdy a 900 000 ha lesní půdy.⁴⁸

Ačkoli osídlovací proces probíhal plynule, zejména v méně lukrativních oblastech republiky byl velkým problémem nedostatek pracovních sil a přeorientování zemědělské výroby v horských oblastech na pastevní družstva, která ovšem nebyla soběstačná a NPF je musel podporovat. Hlavním zdrojem příjmů NPF se měly stát splátky za přidělený zemědělský majetek novým osídlencům.⁴⁹ Kromě stanoveného finančního obnosu měli žadatelé o přiděl zaplatit také obvykle nízké částky za převzetí vlastního bydlení, hospodářských budov a mrtvého i živého inventáře.⁵⁰ Postupem času začalo být jasné, že noví osídlenci nebudou mít dostatek finančních prostředků na splacení úhrad za přidělený majetek, proto NPF stanovil možnost platby v pravidelných splátkách až do splatnosti patnácti let s nízkým úrokovým navýšením.⁵¹

4.2.2 Osídlovací úřad

Od konce léta 1945 byl na základě dekretu č. 27/1945 Sb. ze 17. července 1945 o jednotném řízení vnitřního osídlení postupně ustavován

---

⁴⁸ *Rok činnosti NPF*, Osídlování, věstník Osídlovacího úřadu a Fondu národní obnovy a Národního pozemkového fondu v Praze, roč. 1, s. 67. (dále jen Osídlování).

⁴⁹ *Tamtéž*, s. 195.

⁵⁰ *NPF pomáhá zemědělcům v pohraničí*, Osídlování, roč. 1., s. 315.

⁵¹ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 28/1945 Sb., částka 14, s. 47.

Osídlovací úřad (OÚ). Do funkce předsedy OÚ v Praze pro země Českou a Moravskoslezskou byl prezidentem 18. září 1945 jmenován komunist, teprve třicetiletý Miroslav Kreysa. Tento ambiciózní muž, typický „sociální inženýr“ ve službách komunistické doktríny, se politikou vůči pohraničí zabýval již v předchozí době na postu osídlovacího referenta pražského Zemského národního výboru (ZNV). Lze říci, že Kreysa byl vůbec prvním, kdo v této sféře uskutečňoval nějaké organizační kroky. Ještě před polovinou června navíc inicioval též přípravu prvních rámcových směrnic k nucenému vysídlení německého obyvatelstva. Kreysa si tehdy už uvědomoval vzájemnou provázanost odsunu Němců a osídlovacího procesu.⁵²

S oporou v dekretu č. 27/1945 Sb. byly zřízeny dva Osídlovací úřady, jeden pro české země se sídlem v Praze a OÚ se sídlem v Bratislavě pro Slovensko.⁵³ Svou činnost zahájila na základě zmiňovaného dekretu také Ústřední komise pro vnitřní osídlení (ÚKVO),⁵⁴ která byla zřízena při MV. Hlavním posláním tohoto orgánu složeného ze zástupců zainteresovaných ústředních resortů, v čele s ministrem vnitra jako jeho předsedou, bylo určovat linii obou OÚ. Pražský OÚ, jehož status byl vydán teprve koncem září 1945, se až do začátku roku 1946 zabýval i plánováním a organizačním zajištěním odsunu německého obyvatelstva. Poté se jeho pozornost soustředila především na problematiku nezemědělského osídlování.⁵⁵ Osídlovací úřad úzce spolupracoval na vnitřním osídlení s Fondem národní obnovy (FNO). Ostatně bylo povinností všech úřadů a orgánů s OÚ spolupracovat.

Hlavními úkoly OÚ bylo zajišťovat a vést v evidenci statistické údaje důležité pro samotný proces osídlování, dále navrhopvat směrnice pro odsun německého obyvatelstva, vypracovat plán, stanovit a řídit postup pro osídlení uvolněných oblastí „slovanským“ obyvatelstvem, navrhopvat reorganizaci veřejného, hospodářského, sociálního a kulturního života a řídit přesun českého a slovenského obyvatelstva jak na území ČSR, tak i ze zahraničí.⁵⁶

---

⁵² *VNPČP II./IP*, s. 195.

⁵³ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 27/1945 Sb., částka 13, s. 45.

⁵⁴ *Tamtéž*, § 2.

⁵⁵ *VNPČP II./I*, s. 199.

⁵⁶ KŘIVOHLAVÁ Jana, *Osídlování Frýdlantska po odsunu Němců v letech 1945–1960*, diplomová práce TUL. Liberec 2003, s. 53 (dále jen KŘIVOHLAVÁ).

Osídlovací úřad o své činnosti podával ÚKVO pravidelná hlášení a výkazy, mimo to také vydával vlastní věstník s názvem „*Osídlování*“ či různé další publikace k tématu osídlování.

4.2.3 Fond národní obnovy

Na základě „konfiskačního“ dekretu č. 108/1945 Sb. z 25. října 1945 byl ustanoven FNO,⁵⁷ přímo podřízený OÚ, jenž v otázkách týkající se nakládání s konfiskovaným nezemědělským majetkem⁵⁸ převzal obdobné úkoly, jaké v zemědělském sektoru plnil NPF. Ve skutečnosti začal plně fungovat až začátkem roku 1946.⁵⁹ Fond, jak bylo výše zmíněno, přímo podléhal OÚ, pod kterým byl zřízen, a také jeho agendu vykonávali zaměstnanci příslušného OÚ. Fond měl za úkol soupis, správu a rozdělení zkonfiskovaného majetku podle § 5 příslušného dekretu, ale také dohlížení na národní správce, jejich hospodaření a celkové vedení přiděleného majetku.⁶⁰

Do působnosti FNO nespádaly zemědělské usedlosti konfiskované podle dekretu č. 12/1945 Sb. ani léčebné a ošetrovací ústavy, které podle dekretu č. 108/1945 Sb. spadaly do působnosti ministerstva zdravotnictví. Finanční základ FNO tvořily zálohy ze státních prostředků, peněžních vkladů, likvidovaných pohledávek, postupně přicházejících úhrad za přidělený majetek, úplaty za konfiskovaný majetek, zcizený mimo přidělové řízení, výtěžek z cenných papírů a dary.⁶¹

Aby bylo možné majetek urychleně rozdělit, musel se nejprve udělat soupis, který byl nařízen vyhláškou ministerstva financí. Přihlášky pro soupis movitého majetku byly obyvatelům vydány v zimě na přelomu roku 1945/46 místními národními výbory (MNV) společně s potravinovými lístky. Nesepisoval se jen počet předmětů, ale i druh, kvalita, rozměry, stav zachovalosti a další osobité znaky.⁶²

---

⁵⁷ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 108/1945 Sb., částka 48, s. 248.

⁵⁸ Předpis č. 143/1945 Sb. Dekret prezidenta republiky o omezení žalobního práva v trestním řízení ze dne 27. října 1945 ve svém §1 uvádí, že osoba, které bylo ve smyslu dekretu č. 108/1945 Sb. ublíženo na cti, nemůže sama podat soukromou žalobu. Může je žádat, aby tuto žalobu podal státní zástupce, což bylo v praxi takřka nemožné.

⁵⁹ *VNPČP II./1*, s. 199.

⁶⁰ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 108/1945 Sb., § 5–20, částka 48, s. 250–254.

⁶¹ *Poznámky k soupisu nepřátelského majetku*, *Osídlování*, roč. 1., s. 9.

⁶² *Účast orgánů lidové demokracie na správě konfiskovaného majetku*, *Osídlování*, roč. 1., s. 73–75.

Na úřadovny FNO došlo okolo dvou milionů přihlášek českých a několik set tisíc přihlášek německých, ve kterých německé obyvatelstvo sepsalo svůj majetek a komu jej předali. Držitel, který přihlášku nepodal, se nemohl stát právoplatným vlastníkem majetku.⁶³ V českých zemích bylo během října 1946 zaregistrováno 461 487 konfiskátů (označovaných jako „majetkové podstaty“). Mezi nimi přes 2 000 průmyslových závodů, 34 000 živností, 180 000 rodinných domků a 120 000 motorových vozidel.⁶⁴

Od roku 1946 se přistoupilo k přidělování konfiskovaného majetku, který byl ovšem brzděn nejasným přidělovým řízením podle dekretu č. 108/1945 Sb., proto MV vypracovalo osnovu, podle které má být přidělován a také prodáván.⁶⁵

5. Osídlování

5.1 Vstup do problematiky

Podle politiků byly pohraniční oblasti vnímány jako původně národně česká država, na níž se Němci jako „kolonisté“ kdysi usadili a následně po staletí přizpůsobovali území vlastnímu obrazu. V argumentaci, jež měla legitimizovat „navrácení“ tohoto území českému národu, se často objevovaly různé historizující obrazy a resentimenty,⁶⁶ jichž dokázala dovedně využívat i KSČ. Ministr zemědělství, komunista Július Ďuriš, nebyl rozhodně sám, kdo prohlašoval, že znovu osídlení pohraničí je třeba považovat za odčinění následků germanizace po Bílé hoře, tedy za akt naplnění historické spravedlnosti.⁶⁷ V červencovém dekretu č. 27/1945 Sb. o jednotném řízení vnitřního osídlení, uvádí § 1, že „*Vnitřním osídlením se rozumí soubor všech opatření, kterými se podle zvláštních předpisů o tom vydaných má dosáhnout navrácení všech oblastí Československé republiky původnímu slovanskému živlu.*“⁶⁸ Sudety, nebo minimálně jejich převážná část, však

---

⁶³ KŘIVOHLAVÁ, s. 48.

⁶⁴ ČAPKA František, SLEZÁK Lubomír, VACULÍK Jaroslav, *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno 2005, s. 104 (dále jen ČAPKA a kol.).

⁶⁵ *Vládní nařízení ze dne 1. března 1946, kterým se vydává statut a jednací řád Fondům národní obnovy*, In: *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 45/1945 Sb., částka 22, s. 221.

⁶⁶ Srov. RAK Jiří, *Bývali Čechové*. Praha 1994.

⁶⁷ *VNPČP II./I*, s. 178.

⁶⁸ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 27/1945 Sb., § 1., částka 13, s. 45.

nikdy slovanským obyvatelstvem osídleny nebyly, takže tento dekret petrifikuje historickou lež.

Do industrializovaných a urbanizovaných regionů, kde bylo možno počítat se získáním kvalitnějšího bydlení, lepšího pracovního místa a v neposlední řadě i širšího sortimentu majetkových hodnot „po Němcích“, směřoval větší počet lidí než do jiných míst. Tito osídlenci pocházeli často ze sociálně slabších vrstev a nové životní podmínky je obvykle přitahovaly možnostmi významnějšího materiálně-existenčního a kariérního vzestupu.⁶⁹ To se týkalo také mladých lidí.

Mnohé čerstvé osídlence poměry, v nichž se ocitli, z těch či oněch příčin neuspokojovaly nebo přímo zklamaly, a proto se také během několika týdnů nebo měsíců vraceli zpět do původních bydlišť. Zdaleka ne všechny osoby, jež do pohraničí přišly, měly od počátku v úmyslu zde zůstat natrvalo, řadu z nich sem přilákala především představa snadného a rychlého obohacení. Pro jedince, kteří v pohraničí pobýli jen krátce, a po více či méně zdařilém uskutečnění svých ziskových záměrů je zase opustili, se již brzy po osvobození ve veřejném diskurzu ujalo označení „zlatokopové“. Neoddiskutovatelným faktem ovšem zůstává, že tzv. zlatokopectví bylo v prvních měsících po osvobození velmi frekventované.⁷⁰ Dobové okolnosti a leckdy takřka neomezené kompetence měly najednou za následek, že trestnou činnost, hlavně majetkového charakteru, páchali i zaměstnanci a funkcionáři nově vznikajícího správního a bezpečnostního aparátu.⁷¹

Značnou část nových osídlenců tvořili také repatrianti. Podle odhadů z roku 1945 žily za hranicemi republiky více než dva miliony osob, které se hlásily k české a slovenské národnosti. Jejich převážná většina se nacházela v USA (asi 1 milion), zatímco v evropských zemích žilo asi 900 tisíc Čechů a Slováků.⁷² V časovém rozmezí od konce války do počátku padesátých let přicestovalo do ČSR kolem 200 000 krajanů, na něž se pohlíželo jako na potomky českých a slovenských emigrantů či exulantů. Z nich se asi 120 000 vydalo do pohraničí českých zemí, což

---

⁶⁹ *VNPČP II./1*, s. 188.

⁷⁰ *Tamtéž*, s. 188.

⁷¹ *Tamtéž*, s. 189.

⁷² VACULÍK Jaroslav, *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno 2002, s. 3.

představovalo přibližně 8 % všech novoosídlenců, další se usadili ve vnitrozemí, přičemž největší část slovenských reemigrantů mířila na Slovensko.⁷³

Za repatrianty byli považováni „občané, kteří byli za války v koncentračním, internačním nebo pracovním táboře, popř. ve věznici, ať na území Československé republiky nebo mimo ni, a vrátili se kdykoliv (i před 5. květnem); dělníci, kteří byli v době druhé světové války nuceně nasazeni mimo své bydliště a vrátili se kdykoliv (rovněž i před 5. květnem 1945); osoby, které byly nasazeny na zákopové práce na území republiky i mimo ni; osoby, které byly nuceně nasazeny ve službách protiletectvé obrany mimo své bydliště, na území republiky i mimo ni; osoby nuceně nasazené v tzv. Technische Nothilfe; tzv. přistěhovalci z území Sedlčan, Neveklova, Benešovska, Vyškovska, Milovicka atd.;⁷⁴ osoby uvězněné německými úřady pro hospodářské delikty (hospodářskou sabotáž atd.); osoby, které v důsledku politických událostí a okupace opustily po 29. září 1938 svá bydliště na území republiky a odešly na jiné místo v republice, nebo mimo ni; osoby, které v důsledku politických událostí opustily svá bydliště na území republiky před 29. zářím 1938 a do místa bydliště se již nevrátily; všechny osoby české a slovenské národnosti, které byly trvale usazeny mimo území Československé republiky, nebo na území bývalé Podkarpatské Rusi a po válce se usadily na území Československé republiky;⁷⁵ repatrianty ve smyslu soupisu byly též osoby vojenské, spadající do kategorie 1-10.“⁷⁶

Odhaduje se, že během prvních dvou poválečných let se zúčastnilo migrace z a v rámci českých zemí 5,5 milionů lidí.⁷⁷ Jde o největší migrační vlnu v dějinách existence Československého státu.

---

⁷³ ARBURG Adrian von, *Die Besiedlung der Grenzgebiete der böhmischen Länder 1945–1950: Forschungsstand, ausgewählte Probleme und Arbeitsbibliographie*. Mnichov 2001, s. 154–155.

⁷⁴ V těchto obcích nacisté za války zřídili výcvikové prostory pro svou armádu a české obyvatelstvo bylo nuceno odejít. Více k tomuto tématu např.: KOS Petr, *Cvičiště Benešov – vstup zakázán!!*, 44 – *Truppenübungsplatz Beneschau / Böhmen 1939–1948: Stručná historie výcvikového prostoru 44 ve středních Čechách v letech druhé světové války a poválečná obnova území do roku 1948*. Posázaví 2011.

⁷⁵ Češi žijící trvale v cizině i před rokem 1938 byly později kategorizováni jako reemigranti.

⁷⁶ SOKA Liberec, f. ONV Liberec, kart. 295, *Poučení o provádění soupisu a evidence repatriantů k 1. říjnu 1945*, Nařízení min. ochrany práce a sociální péče ze dne 17. září 1945.

⁷⁷ ARBURG Adrian von, *Die Besiedlung der Grenzgebiete der böhmischen Länder 1945–1950: Forschungsstand, ausgewählte Probleme und Arbeitsbibliographie*. Mnichov 2001, s. 19.

5.2 Zemědělské osídlování

Základním kamenem pro osídlování zemědělské půdy byly tři dekrety z roku 1945, které daly pevný základ pro další postup osídlovacího procesu. Byl to již výše několikrát zmiňovaný dekret č. 12/1945 Sb. (tzv. konfiskační), dekret č. 5/1945 Sb. (tzv. dekret o národní správě) a zejména dekret č. 28/1945 Sb. ze dne 20. července 1945 o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci⁷⁸ (tzv. dekret osídlovací).

Očekávalo se, že na základě těchto dekretů by mohlo být zkonfiskováno v pohraničí a vnitrozemí přes 200 000 hektarů zemědělské a lesní půdy.⁷⁹ Dekret o národní správě hovořil o nutnosti dosadit do podniků, které byly v minulosti obsazeny osobami státně nespolehlivými, národní správce. Ti měli za úkol zajistit plynulý chod výroby a hospodářského života.⁸⁰ Národním správcem mohla být ustanovena pouze osoba s patřičnými odbornými i praktickými znalostmi, mravně bezúhonná a státně spolehlivá.⁸¹ Za správu majetku náležela samozřejmě finanční odměna, ovšem pokud se prokázala neschopnost spravovat majetek, či došlo-li k deliktu na majetku, mohl být správce odvolán, a to i v případě pominula-li nutnost správce jako takového. V mnoha případech docházelo k rozkrádání svěřeného majetku, úmyslnému neplnění dodávek a dalším přečinům.⁸² Jak bylo zmíněno výše, tento trend byl nazýván „zlatokopectvím“ a byl mimo jiné také terčem posměchu v karikaturách humorného časopisu *Dikobraz*.⁸³

V dekretu č. 12/1945 Sb. se také objevila důležitá skutečnost o přednostním právu na příděl, která velkou měrou ovlivňovala rozdělování půdy. Přednostní právo na příděl měly osoby, které se vyznamenaly a zasloužily v národně osvobozovacím boji, zejména vojáci a partyzáni, bývalí političtí vězňové, deportovaní a jejich

---

⁷⁸ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 28/1945 Sb., částka 14, s. 47.

⁷⁹ KREYSA Miroslav, *České pohraničí*. Praha 1947, s. 8.

⁸⁰ ČAPKA a kol., s. 37.

⁸¹ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 5/1945 Sb., § 16., částka 4, s. 9.

⁸² Tento trend se snažil trestat až Předpis č. 165/1946 Sb. Zákon o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou ze dne 18. července 1946, který vešel v platnost 12. srpna 1946 s možností vysokých trestů.

⁸³ Srov. HORÁK Josef, *Obraz Němců a Německa na stranách časopisu Dikobraz 1945–1990*, diplomová práce TUL. Liberec 2008.

rodinní příslušníci i zákonní dědicové, jakož i rolníci poškozeni válkou.⁸⁴ Avšak již v této době bylo pohraničí hojně osídlováno dobrovolníky z vnitrozemí, kteří chtěli začít nový život. Na soupis a rozdělování majetku půdy dohlížely místní a okresní rolnické komise (RK), které si osídlenci sami zvolili. Komise měly jako primární úkol sepsat usedlosti a půdu určenou ke konfiskaci a také vypracování osídlovacího plánu spolu s návrhem přidělu pozemků, budov, mrtvého i živého inventáře a zásob oprávněným uchazečům. Komunisté od začátku prosazovali RK jako samosprávné organizace samotných rolníků, ale ne všech, jen hospodářsky a sociálně nejslabších a tedy – dle tradičních komunistických představ – politicky blízkých jejich programu.⁸⁵ Tento záměr se časem ukázal jako správný, a dá se říct, že napomohl volebnímu vítězství komunistů při volbách v roce 1946.

Díky snahám komunistů bylo prosazeno, že budou přidělovány zejména usedlosti do výměry 13 ha půdy, resp. 20 ha u oblastí pastvinářských. To sice odporovalo komunistickým ideálům, ovšem jak ukázal čas, byl to tah jednoznačně politický. V případě organizovaného osídlování zemědělské půdy bylo rozhodnuto, že do osídlovaných oblastí mají přijít usedlíci ze stejných či podobných oblastí. Jednalo se zejména o podobnost výrobních podmínek, tj. podobná nadmořská výška, srážky či délka vegetačního cyklu.⁸⁶ Stalo se tedy skutečností to, co bylo již před organizovaným osídlováním v praxi uskutečňováno, že do osídlovaných oblastí odcházely celé skupiny lidí z určité obce ve vnitrozemí. Již v říjnu 1945 byl schválen *Osídlovací plán*, ve kterém bylo rámcově naznačeno, odkud a kam se mají osídlenci přesouvat.⁸⁷

Zemědělské osídlování probíhalo ve třech etapách. První fáze (tzv. improvizovaná) probíhala od konce války do října 1945, kdy přišlo do pohraničí nejvíce osídlenců, převážně neorganizovaně, živelně a obsadili nejlepší a nejbohatší usedlosti. Po skončení improvizované fáze se ukázalo, že v Čechách patřily k nejpreferovanějším lokality ležící v okresech Žatec přes Most, Bílinu, Litoměřice až k České Lípě. Do konce léta 1945 bylo obsazeno již 80–90 % všech usedlostí.⁸⁸

---

⁸⁴ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 12/1945 Sb., § 7., částka 7, s. 18.

⁸⁵ ČAPKA a kol., s. 37.

⁸⁶ *Tamtéž*, s. 48.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 49.

⁸⁸ *VNPČP II./1*, s. 196.

Fáze druhá, již centrálně řízená, s organizovaným odchodem osídlenců do pohraničí, ošetřená dekretem č. 12/1945 Sb. a č. 28/1945 Sb., skončila po parlamentních volbách v květnu 1946. Poslední fáze probíhala od léta 1946 do podzimu 1947. Pro poslední etapu je příznačné řešení úkolů, které v předchozích dvou etapách zklamaly. Hlavním problémem poslední etapy osídlování byl nárůst odchodů nad příchody do pohraničí, nedá se tedy hovořit o osídlování v původním slova smyslu.⁸⁹

5.3 Nezemědělské osídlování

Na rozdíl od zemědělského osídlování mělo nezemědělské osídlování ztíženou pozici. Bylo to dáno především v rozdílnosti názorů exilových vlád na znárodňování průmyslu. Střetávaly se názory – jeden komunistický a druhý londýnské emigrace. Přesto byl komunistický návrh na národní správu majetku „nepřátel národa a státu“ přijat i samotným Benešem a s určitými korekturami se objevil v Košickém vládním programu. Na rozdíl od zemědělského majetku nezakotvoval vládní program pro oblast průmyslu a živnostenského podnikání zásadu konfiskace.⁹⁰

Zpoždění koncepčních příprav ovšem nezpůsobilo odklad improvizovaného osídlování a zřizování národních správ, které probíhalo se stejnou rychlostí a intenzitou jako v zemědělském sektoru. První vlna osídlenců proudila především do silně průmyslových oblastí severozápadních, severovýchodních a částečně i západních Čech již v prvních měsících po skončení války, a kulminovala od května do srpna 1945. Hospodářsky rozvinutější, urbanizované a z hlediska dopravní obslužnosti přístupné oblasti byly pro uchazeče o národní správu obzvláště přitažlivé.⁹¹ Do 30. září 1945 se prakticky žádný podnik nenacházel v německých rukou a 9 882 průmyslových závodů pod národní správou zaměstnávalo více než milion zaměstnanců.⁹² Do konce srpna byla národní správa ustanovena také na přibližně 40 000 živnostech a v 580 potravinářských závodech.⁹³

---

⁸⁹ ČAPKA a kol., s. 49.

⁹⁰ *Tamtéž*, s. 112.

⁹¹ *VNPČP II./I*, s. 201.

⁹² LHOTA Václav, *Znárodnění v Československu: 1945–1948*. Praha 1987, s. 48.

⁹³ *VNPČP II./I*, s. 114.

Oproti vnitrozemí, kde se průmyslových podniků ujímali jako národní správci jejich zaměstnanci, do pohraničí přicházeli zcela noví a leckdy s průmyslem nezkušení osídlenci. Do pozic národních správců se tedy mnohdy dostali lidé, kteří s vedením podniků a živností neměli zkušenosti, což se logicky odrazilo na poklesu výroby, či jejím úplném zastavení. Národní správa, jako dočasná forma řízení podniků, představovala i první a přechodný krok ke znárodnění. Národní správce byl povinen řídit se směrnicemi a pokyny národních výborů, odpovídal za hospodaření a musel si vyžadovat jejich souhlas ve všech zásadních otázkách.⁹⁴

Pro průmysl se stalo vysídlení Němců velkým problémem, jelikož odchozí odborníci nebyli dostatečně rychle nahrazováni nově příchozími osídlenci. I přes snahy národních správců, aby byli dočasně někteří odborníci vyřazeni z transportů, neměla vláda chuť tuto situaci řešit. Zdůrazňovala, že Němce je třeba vyvést z republiky za každou cenu, současně se připomínalo, že „*každý Čech musí pracovat za dva*.“ Přitom Němci uznání za nepostradatelné v hornictví a v jiných průmyslových odvětvích měli být vyřazeni z odsunu již na základě směrnic z 31. prosince 1945. Hlásalo se, že z hlediska národní svobody a státní suverenity by bylo politicky neprozíravé „*ponechávat Němce jen proto, aby závody zůstaly v Čechách v chodu a nebyly přemístěny tam, kde jsou slovenské pracovní síly*.“ Ozývaly se i hlasy, které upozorňovaly na to, že odsunutí Němci přispívají v Německu k oživení zdejšího průmyslu, a tak vytvářejí konkurenci českým výrobkům na zahraničních trzích, a že „*všichni skuteční specialisté jsou již dávno za kopečky*.“ Tento názor odrážel myšlení velké části československého veřejného mínění tehdejší doby, spočívající v nesporné antipatii vůči Němcům.⁹⁵ Nejenom nedostatek pracovních sil tedy vedl, jak bylo výše zmíněno, k postupnému stěhování některých odvětví, zejména těžkého průmyslu, na Slovensko.

Předvolební agitace komunistů, kteří tvrdili, že zachovají střední a drobné živnosti v soukromém vlastnictví, stejně tak i zemědělské půdy, byly liché. I příslib zachování středního a drobného soukromého sektoru byla jedna velká předvolební

---

⁹⁴ ČAPKA a kol., s. 114.

⁹⁵ *Tamtéž*, s. 119.

manipulace, a již zanedlouho po převzetí moci komunisty, po únoru 1948, začala nová vlna znárodňování a kolektivizace dle sovětského modelu.⁹⁶

6. Liberec

Tato kapitola se věnuje stručnému přehledu dějin Liberce v době předválečné, válečné a v prvních dvou letech po konci války. Věnuje se i dalším aspektům vývoje a nejen událostem týkajících se bezprostředně osídlování. Prostor je zde věnován i výstavě *Budujeme osvobozené kraje*, která proběhla v Liberci v roce 1946 a měla pro rekultivaci města po válce velký význam.

6.1 Situace před okupací

Liberec patřil v meziválečném období mezi nejsilnější německá města v Československu. Nedlouho po vyhlášení samostatné Československé republiky v říjnu 1918, byla založena pohraniční provincie *Deutschböhmen*, která usilovala o připojení k Německu či Rakousku. Provincie měla svojí vládu, měnu, a Liberec resp. *Reichenberg* byl zvolen hlavním městem. Na konci listopadu 1918 vstoupila na území provincie československá armáda a 16. prosince byl Liberec obsazen.⁹⁷

Průmyslově na tom byl Liberec velmi dobře a patřil k nejdůležitějším průmyslovým městům celého Československa, především textilní a okolní sklářský průmysl do velké míry napomáhaly k růstu města. V roce 1930 měl Liberec 3 100 domů s 38 568 obyvateli.⁹⁸ Ve stejném roce proběhlo sčítání lidu, ze kterého vyplývá, že v tzv. Velkém Liberci žilo 73 829 obyvatel. Z toho Čechů 14 406 a Němců 57 156.⁹⁹ Liberec byl, co se týče politického zaměření, tradiční a silná základna sociální demokracie a komunistů.

Ve volbách do Národního shromáždění Československé republiky v roce 1935 vyhrála Sudetendeutsche Partei (SdP), jejímž hlavním představitelem byl rodák z nedalekých Vratislavic nad Nisou¹⁰⁰ Konrad Henlein. Výsledky v samotném Liberci se nelišily od těch celorepublikových. SdP v Liberci získala 69,80 % hlasů,

---

⁹⁶ *Tamtéž*, s. 122.

⁹⁷ KARPAŠ Roman a kol., *Knih o Liberci*. Liberec 2004, s. 301. (dále jen *Knih o Liberci*)

⁹⁸ *Liberec od svého vzniku až ke svobodě*, Osídlování, r. 1, s. 7.

⁹⁹ SOKA Liberec, f. MěstNV Liberec, kart. 2, *Liberec ve srovnávací statistice*.

¹⁰⁰ V současnosti jsou Vratislavice nad Nisou městským obvodem Liberce.

což bylo o skoro 3 % více, než v celorepublikovém měřítku. Daleko za SdP zůstali v Liberci němečtí sociální demokraté (5,0 %), tak křesťanští sociálové (4,39 %) a další seskupení a strany dopadly ještě hůř. Němečtí aktivisté (včetně KSČ – jejich členskou základnu zde tvořili především Němci) získali 4 000 hlasů, což představuje asi 16 %. České strany (mimo KSČ) zaznamenaly přírůstek (13,44 %).¹⁰¹ Ačkoliv se jednalo o parlamentní volby, byl starosta Carl Kostka, člen DDFP – *Deutschdemokratische Freiheitspartei* (Německá demokratická svobodomyšlná strana), ochoten s celou městskou radou odstoupit ve prospěch nové většiny a vyvolat tak doplňující obecní volby. Za to si však vysloužil kritiku Freigeistu i českých demokratů. Kostka opustil místo starosty na nátlak nacistů až 8. července 1938, oficiálně ze zdravotních důvodů.¹⁰²

Liberec se v roce 1938 stal hlavním městem sudetské župy a některé místní německé obyvatelstvo začalo ještě víc šikanovat českou menšinu společně s německými odpůrci nacismu, včetně osob, které byly Norimberskými zákony označeny židy. Po připojení Sudet k Říši, po podpisu Mnichovské dohody v září 1938, se situace více vyhrotila. Dne 8. října 1938 vstoupily do Liberce jednotky Wehrmachtu a 2. prosince téhož roku přednesl svůj proslov k obyvatelům Reichenbergu říšský kancléř Adolf Hitler.¹⁰³ Podle Jiřího Procházky zůstalo ve městě Liberci po roce 1938 z původních 14 450 jen 3 028 Čechů, jejich počet tedy klesl o 79 %.¹⁰⁴

6.2 Situace za okupace

Po podpisu Mnichovské dohody a připojení Sudet k Německé Říši došlo na jednání o spojení všech obcí libereckého „úrodného kotle“ a vytvoření Velkého Liberce. Inicioval jej nový starosta Eduard Rohn a zúčastnili se ho starostové všech samostatných obcí. Dne 1. května 1939 byly k Liberci, po velmi složitých

---

¹⁰¹ *Kniha o Liberci*, s. 346.

¹⁰² Více k osobě Carla Kostky viz KELLER-GIGER Susanne, Carl Kostka (1870–1957) – sudetendeutscher Demokrat, Volkswirtschaftler und kritischer Verteidiger der Tschechoslowakei, In: *Niemeser Heimatbrief*. březen/duben 2011, s. 11-13 či BRANDES Detlef, Liberec v krizovém roce 1938. In: *Fontes Nissae VII/2006*. Liberec 2006, s. 106–123.

¹⁰³ *Liberec od svého vzniku až ke svobodě*, Osidlování, r. 1, s. 8.

¹⁰⁴ PROCHÁZKA Jiří, *Liberec v nástupu socialismu: K historii Liberecka v období 1945–1948*, Liberec 1966. s. 6. Více k tématu viz ZIMMERMANN Volker, *Sudetští Němci v nacistickém státě*, Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945), Praha 2001.

a zdoluhavých jednáních, připojeny dnešní čtvrtě VI – XV. Počet obyvatel tak stoupl na 70 567 a Liberec se tak stal nelidnatějším městem v Sudetech.¹⁰⁵

V den vypuknutí války, tj. 1. září 1939, byla v Liberci zavedena civilní letecká obrana. Na ulicích, úřadech i bytech se muselo dodržovat úplné zatmění. Již v polovině roku 1940 začaly do města proudit první lazaretní vlaky se zraněnými vojáky Wehrmachtu, které bylo nutné ubytovat. Od podzimu 1941 přísun raněných do města ještě zesílil. Kapacita nemocnice však nemohla dostatečně pokrýt potřeby armády, proto byly postupně zabrány některé školy a další veřejné budovy. Liberec se od jara 1943 stal také útočištěm pro rodiny z Říše, které byly postiženy spojeneckým bombardováním měst západního Německa. V letech 1944–1945 se z Liberce stalo město lazaretů a německých utečenců a jako město v týlu fronty, se muselo o tyto lidi postarat. Liberecká úřední místa našla dvě řešení: povolila využití všech prázdných prostor, které doposud byly považovány za nevhodné, a také přistoupila k výstavbě barákových provizorií.¹⁰⁶

Blížící se konec války si uvědomovalo i stále více Němců v Liberci. Říšští Němci, kteří se do města přistěhovali po záboru pohraničí, utíkali a starousedlíci s obavami čekali na další vývoj. V župním deníku *Die Zeit* vyšla 7. května 1945 výzva Konrada Henleina k zachování klidu a pořádku, vylepovaná i po městě. Následujícího dne vyjednávali zástupci NV se starostou Rohnem o převzetí radnice. Krátce po 9. hodině dopoledne se z amplionů ve městě ozvalo hlášení v češtině, které svolávalo všechny Čechy k budově policejního ředitelství v Blažkově ulici. Večer vydal velitel německé posádky rozkaz k odchodu z města i přesto, že mu byla slíbena posila 16. pěší divize, která zároveň žádala o ubytování. V noci z 8. na 9. května postupovaly přes Liberec silně ozbrojené jednotky SS, zároveň bylo město bombardováno sovětským letectvem. Byl zasažen Růžodol I, Hanychov, částečně i střed města a pod troskami zahynulo několik desítek lidí.¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ *Kniha o Liberci*, s. 367.

¹⁰⁶ *Kniha o Liberci*, s. 371–376.

¹⁰⁷ *Tamtéž*, s. 384–385.

6.3 Osvobození města a vysídlení německého obyvatelstva

K převzetí správy čs. orgány došlo v Liberci již před vstupem RA do města, a to po jednání zdejšího, o několik měsíců dříve v ilegalitě formovaného NV se zástupci německého místodržitelství (mocensko-správního centra Říšské župy Sudety). Poté, co rozhlas informoval o průběhu povstání v Praze, podepsal 7. května představitel místodržitelství Friedrich Vogeler, zástupce Konrada Heinleina, který téhož dne časně ráno uprchl směrem k Američanům, memorandum o předání správy NV. V dopoledních hodinách 9. května dorazili do města průzkumníci a předsunuté jednotky Sovětské armády. Další jednotky RA pak přicházely v pozdních odpoledních hodinách. Kolem 19. hodiny promluvili k občanům Liberce sovětský vojenský velitel města, mjr. Lykov, a také velitel sovětské armády, gen. Akimov. Liberec byl osvobozen 31. a 52. armádou I. ukrajinského frontu. Většina příslušníků RA se pak přesunula dále na Prahu a v Liberci zůstala jen posádka pod velením mjr. Lykova, který byl 1. června vystřídán pplk. Rumjancevem, který si získal velkou oblibu a úctu díky svému přístupu k počátečním těžkostem civilní správy a pomoci při zajištění odsunu Němců. S malou posádkou zde setrval až do konce roku 1945.¹⁰⁸

Bezprostředně po osvobození města začalo vyhánění místních Němců z města. První na řadě byli tzv. říšští Němci, ale časem se to týkalo i starousedlíků. České obyvatelstvo rychle zareagovalo na výzvu z konce května, že všechny osoby německé národnosti bez rozdílu zda sudetské či říšsko-německé příslušnosti, které se nastěhovaly do Liberce po 28. září 1938, musely do 24 hodin opustit město. Každá osoba si směla vzít s sebou pouze 30 kg zavazadel (později sníženo až na 10 kg), což platilo i pro děti. Kdo byl z výše uvedených ve městě po 29. květnu zastižen, měl být předán lidovému hrdelnímu soudu.¹⁰⁹ Ve vyhlášce Okresní správní komise (OSK) v Liberci ze dne 15. června 1945 bylo uveřejněno, že do 12 hodin následujícího dne musí opustit území ČSR všichni funkcionáři NSDAP a jiných nacistických složek a organizací i s celými rodinami.¹¹⁰ Mnozí ze strachu z trestu a nejisté budoucnosti

---

¹⁰⁸ ANDRESOVÁ Jana, *Kulturní život v Liberci po druhé světové válce*, diplomová práce FF UPCE. Pardubice 2009, s. 7. (dále ANDRESOVÁ)

¹⁰⁹ *Očista našeho pohraničí započala*, Stráž severu, č. 2/1945, s. 1.

¹¹⁰ AMZV, f. TO – Německo, Kn. 13, č. j. 1080/45, *Vyhláška OSK v Liberci ze dne 15. června 1945*.

raději ukončili život svůj i členů svých rodin. Celkem bylo v době od 8. května do 16. srpna 1945 jen ve městě Liberci napočítáno 219 sebevražd.¹¹¹

Kromě ozbrojených složek armády, RA a policistů se na vysídlování Němců nemalou měrou podílely i Revoluční gardy (RG), zformované na pokyn MV jako dočasný pomocný ozbrojený sbor. Členové RG si často počínali velmi svévolně a brzy se vžilo označení „RG – Rabovací gardy“. Dne 20. května 1945 přišla do Liberce skupina RG z Mladé Boleslavi pod vedením akademického malíře Pavla Hložka. Počet členů této skupiny postupně vzrostl až na 1 300 osob, a proto došlo k odloučení oddílu, který byl oprávněn provádět domovní prohlídky a jiné policejní úkoly. Do funkce velitele tohoto policejního oddílu se sám jmenoval Rudolf Rokos jako rada bezpečnostní služby. Dne 26. května 1945 jej Hložek jmenoval podplukovníkem RG. 30. května zahájil policejní oddíl čistku města a za hranice vystěhovali na 8 600 Němců.¹¹² Policejní oddíl RG vykonával činnost i v době, kdy v Liberci byly již pravidelné bezpečnostní složky. Při vyšetřování deliktů spáchaných tímto policejním oddílem bylo zjištěno, že jeho členové mučili zadržované a neprávem některé osoby věznili, či dokonce popravovali. Rudolf Rokos byl zadržen, předán do policejní vazby v Praze Na Pankráci, odkud byl krátce na to propuštěn.¹¹³ Členové RG byli od půlky června postupně začleňováni do řádné armády a v Liberci byly RG zrušeny 31. srpna 1945.¹¹⁴

Na situaci ohledně vysídlení německého obyvatelstva a přítomnost RG vzpomínal i tehdy tříadvacetiletý Jaroslav Bíl, který sloužil v armádě. „... já jsem byl voják, tak jsem plnil svoji povinnost. To bylo nařízený, oni na to byli připraveni některý Němci. Taky jsem přišel do jedný a ta baba zdravila Heil Hitler, tak jsem jí tam zastřelil kočku. Tam měla všechno Hitler a tohle, tak jsem v tom bytě zastřelil tu kočku. Málem jsem jí tam zmlátil, ale ona byla baba a já mladej (...) No alespoň jsem nic neukrad. To byly tenkrát hrozný poměry, tam byla ta tzv. revoluční garda. My jí říkali rabovací garda. To byli takový pohunkové, samozvanci to byli. Támhle něco vykradli a šli dál (...) Já jsem to tenkrát bral jako Čech, né jako Němec. Vždyť

---

¹¹¹ SOkA Liberec, f. MěstNV Liberec, kn. č. 142, s. 16, *Kronika 1945–1949 (1945)*.

¹¹² NA, f. MV – N, kart. 22 - Strojopis

¹¹³ ABS – P, sign. 310-71-12, fol. 1-4, *Zpráva pro MV o výsledku vyšetřování činnosti RG a tzv. policejního oddílu Rudolfa Rokose v Liberci od května do července 1945*.

¹¹⁴ ANDRESOVÁ, s. 7.

si to zasloužili (...) Nemůžete vybírat jeden od druhého – musej všichni. Tak šli do prd...“¹¹⁵ Mnohé z vražd a podobných excesů na německy mluvícím obyvatelstvu, které ve velkém měřítku probíhaly v celém tehdejší pohraničí, jsou dnes stále více či méně tabuizovány. Některé pohnuté události prvních poválečných dnů a týdnů jsou dnes všeobecně známy, jako například *Brněnský pochod smrti* či masakr na tzv. Švédských šancích (Přerovský masakr). Jiné, mnohdy menší, jsou již dávno zapomenuty.¹¹⁶ Vzhledem k závažnosti některých revolučních aktů a poválečnému násilí byl přijat zákon o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků ze dne 8. května 1946. Tento zákon vešel ve známost jako tzv. *amnestijní zákon*, protože jeho §1 hovořil o osvobození všech trestných činů spáchaných na okupantech nebo jejich pomahačů a to od 30. září 1938 do 28. října 1945.¹¹⁷ Jeho platnost je tedy o více jak půl roku delší, než konec války. Je proto více jak patrné, že měl napomoci právně krýt trestné činy páchané na německém obyvatelstvu.

Tou dobou byla již v plném proudu „divoká“ fáze vysídlování. Odhaduje se, že z Liberce bylo vysídleno na 8 000 říšských Němců, kteří odešli přes hranice u Hartavy (Hartau) na Hrádecku. Podle policejního rady Josefa Vodvárky bylo v červnu a červenci, ve spolupráci se sovětským velením, odsunuto z libereckého okresu přes Žitavu 20 000 osob považovaných za Němce, a do listopadu 1945 využilo „dobrovolného“ vystěhování dalších 30 000 osob. Mnozí sami prchali do AOP a to z nejrůznějších důvodů.¹¹⁸ Během roku 1945 dochází ke stálému odlivu německého a přílivu českého a slovenského obyvatelstva do Liberce. Ze statistik můžeme vyčíst, že například 19. srpna 1945 bylo v Liberci 56 799 obyvatel z toho 10 084 Čechů a 45 715 Němců, dne 14. října bylo napočítáno 61 317 obyvatel, z čehož bylo 20 430 Čechů a 40 887 Němců. Už na konci roku 1945, přesněji

---

¹¹⁵ Rozhovor s Jaroslavem Bílem, roč. 1922, Liberec 19. 2. 2010.

¹¹⁶ Více k tématu: STANĚK Tomáš, *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha 2005. či ARBURG Adrian von – STANĚK Tomáš (ed.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: Dokumenty z českých archivů díl II./3, Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Středokluky 2010.

¹¹⁷ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, č. 115/1946 Sb., částka 51. §1 Jednání, k němuž došlo v době od 30. září 1938 do 28. října 1945 a jehož účelem bylo přispěti k boji o znovunabytí svobody Čechů a Slováků nebo které směřovalo ke spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů, není bezprávné ani tehdy, bylo-li by jinak podle platných předpisů trestné.

¹¹⁸ *Kniha o Liberci*, s. 390.

při sčítání potravinových lístků 9. prosince, bylo v Liberci 68 183 obyvatel. Z toho připadalo na českou stranu 30 618 a na německou 37 565 obyvatel.¹¹⁹

Velkou roli v procesu vysídlení německého obyvatelstva sehrálo liberecké Oblastní sběrné středisko (OSS).¹²⁰ Bezprostředně po osvobození města byl otevřen tábor na tzv. Výstavišti, v prostoru dnešní Technické univerzity na Husově třídě. Z kapacitních důvodů bylo na podzim téhož roku rozhodnuto o otevření druhého tábora v Habendorfu (dnes Stráž nad Nisou).¹²¹

Liberecké OSS patřilo k nejvýznamnějším v celém tehdejší Československu, což dokazuje fakt, že většina táborových zařízení v republice ukončila svou činnost v roce 1946. Tábor v dnešní Stráži nad Nisou fungoval do roku 1949 a tábor na tzv. Výstavišti dokonce až do roku 1952. V táboře byly internovány osoby považované za Němce z Liberce a okolí, později díky uzavírání táborů i Němci z celého Československa.¹²²

Do zahájení tzv. organizovaného odsunu v lednu 1946 bylo z Liberce vyhnáno na 58 000 osob německé národnosti. Skutečný počet byl však o něco vyšší, ale dnes těžko dohledatelný kvůli neúplné evidenci a častému samovolnému opuštění republiky.¹²³

První transport tzv. organizovaného vysídlení osob považovaných za Němce z Liberecka vyjel 28. ledna 1946 z Rychnova a směřoval přes Prahu a Plzeň do Domažlic, kde byl předán zástupcům AOP.¹²⁴ Do 14. listopadu 1946, kdy odjel poslední vlak organizovaného vysídlení, bylo vypraveno celkem 36 transportů, z toho 13 směřovalo do AOP (13 867 osob) a 23 do SOP (28 104 osob). Celkem bylo vysídleno v roce 1946, na základě studia dochovaných transportních seznamů, celkem 41 971 osoba.¹²⁵ Transporty pokračovaly i v následujícím roce, a v rámci tzv. dodatečného odsunu bylo vysídleno 1 330 osob, z toho 107 osob v šesti transportech do AOP a 1 223 osob v jediném transportu do SOP. Na konci

---

¹¹⁹ *Liberec žije opět česky*, Osídlování, r. 1, s. 112.

¹²⁰ Srov. LOZOVIUKOVÁ Kateřina, ŠTOPPEROVÁ Lenka, *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*, IN: *Fontes Nissae X/2009*, Liberec 2009, s. 87–120.

¹²¹ LOZOVIUKOVÁ Kateřina, rukopis 2010, s. 8. (dále jen LOZOVIUKOVÁ)

¹²² *Tamtéž*, s. 8.

¹²³ *Tamtéž*, s. 9.

¹²⁴ *Kniha o Liberci*, s. 390.

¹²⁵ LOZOVIUKOVÁ, s. 16.

července 1947 byl vypraven speciální transport s 25 nemocnými a dále byly nalezeny informace o třech transportech tzv. revertentů,¹²⁶ v jehož rámci odjelo 172 osob. V letech 1946–1952 bylo vysídleno minimálně 59 000 osob, lze však předpokládat, že skutečný počet vysídlených byl vyšší.¹²⁷ Antifašistů se podle dochovaných zápisů vystěhovalo z Liberecka 7 579, a to buď dobrovolně, nebo i nedobrovolně. Odsunutí Němci založili několik krajanských sdružení nejrůznějšího zaměření. Liberečtí Němci mají své centrum v Augsburgu (jihozápad Bavorska), kde sídlí i jejich muzeum a archiv.¹²⁸

6.4 Orgány veřejné správy

Ihned po osvobození Československa v květnu 1945 byl pověřen prozatímní správou pohraničních okresů Liberec a Frýdlant Okresní národní výbor (ONV) v Turnově. Z pověření ministerstva vnitra ze dne 24. května 1945 se vydal z Prahy do Liberce František Svoboda, který měl za úkol vejít ve styk se složkami Národní fronty (NF) a podat návrh na ustanovení Okresní správní komise (OSK). O dva dny později se Svoboda sešel se zástupci politických stran v Liberci: Dr. Josefem Veverkou (sociální demokracie), Josefem Drázkým (KSC) a Janem Köglerem (národní socialista). Společně se dohodli na personálním obsazení nově vytvořené instituce, které schválilo ministerstvo vnitra. V samotném městě Liberci působil v prvních týdnech po osvobození revoluční národní výbor v čele s Josefem Čapkem a také vládní komisař Eduard Šťovíček, který byl 26. května zatčen revoluční gardou, protože se ukázalo, že pověřovací doklady byly zfalšované. Při ustavující schůzi dne 29. května 1945 byli zvoleni zástupci jednotlivých referátů OSK a to takto:

---

¹²⁶ Revertent je odvozenina od revertence, tedy nedovoleného návratu.

¹²⁷ LOZOVIUKOVÁ, s. 17.

¹²⁸ Heimatkreis Reichenberg e. V. je registrovaná organizace se sídlem v bavorském Augsburgu, která sdružuje bývalé sudetské Němce z Liberecka. Liberec je také od roku 2001 sesterským městem Augsburgu, počátky spolupráce obou měst lze však spatřovat již od roku 1955. Ve více jak 30 místech v celém Německu existují tzv. *Reichenberg Gilden*, což jsou regionální organizace pro péči o komunní a kulturní tradice. Přímou v Augsburgu můžeme nalézt knihovnu, archiv a výstavní prostory (Reichenberg Heimatstube). Heimatkreis Reichenberg podporuje komunitu, organizuje setkávání, vzdělávací zájezdy a semináře. Jednou za dva roky se koná velký „Reichenberger Bundestreffen“. Mezi kulturní úkoly patří vydávání knih či měsíčního bulletinu Reichenberger Heimatbatt a Jaschken Iser-Jahrbuch. Hlavním heslem organizace je „Nie wieder Krieg! Nie wieder Diktatur! Nie wieder Vertreibung! (Už nikdy válku! Už nikdy diktaturu! Už nikdy vyhnání!). Organizace má také své internetové stránky <http://www.heimatreis.de>.

Referát

personální, předseda	František Svoboda
osidlovací, první náměstek	Josef Drázský (KSČ)
průmyslový, druhý náměstek	Dr. Josef Veverka (soc. dem.)
bytový, třetí náměstek	Jan Kögler (ČSNS)
samosprávný a bezpečnostní	Dr. Josef May
finanční a likvidační	Jaroslav Pospíšil
vyživovací a zásobovací	František Kubant
sociální péče	Štěpán Jirousek (KSČ)
živnostenský, stavební a dopravní	František Zejdl (ČSNS)
kulturní a osvětový	Otakar Fiala
školský	Josef Suchý (soc. dem.)
zdravotní a tělovýchovný	MUDr. Václav Reiniš

Od svého ustanovení nesla OSK oficiální název Okresní správní komise Liberec a její působnost se vztahovala jak na okres, tak na samotné město Liberec.¹²⁹

Podle sčítání obyvatel z roku 1939 žilo na území okresu Liberec 53 768 obyvatel. V květnu 1945 se počet obyvatel libereckého okresu odhadoval na zhruba 50 000. Koncem června téhož roku bylo vydáno dle údajů vyživovacího referátu OSK 49 201 potravinových lístků (14 798 Čechů a antifašistů a 34 403 Němců). Po vydání dekretu prezidenta republiky č. 121/1945 Sb. z 27. října o územní organizaci správy bylo k 1. prosinci vydáno v okrese Liberec, tvořeném soudními okresy Liberec a Chrastava, 48 506 potravinových lístků (25 613 Čechů a antifašistů a 22 893 Němců).¹³⁰

Úřad OSK v Liberci těsně po osvobození využíval služeb zaměstnanců německé národnosti, v samotném počátku úřadu zde pracovali pouze tři Češi. Jejich počet však neustále narůstal. V září 1945 byla převážná část osob považovaných v té době za Němce propuštěna, zůstali jen tři specialisté, kteří však byli odejiti

---

¹²⁹ FILIP Robert: *Okresní národní výbor Liberec v letech 1945 až 1960. Část I. (1945-1951)*, IN: *Fontes Nissae VI/2005*, Liberec 2005, s. 156-159. (dále jen FILIP)

¹³⁰ *Sborník OSK Liberec*, Liberec 1946, s. 11.

v březnu 1946. Na konci existence OSK, v květnu 1946, zde pracovalo 125 zaměstnanců, z toho 58 žen.¹³¹

Dne 26. května 1946 proběhly volby do Ústavodárného národního shromáždění. Strany Národní fronty obdržely celkem 15 355 hlasů od 16 221 osob zapsaných na voličských seznamech. KSČ získala 58,21 %, ČSSD 21,90 %, ČSNS 15,89 % a lidovci 3,99 % hlasů.¹³² Na voličských seznamech ovšem nebyli zapsáni všichni, kdo měli právo na seznamu být. Velkým problémem se ukázala účast antifašistů, kteří díky dekretu č. 33/1945 Sb. přišli o občanská práva. V mnohých případech docházelo po dodatečném zažádání uchazečů z řad antifašistů k zdržování vyřizování žádostí, nemohli tak kandidovat a nebyli připuštěni ani k volebním urnám.¹³³

Na základě volebních výsledků bylo rozdělení nově vytvořeného ONV v Liberci takové, že komunisté získali nejvíce křesel (14), ČSSD pět, ČSNS čtyři a jedno křeslo získala ČSL. Zvolením Okresního národního výboru v Liberci zanikla činnost OSK. Do čela ONV byl zvolen komunista Bareš, osídlovací a konfiskační referát měl na starosti II. náměstek Václav Drbohlav, taktéž komunista. Další referáty byly rozděleny takto:

bezpečnostní	Josef Bareš
samosprávný, bytový, sociální, matriční církevní, nadační	Josef Suchý
technický, dopravní, stavební, zásobovací zemědělský	Václav Kysela Antonín Koutský (KSČ)
průmyslový, živnostenský, družstevní	Jaroslav Janata (ČSSD)
školský, osvětový, branný, tělovýchovný	Otakar Švejkovský (KSČ)
finanční, zdravotní	Miroslav Kaplan (KSČ)

Komunisté zastoupení v radě původně navrhovali, aby do referátu osídlovacího (řídil ho komunista Drbohlav) byla zahrnuta i agenda osídlování

---

¹³¹ *Tamtéž*, s. 161.

¹³² *Tamtéž*, s. 162.

¹³³ Více k tématu viz. ARBURG Adrian von – STANĚK Tomáš (ed.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: Dokumenty z českých archivů*. Díl II., sv. 1: Duben – srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování. Středokluky 2011.

živností a průmyslu. Po protestu Josefa Suchého a následné dohodě mezi politickými stranami byla agenda osídlování živností a průmyslu svěřena do rukou Jaroslava Janaty (ČSSD) a osídlování zemědělské si ponechal ve své kompetenci Václav Drbohlav.¹³⁴

Osídlovací a konfiskační referát přiděloval konfiskovanou půdu, jmenoval národní správce, doporučoval konfiskace majetku či vyjmutí z konfiskace dle dekretu 12/1945 a vydával vlastnické dekrety na konfiskované zemědělské usedlosti. Konfiskační oddělení mělo na starosti konfiskační agendu související s dekretem č. 108/2945 Sb. z 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondu národní obnovy. Průmyslový referát spravoval průmyslové podniky, navrhoval národní správce, řešil spory mezi národními správci a zaměstnanci, navrhoval zrušení nerentabilních podniků, podílel se na agendě přidělení konfiskovaných podniků do vlastnictví (na základě dekretu č. 5/1945 Sb.). Živnostenský referát doporučoval k jmenování a odvolání národní správce konfiskovaných živností, kontroloval jejich činnost, vedl jejich evidenci, ve smyslu směrnic osídlovacího úřadu vypracovával návrhy na přiděl živností do vlastnictví, předával státnímu zastupitelství trestné činy národních správců.¹³⁵

6.5 Osídlování Liberecka

Po osvobození města RA začal okamžitý proces vyhánění německého obyvatelstva mimo republiku. Vyhánění v rámci „divokého“ vysídlování osob považovaných za Němce se týkalo naprosté většiny německého obyvatelstva žijícího v Liberci, antifašistů nevyjímaje. V polovině roku 1946 byl součet obyvatel libereckého okresu, včetně města Liberce, 112 000 obyvatel, z čehož připadalo na Čechy 63 000 a jen necelých 49 000 Němců. Ve věstníku OÚ se můžeme dočíst, že počet Němců se měl neustále snižovat díky probíhajícímu odsunu „...*tam, odkud k nám kdysi přišli – domů do Říše!*“¹³⁶

---

¹³⁴ FILIP, s. 162.

¹³⁵ *Tamtéž*, s. 165–166.

¹³⁶ *Liberec opět žije česky*, Osídlování, r. 1, s. 6.

S vysídlováním německého obyvatelstva byl spojen příchod nových osídlenců z vnitrozemí, dle dobové terminologie nazývaných „českým a slovenským živlem“, na Liberecko, zejména na uvolněné zemědělské usedlosti. Nedá se přesně odhadnout, kolik nových osídlenců přišlo v prvních měsících po konci války do Liberce a okolí. Po Postupimské konferenci v srpnu 1945 začalo organizované osídlování dle představ ministerstva zemědělství (MZ) a Osídlovacího úřadu. Plán v počátku narážel, jako na většině osídlovaného území, na nedostatky při soupisu konfiskátů zemědělské půdy, a proto až v září 1946 bylo dohodnuto, že zemědělské půdy libereckého okresu mají osídlit příchozí z okresů Chotěboř, Mnichovo Hradiště, Humpolec a také repatrianti z Polska. Po zemědělském osídlení mělo přijít na řadu osídlení ve všech ostatních oborech výroby a práce.¹³⁷

Liberec se stal sídlem jedné z úřadoven OÚ, spravující přibližně území dnešního Libereckého kraje.¹³⁸ Liberecký okres neměl s porovnáním s ostatními oblastmi s osídlováním potíže. Především výstavný Liberec, nazývaný často metropolí severu, lákal už od prvních dnů od ukončení války velké množství lidí. Ti do pohraničí přicházeli z nejrůznějších důvodů. Byli to mladí nadšenci přicházející na výzvu vlády s úmyslem pomoci pohraničí, řemeslníci a živnostníci, kteří chtěli založit nový obchod, lidé toužící po dobrodružství či ti, kteří potřebovali utajit minulost nebo jen přišli z čistě materiálních pohnutek. Jak uváděl Zpravodaj z pohraničí: „*Ve Velkém Liberci bude nejvýše 20 živností pekařských, mimoto tři družstevní pekárny Severočeského konzumního družstva (SKD). Přitom o pekařství do poloviny července 1945 zažádalo 435 uchazečů. Podobně je tomu s cukrářstvím, kde bude povoleno 10–15 živností a 2 prodejny SKD. Zatím je obsazeno 5 živností, žádostí je 168. Bude povoleno 35 obchodů řeznictví a uzenářství – žádostí je 616. Velký zájem je o holičství, kde se hlásí přes 500 žadatelů z vnitrozemí. Přednostní právo mají samozřejmě političtí vězni, letecky postižení, vybombardovaní uchazeči a všichni ti, kterým válka zničila jejich obchody a živnosti.*“¹³⁹ Už počátkem června 1945 proto musel OSK, vzhledem k návalu žádostí, zastavit přijímání dalších. Rámcové plány přidělu živností za poplatky určené příslušným NV byly schváleny

---

¹³⁷ *Stráž severu*, č. 11/1946, s. 2.

¹³⁸ Navíc sem patřil okres Jičín a naopak chyběl okres Jilemnice.

¹³⁹ *Obnova živností a obchodu*, Zpravodaj z pohraničí, č.1/1945.

až v březnu 1947 a teprve poté mohlo být zahájeno vlastní předávání živností do vlastnictví. V srpnu 1945 přijela do Liberce delegace z téměř jedenáctitisícové české enklávy z okolí polského Zelova u Lodže, aby zjistila, jaké jsou na Liberecku možnosti pro usazení. Deník *Stráž severu* otiskl výzvu podnikům, aby sestavily seznamy volných míst pro tyto zelovské Čechy, kteří se pak usídlili nejvíce na Frýdlantsku. Začátkem října přijela i první skupina asi 200 volyňských Čechů.¹⁴⁰

„Liberecko v přítomnosti má 93 tkalcoven, 2 barevny látek, 3 pletárny a 2 továrny na koberce, celkem tedy 100 moderně konstruovaných podniků. Na Liberecku podle předběžného odhadu se dá obnoviti nebo částečně pracuje 56 kovoprůmyslných závodů, 17 kameninových a cihlářských, 12 tiskárenských, 13 autodílen, 17 chemických závodů, 7 výroben potravin, 4 podniky papírových výrobků, 1 pivovar, 4 výroby klavírů, 2 podniky kožedělné výroby (výroba řemenů), 4 podniky kožešnické, 2 podniky grafické, 1 pramen minerálních vod a jeho zpracování, 2 podniky výroby obuvi, 1 výrobná pohonných látek pro generátory a 8 výroben elektrotechnických zařízení. Žádná z továren nebude zrušena.“¹⁴¹ Mimo přidělů do národní správy byla značná část zabraného majetku přidělena ke znárodněnému průmyslu. V okrese Liberec bylo podle údajů ONV 16 403 konfiskátů, z toho 6 420 nemovitostí, 1 355 živností a 8 628 jiných konfiskátů (bytové zařízení, vklady aj.)¹⁴²

Hlavním průmyslovým odvětvím v kraji byl textilní a sklářský průmysl, a přímo v Liberci největším průmyslovým zaměstnavatelem byla Liebigova textilní továrna,¹⁴³ která z celkového předválečného počtu zaměstnanců 60 000 (včetně

---

¹⁴⁰ *Knihy o Liberci*, s. 394.

¹⁴¹ *Obráz průmyslu po osvobození*, Zpravodaj z pohraničí, č.8/1945.

¹⁴² *Knihy o Liberci*, s. 397.

¹⁴³ Firma Jan Liebig a spol., které patřili ještě pobočky ve Svárově, Praze, Železném Brodě a vápenka v Brodci, byla největší textilním podnikem v Liberci. Několik dní po osvobození se v hlavním libereckém závodě utvořila závodní rada v čele s Františkem Kaňkou, která pečovala o podnik dosud oficiálně vedený majitelem Wolfgangem Liebigem, který lámanou češtinou ještě přijímal první nové zaměstnance. Dne 21. června 1945 byl dán závod pod národní správu a prozatímním správcem byl Ministerstvem průmyslu jmenován bývalý ředitel firmy Josef Bartoň a synové v Náchodě Viktor Čepelka. Liebig byl vzat do vazby, zatčeni byli i generální ředitel a tři další vedoucí pracovníci. K 30. červnu 1945 byl nařízen soupis veškerých zásob a inventáře. Liebigovy závody byly znárodněny vyhláškou Ministerstva průmyslu ze dne 7. března 1946, kterou byly vytvořeny České vlnářské závody, n. p. (ČVZ), se sídlem v Liberci. K hlavnímu libereckému závodu byly začleněny majetkové podstaty firem Textilana, a. s., v Dolním Hanychově a v Chrastavě, Hoffmann a Hettwer v Rochlici a ve Frýdlantě, Chr. Geipel a syn v Aši a Podhradí u Aše, Ignaz Klínger, a. s., v Novém Městě pod Smrkem, C. Wolfrum v Ústí nad Labem a o něco později ještě

poboček v kraji) měla v roce 1946 ani ne poloviční počet zaměstnanců.¹⁴⁴ O specialisty a vysoce kvalifikované pracovníky byla dlouho nouze ve všech odvětvích. Proto byli někteří přechodně nepostradatelní němečtí odborníci dočasně vyjímáni z odsunu. Pro tyto osoby vydal bezpečnostní úřad v Liberci do konce srpna 1945 na 4 000 potvrzení, která byla v září vyměněna za nové průkazy, jich bylo pro okres Liberec – venkov vydáno přes 6 000. Příliv kvalifikovaných odborníků značně brzdil nedostatek bytů, který byl už před válkou. Některé čtvrti byly sice již od června 1945 systematicky vyklizovány, ale ani to zdaleka nestačilo. Kvalitních bytů bylo málo, ostatní museli projít rekonstrukcí. Většinu objektů, včetně pozemků, převzalo do vlastnictví město. Tím se obecní správě uvolnily ruce pro plánovitou přestavbu, která začala demolicí starých, mnohdy ještě dřevěných domů. Mohlo být také zbouráno i několik objektů, které představovaly překážky v budování nových dopravních uzlů. Nedostatečná vybavenost a rekonstrukce kanalizační sítě byly natolik kapacitně i finančně náročné, že odsunuly výstavbu nových bytů až do padesátých let. Obyvatelům konfiskovaných bytů mělo ulehčit zavedení jednotného nájemného, sníženého oproti vnitrozemí asi o 25 % (od 1. dubna 1946). Koncem roku pak začaly státní orgány přidělovat do vlastnictví osídlenců nábytek a bytové zařízení v hodnotě $\frac{1}{6}$ původní ceny. Rodinné domy byly odprodávány za pěti až desetinásobek ročního nájemného. Nedostatek kvalitních řídicích pracovníků dokumentuje i postoj zaměstnanců Schienova mlýna v Růžodole I, kteří prohlásili, že pokud bude firma vrácena původnímu národnímu správci, nebudou s ním spolupracovat, protože není odborník.¹⁴⁵

Na nedostatek kvalifikovaných pracovních sil vzpomínala i pamětnice Jana X, která s jednou z odbornic bydlela v domě. „...zůstala v Bytexu jako prostě odborník, ona ručně tkala ty koberce. Ty šly hlavně na export. Takže zůstala tady, ačkoliv byla ze smíšeného manželství, ale vzala si Němce a ten padl ve válce, na ruské frontě (...) Přidělili jí u nás jednu místnost. Strašlivě plakala (...) Říkala, že nemá vůbec nic, že nemá jako žádný nábytek. Já říkala, že nevádí, šli jsme nahoru,

---

Fritsch a spol., a. s., závod v Hejnicích. Název Textilana získal podnik 18. září 1948 podle hanychovské firmy známé před válkou doma i v zahraničí. *Knih o Liberci*. s. 399. Více k tématu viz KOČOVÁ, Kateřina. *Mimořádný lidový soud v Liberci a firma Johann Liebig a Comp.* In: Fontes Nissae VI/2005. Liberec, 2005, s. 86–115.

¹⁴⁴ *Liebigové dnes*, Stráž severu, č. 17/1946, s. 3.

¹⁴⁵ *Knih o Liberci*, s. 394–397.

*otevřela jsem komoru a říkala jsem, necht' si paní vybere, co potřebuje. Vybrala si skříň.*¹⁴⁶

Situace ve zdravotnictví byla ještě o poznání kritičtější. Nemocnice se potýkala s velkým nedostatkem lékařů, sester i ostatního personálu. První český ředitel, jičínský gynekolog Hynek Tišer, začínal s původním německým personálem, který se snažil postupně nahrazovat českým. Na místo řádových ošetřovatelek nastupovaly školené zdravotní sestry, do konce roku 1945 se podařilo obsadit 8 primariátů. Koncem června 1945 působili ve městě 4 čeští a 14 německých lékařů a 4 němečtí zubaři a dentisté. Byl to jev obecný, celé pohraničí potřebovalo podle odhadu okolo 700 lékařů, dokonce se uvažovalo o jejich povinném přesídlení. I na Liberecku se projevily důsledky války, zejména vysoká kojenecká úmrtnost (6,86 %) či množství infekčních chorob jako tuberkulóza. V září 1946 bylo na místa primářů doporučeno 10 odporníků podílejících se na obnově nemocnice (mezi nimi spisovatel Ota Dub).¹⁴⁷

Liberecko přitahovalo více zemědělce než dělníky. V celém okrese Liberec bylo před válkou jen 20 českých držitelů půdy z celkového počtu 2 400 středních a menších usedlostí. Po květnovém osvobození zavládl v obcích chaos a bezvládlí. Proto se na Liberecku (jako ve většině pohraničních oblastí) nečekalo na oficiální prohlášení vlády o konfiskaci zemědělské půdy a německé obce byly osidlovány okamžitě, vlastně rychleji než samotný Liberec. Proudění osídlenců sílily a RK (okresní rolnická komise byla ustanovena až 22. června 1945), zřízené při každé Místní správní komisi, pracovaly takřka nepřetržitě. Celkem bylo v okrese při plnění dekretu č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a rozdělení zemědělského majetku zabráno asi 35 000 ha půdy, která byla postupně přidělena 3 050 uchazečům, z nichž 95 % tvořili Češi a Slováci, zbytek reemigranti. Proti konfiskaci bylo podáno 614 žádostí o udělení výjimek, jen 2 žádostem bylo vyhověno. Do konce roku 1945 zde bylo provedeno zemědělské osídlení z 72% (na Chrastavsku až z 84%), k dispozici zůstalo ještě okolo 1300 volných, vesměs malých usedlostí.¹⁴⁸ Jak ukázala inspekce Zemědělského výboru prozatímního Národního shromáždění v listopadu 1946,

---

¹⁴⁶ Rozhovor s Janou X, roč. 1924, Liberec, 9. 5. 2010.

¹⁴⁷ *Knihy o Liberci*, s. 394

¹⁴⁸ *Tamtéž*, s. 395.

probíhalo zemědělské osídlování na Liberecku velmi úspěšně. Předchozí obavy, že vesměs průmyslový kraj se bude jen těžko osídlovat, se ukázaly jako neopodstatněné. Venkovské obce v okrese byly při „divokém“ osídlování zalidněny ze 70 % českými zemědělci takřka naráz. Pro zajištění sklizňových prací vydala vláda nařízení o povinném hlášení všech, kteří nejsou v řádném pracovním poměru. Na práci byli přidělováni i Němci ze sběrných táborů. OSK organizovala dobrovolné žňové brigády a sklizňové komise. I díky tomu se stihly žně, které provedli první kolonisté z Českodubská, Turnovska a dalších přilehlých okresů. Poté však přišlo na řadu řízené osídlování – dle představ MZ – kolonisty z Chotěbořska a dalších určených okresů, čímž došlo ke komplikacím. Při „divokém“ osídlování byla totiž zabránena velká část usedlostí, se kterými se před tím počítalo pro plánované osídlení. Tato překážka byla překonána¹⁴⁹ a půda byla přidělena i volyňským Čechům a dalším uchazečům, se kterými se v původním osídlovacím plánu vůbec nepočítalo. Zemědělské usedlosti byly spravovány až do přidělového řízení národními správci, a teprve když se osvědčili, byla jim půda na základě souhlasu RK předána do vlastnictví. Osídlení zemědělské půdy do 13 ha bylo tedy definitivně ukončeno, jak ukázala i revize národních správců zemědělské půdy. Jak uváděla Stráž severu, z asi 2 000 zemědělců bylo jen 35 vyřazeno, protože nebyli způsobilí jak z důvodů nedostatku kvalifikace, tak i z důvodů morálních.¹⁵⁰

Do 20. června 1946 bylo v obvodu OSK Liberec – venkov ustaveno 2 611 národních správců na zemědělských usedlostech. Z nich 27 hospodařilo na výměře přes 30 ha, ostatní na plochách 15–20 ha. Přidělit zbývalo ještě asi 6 000 hektarů. Ke konci roku dosáhl počet správců tři tisíce a pro 40 z celkového počtu 45 obcí byly Ministerstvem zemědělství i Zemským národním výborem schváleny přidělové plány. Jak bylo tedy výše zmíněno, průběh zemědělského osídlení Liberecka byl velmi rychlý a do konce roku 1946 téměř ukončen. Liberecký okres byl nejhustěji zalidněným okresem celého pohraničí, což potvrzuje i rychlost při osídlování. Ačkoli se jedná o průmyslový kraj, zemědělské osídlování zde bylo ukončeno o poznání rychleji než osídlování nezemědělské.

---

¹⁴⁹ Můžeme se jen domnívat jak, protože nikde není uvedeno, jakým způsobem byla tato podstatná komplikace vyřešena.

¹⁵⁰ *Zemědělské osídlení Liberecka je skončeno*, Stráž severu, č. 17/1946, s. 2.

Ze statistik si lze udělat představu, odkud přišlo do okresu Liberec (včetně města) nejvíce osídlenců. Na prvním místě byl okres Semily s 13 600 osídlenci, následován okresem Mladá Boleslav (11 600), Hradec Králové (11 300), Turnov (10 300) a Náchod (8 700). Příchozích z okresu Jičín bylo také velké množství, ovšem rámcové statistiky chybějí.¹⁵¹

Novým osídlencům, kteří přišli do uvolněného pohraničí, byla za každou usedlost či byt stanovena náhrada za užívání, kterou musel uživatel čtvrtletně hradit. Tato náhrada se mohla pohybovat a při každé změně byl uživatel o novém výměru informován. Bytový referát Ústředního národního výboru uživateli vydal výměr, ze kterého můžeme například vyčíst, že jistý František Lukeš dekretem ze dne 20. října 1945 získal do užívání byt s kuchyní a třemi pokoji s příslušenstvím ve druhém patře domu č. p. 49 v Pražské ulici č. 26a. Jeho roční výměra za užívání tohoto bytu byla 2 658 Kčs. Uživatel bytu mohl náhrady platit čtvrtletně či měsíčně předem u liberecké spořitelny. Pro srovnání, ve stejném domě o patro níže zaplatil za dvoupokojový byt, osídlenec Leopold Kašpar, roční náhradu za užívání bytu 1920 Kčs.¹⁵² Návrh ministra vnitra Václava Noska ze září 1945 na pohraniční příplatek sice nebyl přijat, ale když bylo zjištěno, že mzdové sazby ve vnitrozemí jsou o 5 až 6 korun vyšší (například typograf si v Liberci vydělal týdně 610 Kčs, zatímco ve vnitrozemí až 1 000 Kčs), byl v druhé polovině roku 1946 prosazen. Činil do 16 let věku 1 600 Kčs, nad 16 let 2 400 Kčs, na manželku v domácnosti 1 200 Kčs).¹⁵³

Osídlenci se museli často potýkat s mnohými překážkami, které bylo nutné většinou řešit operativně. Například národní správci firmy Pavel Scheider, slévárna v Liberci, Ing. Richard Šulc a Josef Housa, podali dne 25. září 1945, skrze svého advokáta JUDr. Josefa Vindiše (ten sám přišel do Liberce z Hořice v Podkrkonoší, okres Jičín), žádost o rozšíření národního správcovství. Vzhledem k tomu, že původní majitel firmy Pavel Scheider a jeho manželka Zuzana spáchali 10. května 1945 sebevraždu, žádali národní správci OSK v Liberci, aby byl majetek firmy sloučen s osobním majetkem zesnulých původních majitelů. V dalším podnětu

---

¹⁵¹ *Knihy o Liberci*, s. 396.

¹⁵² SOkA Liberec, f. MěstNV Liberec. Inv. č. 280, kart. 215.

¹⁵³ *Knihy o Liberci*, s. 396.

z 25. listopadu 1945 na OSK národní správci fy. Scheider žádali o přiděl několika zahrad ve Stalinově ulici (dnes 1. máje), kde chtěli vybudovat skladovací prostory, protože sklady u sídla firmy v ulici Zahradní byly v květnu 1945 poškozeny požárem a firma tak musela materiál skladovat u jiných firem, které však z kapacitních důvodů nemohly nadále materiál fy. Scheider skladovat.¹⁵⁴ Bohužel se v archivu nepodařilo dohledat vyjádření OSK k těmto žádostem. V současnosti objekt bývalé slévárny slouží jako autobazar a protilehlý dům rodiny Scheiderovy se proměnil v prodejnu automobilů Škoda.

Koncem roku 1947 byla hlavní vlna osídlování ukončena, trvalo ale ještě několik let, než se podařilo nahradit vysídlené německé obyvatelstvo novými osídlenci úplně. Například ještě v roce 1959 měl Liberec za úkol zajistit 33 rodin pro doosídlení, ale podařilo se přilákat jen 17 rodin. Několik pohraničních vsí, zejména ve Frýdlantském výběžku však zůstalo nedoosídleno a později se změnilo v rekreační chalupářské oblasti.¹⁵⁵ Pohyb obyvatel na Liberecku v prvních třech letech po konci války je z části nastíněn v tabulce níže. Údaje vycházejí z počtu vydaných potravinových lístků, skutečný stav ovšem dnes nelze přesně určit, protože přehledy o stěhování obyvatel začaly být vedeny až od roku 1951.¹⁵⁶

Liberec ve srovnávací statistice¹⁵⁷

<u>ke dni</u>	<u>počet obyvatel</u>	<u>Čechů</u>	<u>Němců</u>
1. 1. 1945	80 000	6 000	74 000
1. 1. 1946	68 085	33 613	34 472
1. 7. 1946	65 774	39 211	26 563
1. 1. 1947	50 404	46 573	4 023
1. 8. 1947	53 355	-	-
1. 1. 1948	55 098	52 163	2 935
1. 4. 1948	55 133	52 287	2 846

¹⁵⁴ SOkA Liberec, f. ONV Liberec. Inv. č. 215, kart. 261.

¹⁵⁵ *Knihy o Liberci*, s. 396.

¹⁵⁶ ANDRESOVÁ, s. 10.

¹⁵⁷ SOkA Liberec, f. MěstNV Liberec. Inv. č. 223, kart. 2, *Statistika města Liberce ve srovnávací statistice*.

Města nad 20 000 obyvatel v Čechách¹⁵⁸

	<u>V. 1947</u>	<u>1930</u>	<u>přírůstek/úbytek</u>	<u>%</u>
1. Praha	922 284	848 823	+ 73 461	+ 8,65
2. Plzeň	117 814	126 615	- 8 801	- 6,95
3. Ústí n. L.	56 328	71 256	- 14 928	- 20,95
4. Liberec	52 798	73 829	- 21 031	- 28,49
5. Hradec Králové	51 480	46 454	+ 5 026	+ 10,82
11. Karlovy Vary	31 322	54 652	- 23 330	- 42,69
14. Jablonec n. N.	23 112	33 958	- 10 848	- 31,94

Tabulka měst nad 20 000 obyvatel v Čechách jasně naznačuje, že pohraniční města trpěla úbytkem obyvatel. Liberec patřil k městům, která dopadla statisticky nejhůře, přestože probíhalo osídlování města úspěšně. Zápornější bilanci měly pouze Karlovy Vary a Jablonec nad Nisou.

Vnitřní obraz města Liberce k 1. 4. 1948¹⁵⁹

	<u>obyvatel</u>	<u>ha</u>	<u>domů</u>
Liberec I – V	24 909	615,16	3 165
Františkov – Janův Důl	6 142	107,39	671
H. Růžodol – D. Hanychov	1 292	236,59	689
Harcov	2 500	1 173,33	556
Pavlovice	2 820	226,91	545
Rochlice	3 826	358,19	583
Růžodol I.	3 095	379,58	431
Nemocnice a jiné ústavy	2 549	-	-
Celkem	55 133	3 732,03	7 218

¹⁵⁸ *Tamtéž*

¹⁵⁹ SOkA Liberec, f. MěstNV Liberec. Inv. č. 223, kart. 2, *Statistika města Liberce ve srovnávací statistice*.

Pro dokreslení poválečné demografie můžeme uvést, že v roce 1947 natalita mnohonásobně převýšila mortalitu, což je typické pro každé poválečné období. V tomto roce se v Liberci narodilo 2 415 dětí a zemřelo 696 osob.¹⁶⁰

Statistické přehledy počtu obyvatel německé národnosti si bezpečnostní složky státu vedly pravidelně. Ze dne 13. dubna 1950 pochází početní stav osob německé národnosti trvale bydlících v okrese Liberec. Celkový počet byl 6 992 osob z toho dětí do 15 let 533.¹⁶¹ V úvahu byly vzaty pouze osoby německé národnosti, které byly dříve čsl. státní příslušnosti a které tuto státní příslušnost podle dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb. ztratily, včetně těch Němců, kterým čsl. státní příslušnost byla po roce 1945 v jakékoli formě vrácena.

6.6 Výstava „Budujeme osvobození kraje“

Pod záštitou prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše byla v neděli 4. srpna 1946 zahájena v Liberci výstava „Budujeme osvobozené kraje“ (BOK), jejímž iniciátorem byla Obchodní a živnostenská komora v Liberci. Slavnostního zahájení se zúčastnil za předsedu vlády náměstek Petr Zenkl, ministr informací Václav Kopecký, ministr financí Jaromír Dolanský, ministr vnitřního obchodu Antonín Zmrhal, místopředseda Ústavodárného národního shromáždění Alois Petr, předseda OÚ Miroslav Kreysa, předseda NPF Josef Smrkovský, primátor hl. města Prahy Václav Vacek a mnoho dalších zástupců ústředních orgánů a korporací.¹⁶²

Liberec nebyl vybrán pro výstavu náhodně. O dva roky dříve byl Liberec hlavním městem sudetoněmecké župy, s majoritním podílem německého obyvatelstva. Bylo to tedy nejvhodnější místo pro konání výstavy, ukazující stávající osídlovací proces a „úspěch“ nad stále probíhajícím vysídlováním německého obyvatelstva. I účast vrcholných politiků je toho důkazem.

Přípravy byly zahájeny koncem února 1946, v dubnu byl schválen projekt přestavby původního výstaviště a práce na areálu byly do pěti měsíců od zahájení příprav dokončeny.¹⁶³ Celá výstava měla být vizitkou všeho českého, osvobozeného

---

¹⁶⁰ *Tamtéž*

¹⁶¹ SOkA Liberec, f. ONV Liberec. Inv. č. 259, kart. 409, *Početní stav osob německé národnosti*.

¹⁶² *Budujeme osvobozené kraje*, Osídlování, r. 1, s. 101.

¹⁶³ *Kniha o Liberci*, s. 400.

a bez Němců velmi dobře fungujícího průmyslu a zemědělství, Největší pozornost byla věnována OÚ a FNO, jako stěžejním orgánům osídlovacího procesu. Velký prostor samozřejmě dostaly i všechny složky českého průmyslu a zemědělství, včetně slovenského. V návaznosti na výstavu se po celém kraji konaly různé doprovodné akce (výstavy, sjezdy, letecký den či motocyklové závody kolem přehrady). Celkové náklady na výstavu se pohybovaly okolo 12 milionů korun, což na tehdejší stav československé ekonomiky nebyla zanedbatelná částka. Díky velkému zájmu byla výstava prodloužena až do 13. října 1946 a navštívil jí i předseda vlády Klement Gottwald. Zvláštností výstavy bylo i to, že nešlo o výstavu němou. Každý exponát byl doprovázen mluveným slovem ze zvukových pásků. Projekt zvukosvětelných optofonních průvodců pro libereckou výstavu vypracoval Vladimír Fastej. Tento druh zařízení byl i milým překvapením pro zahraniční hosty, protože si tak mohli poslechnout namluvené reportáže v jim nejlépe srozumitelném jazyce.¹⁶⁴

Svatopluk Technik ve své publikaci k výstavě přistupoval velmi pozitivně. V závěru uvedl: „*Výstava se nesmazatelně zapsala do historie Liberce ... a zůstane neklamným dokladem toho, s jakým nadšením a současně s plánovitostí se přistupovalo k převodu této části země zpět do českých rukou*“¹⁶⁵. Technik byl architektem většiny pavilonů a možná proto není v jeho publikaci výstava popsána s dostatečným odstupem. Výstava „Budujeme osvobozené kraje“ měla svůj podstatný propagandistický účel. Stěžejním motivem byla především manifestace toho, jak české úřady a firmy spravují po skončení druhé světové války severočeské pohraničí. Výstava tak do jisté míry napomohla k dalšímu prohloubení propasti mezi Čechy a Němci a poukazovala na úspěšný proces osídlování pohraničí pod taktovkou KSČ.

Ačkoli tížený finanční efekt akce nebyl tak velký, jak se původně očekávalo,¹⁶⁶ měla výstava velký přínos. Pomohla zviditelnit nejen Liberecko, ale i celé české pohraničí, jakožto neoddělitelnou součást republiky s velkým průmyslovým potenciálem. Do jisté míry napomohla výstava i nezemědělskému

---

¹⁶⁴ *Elektroakustické a optofonní zařízení liberecké výstavy*, Stráž severu, č. 141/1946, s. 7.

¹⁶⁵ TECHNIK Svatoopluk, *Výstava Budujeme osvobozené kraje v Liberci roku 1946*, Liberec 2001, s. 44.

¹⁶⁶ Výstava skončila schodkem okolo 3 000 000 Kč.

osídlování pohraničí, zejména pak právě Liberecka. Krom těchto celorepublikových přínosů měla i svůj lokální význam. Liberec, po válce značně zpustošen, se z velké části rekultivoval a výstavní areál poté, s přestavbami, sloužil dál.¹⁶⁷

7. Závěr

Cílem práce bylo seznámit čtenáře s vývojem v pohraničí po skončení druhé světové války v letech 1945–1947 na příkladu města Liberce. Proces osídlování pohraničí po druhé světové válce byl velice složitý a ne všude se podařilo vyhnání německé obyvatelstvo nahradit plnohodnotně českými osídlenci. Ne jinak tomu bylo i v Liberci, který byl vždy silnou základnou německého obyvatelstva v tehdejší Československu. Práce se cíleně nesoustředila pouze na osídlování pohraničí, ale snažila se poukázat na fakt, že procesy osídlování a vyhánění německého obyvatelstva byly úzce propojeny, v mnoha ohledech takřka neodlučitelně.

Archivní materiály, se kterými autor pracoval, obsahovaly celistvé informace o průběhu vyhnání, tak zejména o procesu osídlování. Největším a nejprůhlednějším zdrojem pro tuto práci se stala edice VNPČP, jejíž první tři díly se věnují velmi dopodrobna prvním měsícům po skončení války. Naneštěstí díl, který se věnuje organizovanému osídlování, nebyl v době psaní práce stále vydán, proto poznatky z něj nemohly být využity. Přesto edice nabízí v současnosti nejucelenější pohled na toto nelehké období našich dějin. Využito bylo i několika rozhovorů, které dávají práci lidský rozměr a dovolují nahlédnout na téma z jiného úhlu, než jen z toho historického.

Dílčí témata se podařilo zpracovat kvalitně. Jednalo se zejména o přiblížení procesu vyhnání německého obyvatelstva, s přihlédnutím k regionálním specifikům, jakým bylo například Oblastní sběrné středisko v dnešní Stráži nad Nisou, které bylo posledním fungujícím střediskem svého druhu v Československu. Mimo to se podařilo zdokumentovat i vývoj a strukturu organizací, které se přímo podílely na procesu osídlování pohraničí. Na toto téma vzniklo v poslední době mnoho bakalářských a diplomových prací, zdroje tedy dostatečně dovolily pokrýt téma.

---

¹⁶⁷ TECHNIK Svatopluk, *Výstava Budujeme osvobozené kraje v Liberci roku 1946*, Liberec 2001, s. 42–43.

Stěžejní téma Osídlování Liberce bylo zpracováno na základě několika závěrečných prací studentů nejen z Technické univerzity v Liberci, dobových periodik a dalších archivních materiálů, zejména ze SOkA Liberec. Podařilo se zdokumentovat nelehký osud nově příchozích osídlenců, kteří se často potýkali s úplně banálními problémy, které jim často dokázaly znepríjemnit život. Část práce se věnovala i výstavě, které měla pro Liberec velký význam a dopomohla k rozvoji válkou poničeného města.

Možnosti dalšího výzkumu na toto téma jsou široké. Téma osídlování nabízí mnoho cest, kterými je možno se vydat, na co se zaměřit a co naopak vypustit. Jako velmi možný směr dalšího výzkumu se jeví spolupráce s oborem geografie. Přesun takového počtu lidí v tak krátkém čase je u nás stále precedens, který by si zasloužil mnohem hlubší analýzu s využitím moderních geografických nástrojů, například GIS analýzy. Další alternativou je podrobnější práce s metodou Oral history.

Kromě dalšího výzkumu práce přináší i podnět k celospolečenské diskusi – může dnešním generacím připomenout, že jejich rodiny nežily ve svých domech odjakživa. Toto, ačkoli kontroverzní téma, může být podnětem pro zkoumání rodinné historie a historie místa tak, jak to například dělá občanské sdružení Antikomplex. Stejně tak může být téma námětem pro školní výuku dějepisu.

8. Použitá literatura a prameny

8.1 Archiv

Archiv bezpečnostních složek, Praha (ABS-P)

f. 310 – Velitelství StB

Archiv Ministerstva zahraničních věcí, Praha (AMZV)

f. GS-A – Generální sekretář – odbor A (kabinet)

f. TO-N – Teritoriální odbor – Německo (1945-1959)

Národní archiv, Praha (NA)

f. 100/24 – Klement Gottwald (1938-1953)

f. MV-N – Ministerstvo vnitra – Noskův archiv (1945-1953)

Státní okresní archiv, Liberec (SOkA Liberec)

f. MěstNV Liberec – Městský národní výbor, Liberec

f. ONV Liberec – Okresní národní výbor, Liberec

8.2 Tištěné prameny

KREYSA Miroslav, *České pohraničí*. Praha 1947.

Košický vládní program. 5. vydání, Praha 1984.

MUCHA Josef, PETRŽELA Karel, *O některých současných problémech národnostně smíšených manželství*. Praha 1946.

Sbírka zákonů a nařízení státu Československého, ročník 1945 a 1946.

Sborník OSK Liberec. Liberec 1946.

8.3 Oral history

Rozhovor s Janou X, ženou v domácnosti, nar. 1924, 9. května 2010, Liberec.

Rozhovor s Jaroslavem Bílem, vojákem základní služby, nar. 1922, 19. února 2010, Liberec.

8.4 Dobová periodika

Osídlování - věstník *Osídlovacího úřadu a Fondu národní obnovy a Národního pozemkového fondu v Praze*

Právní prakse – měsíčník *československých právníků*

Stráž severu

Zpravodaj z pohraničí

8.5 Literatura

ANDRESOVÁ Jana, *Kulturní život v Liberci po druhé světové válce*, diplomová práce FF UPCE. Pardubice 2009.

ARBURG Adrian von, *Die Besiedlung der Grenzgebiete der böhmischen Länder 1945–1950: Forschungsstand, ausgewählte Probleme und Arbeitsbibliographie*. Mnichov 2001.

ARBURG Adrian von – STANĚK Tomáš (ed.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: Dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do roku 1945: Úvod k edici*. Středokluky 2011.

ARBURG Adrian von – STANĚK Tomáš (ed.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: Dokumenty z českých archivů. Díl II., sv. 1, Duben – srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování*. Středokluky 2011.

ARBURG Adrian von – STANĚK Tomáš (ed.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: Dokumenty z českých archivů díl II./3, Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Středokluky 2010.

BĚLINA Pavel a kol., *Dějiny Zemí koruny české II.*. Litomyšl 2001.

ČAPKA František, SLEZÁK Lubomír, VACULÍK Jaroslav, *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno 2005.

FILIP Robert: *Okresní národní výbor Liberec v letech 1945 až 1960. Část I. (1945–1951)*, IN: Fontes Nissae VI/2005. Liberec 2005.

FROMMER Benjamin, *Národní očista, Retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010.

HORÁK Josef, *Obraz Němců a Německa na stranách časopisu Dikobraz 1945–1990*, diplomová práce TUL. Liberec 2008.

KAPLAN Karel, *Pravda o Československu 1945–1948*. Praha 1990.

KARPAŠ Roman a kol., *Kniha o Liberci*. Liberec 2004.

KELLER-GIGER Susanne, *Carl Kostka (1870–1957) – sudetendeutscher Demokrat, Volkswirtschaftler und kritischer Verteidiger der Tschechoslowakei*, IN: Niemeser Heimatbrief březen/duben 2011.

KMOCH Pavel, *Provinění proti národní cti, „Malá retribuce v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*, rukopis 2013.

KOCIÁN, Jiří, Stanislav KOKOŠKA a Zdeňka KOKOŠKOVÁ. *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: Sborník z konference k 60. výročí druhé světové války*. Praha: Národní archiv a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005.

KOS Petr, *Cvičiště Benešov – vstup zakázán!!*, ~~44~~ – *Truppenübungsplatz Beneschau/Böhmen 1939–1948: Stručná historie výcvikového prostoru 44 ve středních Čechách v letech druhé světové války a poválečná obnova území do roku 1948*. Posázaví 2011.

KUČERA Jaroslav, *Odsunové ztráty sudetoněmeckého obyvatelstva*. Praha 1992.

KŘIVOHLAVÁ Jana, *Osídlování Frýdlantska po odsunu Němců v letech 1945–1960*, diplomová práce TUL. Liberec 2003.

LHOTA Václav, *Znárodnění v Československu: 1945–1948*. Praha 1987.

LOZOVIUKOVÁ Kateřina, rukopis 2010.

LOZOVIUKOVÁ Kateřina, ŠTOPPEROVÁ Lenka, *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*, IN: *Fontes Nissae X/2009*. Liberec 2009.

PROCHÁZKA Jaromír, *Poválečné Československo 1945–1989*. Praha 1991.

PROCHÁZKA Jiří, *Liberec v nástupu socialismu: K historii Liberecka v období 1945–1948*. Liberec 1966.

RAK Jiří, *Bývali Čechové*. Praha 1994.

STANĚK Tomáš, *Německá menšina v českých zemích 1948–1950*. Praha 1993.

STANĚK Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945–1947*. Praha 1991.

STANĚK Tomáš, *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha 2005.

ŠTOPPEROVÁ Lenka, *Oblastní sběrné středisko Liberec v letech 1945–1952*, diplomová práce TUL. Liberec 2006.

TECHNIK Svatopluk, *Výstava Budujeme osvobozené kraje v Liberci roku 1946*. Liberec 2001.

VACULÍK Jaroslav, *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno 2002.

VADKERTY Katalin, *Maďarská otázka v Československu 1945-1948*. Bratislava 2002.

VESELÝ Zdeněk, *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 1994.

VRABEC Václav, *Ke genezi myšlenky transferu Němců v domácím odboji*, IN: *Češi, Němci, odsun*. Praha 1990.

ZÁHORSKÁ Lucie, *Odsun Němců z Frýdlantska 1945–1947*, diplomová práce TUL. Liberec 2001.

9. Seznam zkratek

ABS – Archiv bezpečnostních složek

AMZV – Archiv ministerstva zahraničních věcí

apod. – a podobně

a. s. – akciová společnost

AOP – americké okupační pásmo

BOK – Budujeme osvobozené kraje

ČSL – Československá strana lidová

ČSNS – Československá strana národně socialistická

ČSSD – Československá strana sociálně demokratická

ČSR – Československá republika

DDFP - Deutschdemokratische Freiheitspartei, Německá demokratická svobodomyšlná strana

DS – Demokratická strana

FNO – Fond národní obnovy

fy. – firmy

ha – hektar

Kčs – korun československých

KSČ – Komunistická strana Československa

kn. – kniha

kart. – karton

KSS – Komunistická strana Slovenska

MěstNV – městský národní výbor

MNO – ministerstvo národní obrany

MNV – místní národní výbor

MSK – místní správní komise

MV – ministerstvo vnitra

MZ – ministerstvo zemědělství

NDR – Německá demokratická republika

NF – Národní fronta

n. p. – národní podnik

NPF – Národní pozemkový fond
NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, Národně socialistická německá dělnická strana
NSR – Německá spolková republika
NV – národní výbor
OÚ – Osidlovací úřad
ONV – okresní národní výbor
OSK – okresní správní komise
OSS – Oblastní sběrné středisko
ORK – Okresní rolnická komise
RA – Rudá armáda
RG – revoluční garda
RK – rolnická komise
Sb. – sbírky
SdP – Sudetendeutsche Partei, Sudetoněmecká strana
SKD – Severočeské konzumní družstvo
SKR – Spojenecká kontrolní rada pro Německo
SOP – sovětské okupační pásmo
SOkA – Státní okresní archiv
SS, SS – Schutzstaffeln der NSDAP, ochranné oddíly nacistické strany
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
tzv. – takzvaně
USA – Spojené státy americké
ÚNS – Ústavodárné národní shromáždění
ÚKVO – Ústřední komise pro vnitřní osídlení
ZNV – zemský národní výbor

10. Seznam příloh

Příloha č. 1:

Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb.

Příloha č. 2:

Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb.

Příloha č. 3:

Dekret prezidenta republiky č. 27/1945 Sb.

Příloha č. 4:

Dekret prezidenta republiky č. 28/1945 Sb.

Příloha č. 5:

Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.

Příloha č. 6:

Pohyb obyvatel ve správním okrese Liberec a Liberci.

Příloha č. 7:

Náhrada za užívání bytu v Pražské ulici č. p. 49, Liberec.

Příloha č. 8:

Slib národních správců fy. Scheider ze dne 31. října 1945.

Příloha č. 9:

Mapa „Pohraničí“ dle definice OÚ.

Příloha č. 10:

Mapy osídlené a neosídlené půdy (stav na podzim 1945).

Příloha č. 11:

Logo Osídlovacího úřadu

11. Přílohy

Příloha č. 1:

5/1945 Sb.

Dekret presidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů

K návrhu vlády ustanovují:

§ 1

(1) Jakékoliv majetkové převody a jakákoliv majetkově-právní jednání, ať se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické persekuce. (2) Způsob uplatnění nároků, plynoucích z ustanovení odstavce 1, budiž upraven zvláštním dekretem presidenta republiky, pokud se tak nestalo již tímto dekretem.

§ 2

(1) Majetek osob státně nespolehlivých na území Československé republiky dává se pod národní správu podle dalších ustanovení tohoto dekretu. (2) Za majetek osob státně nespolehlivých se považuje též majetek těmito osobami převedený po 29. září 1938, leč by nabyvatel nebyl věděl o tom, že jde o takový majetek.

§ 3

Národní správa budiž zavedena do všech podniků (závodů) i do všech majetkových podstat, kde toho vyžaduje plynulý chod výroby a hospodářského života, zejména v závodech, podnicích a majetkových podstatách opuštěných nebo takových, které jsou v držbě, správě, nájmu nebo pachtu osob státně nespolehlivých.

§ 4

Za osoby státně nespolehlivé jest považovat:

- a) osoby národnosti německé nebo maďarské,
- b) osoby, které vyvíjely činnost, směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly a záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé a maďarské okupanty. Za takové osoby jest na příklad považovati členy Vlajky, Rodobrany, Úderných oddílů Hlinkovy gardy, vedoucí funkcionáře Spolku pro spolupráci s Němci, České ligy proti bolševismu, Kuratoria pro výchovu české mládeže, Hlinkovy slovenské ľudové strany, Hlinkovy gardy, Hlinkovy mládeže, Národní odborové ústředny zaměstnanecké, Svazu zemědělství a lesnictví, Německo-slovenské společnosti a jiných fašistických organizací podobné povahy.

§ 5

Za státně nespolehlivé jest z osob právnických považovati ty, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.

§ 6

Za osoby národnosti německé nebo maďarské jest považovati osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásili k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti.

§ 7

(1) K zavedení národní správy jsou příslušni:

- a) u podniků a ústavů peněžních okresní národní výbor,
  - b) u podniků báňských v revírech příslušný okresní národní výbor,
  - c) u podniků průmyslových, obchodních a jiných živnostenských
    - aa) při počtu zaměstnanců do 20 místní národní výbor,
    - bb) při počtu zaměstnanců od 21 okresní národní výbor, Při určování počtu zaměstnanců rozhoduje normální provoz v roce 1943.
  - d) U zemědělských a lesních majetků:
    - aa) při výměře do 50 ha místní národní výbor,
    - bb) při výměře přes 50 ha okresní národní výbor,
  - e) U obytných domů a stavebních parcel místní národní výbor, převyšuje-li hodnota však 5 000 000 K, okresní národní výbor.
  - f) U veškerého ostatního majetku:
    - aa) při hodnotě do 500 000 K místní národní výbor,
    - bb) při hodnotě vyšší než 500 000 korun okresní národní výbor,
- (2) V případě, že odhad hodnoty majetku [písm. e) a f)], který se dává pod národní správu, jest sporný, určuje jeho hodnotu s konečnou platností orgán vyšší.
- (3) V obcích a okresech, kde byla nebo bude místo národního výboru jmenována správní komise, resp. správní komisař, patří zavedení národní správy do jejich příslušnosti.

§ 8

- (1) Rozhodnutí ve smyslu § 7 budiž vydáno u podniků, uvedených v § 7 písm. a), b), c), d), v dohodě se závodním výborem (závodní radou) nebo jinými zástupci zaměstnanců podniků. Nedojde-li k dohodě, rozhodne orgán vyšší.
- (2) U zemědělských a lesních majetků, přesahujících 50 ha, budiž rozhodnutí vydáno též po slyšení příslušných místních národních výborů.

§ 9

Hrozí-li nebezpečí z prodlení, zvláště jde-li o podnik opuštěný, nebo zasahují-li do majetku nebo podniku osoby státně nespolehlivé, jsou okresní národní výbory oprávněny i při jinaké příslušnosti jmenovati zatímního národního správce až do rozhodnutí příslušného orgánu ve smyslu § 7.

§ 10

(1) Příslušný Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada, může po slyšení závodního výboru, vyžaduje-li toho veřejný zájem, změnit z moci úřední rozhodnutí

okresního národního výboru nebo místního národního výboru o zavedení správy nebo o jmenování národních správců a učiniti jiná opatření.

(2) Příslušný Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada, učiní též opatření k zavedení národní správy tam, kde okresní nebo místní národní výbor tak neučinil nebo učiniti nemohl.

§ 11

Národní správa budiž zrušena, jakmile pomínou důvody, pro které byla zavedena. Zruší ji orgán, který ji zavedl.

§ 12

(1) Dočasnou národní správu jest zavésti do všech družstevních podniků a organizací (zemědělských, konsumních, peněžních atd.). Tato národní správa zajistí vedle řádného řízení podniku do 4 neděl provedení volby nového vedoucího orgánu.

(2) Dočasnou národní správu zavádí místní národní výbor u družstev, jejichž působnost nepřesahuje místní obvod; okresní národní výbor u družstev, jejichž působnost přesahuje místní obvod, avšak nepřesahuje obvod okresu; u všech ostatních družstev Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada.

(3) Před zavedením dočasné národní správy budtež dle možnosti slyšeni členové družstva.

(4) Dočasná národní správa se skončí, jakmile členstvo družstva si zvolí správu novou.

§ 13

Příslušný Zemský národní výbor, na Slovensku Slovenská národní rada, může ze závažných důvodů zavésti národní správu též do odborných, hospodářských, kulturních a zájmových organizací a ústavů.

§ 14

(1) Rozhodnutí o zavedení a zrušení národní správy, o ustanovení a odvolání národních správců musí býti vydáno písemně.

(2) Opis rozhodnutí jest doručiti Zemskému národnímu výboru, na Slovensku Slovenské národní radě.

§ 15

Na základě rozhodnutí podle § 14 provede z úřední moci:

a) u nemovitostí příslušný soud knihovní zápis poznámky národní správy v pozemkových knihách,

b) u horních oprávnění příslušný soud, resp. úřad zápis poznámky národní správy v horních knihách, resp. záznamech,

c) u podniků (závodů) zapsaných do obchodního (společenstevního), na Slovensku firemního rejstříku, příslušný soud zápis poznámky národní správy do rejstříku obchodního (společenstevního) na Slovensku firemního.

§ 16

(1) Národním správcem má býti ustanovena pouze osoba s patřičnými odbornými i praktickými znalostmi, mravně bezúhonná, státně spolehlivá.

(2) Zpravidla nemá býti národním správcem ustanoven ani dlužník ani věřitel podniku (závodu) nebo majetkové podstaty, ledaže orgán příslušný podle § 7 důvodně rozhodne jinak.

(3) Národní správa budiž zpravidla ustanovena ze schopných zaměstnanců dotyčného závodu.

(4) Národním správcem nemůže býti jmenován člen národního výboru podle § 7 příslušného.

§ 17

(1) U menších majetků, u podniků drobných, u menších živnostenských provozoven a pod. může býti ustanoven jediný správce pro více podniků, resp. majetkových podstat.

(2) Vyžaduje-li toho rozsah národní správy, může orgán podle § 7 příslušný ustanoviti za národní správce sbor až 5členný, který řídí správu podle zásady většiny.

§ 18

Před nastoupením úřadu složí národní správci orgánu podle § 7 příslušnému slib, že budou plniti svědomitě své povinnosti s péčí řádného hospodáře v souladu s hospodářskými, národními a jinými veřejnými zájmy.

§ 19

Při výkonu své funkce mají národní správci postavení veřejných orgánů ve smyslu § 68 trest. zák. z 27. května 1852, č. 117 ř. z., § 461 zák. čl. V/1878, resp. § 5 zák. čl. XI/1914.

§ 20

(1) Právní jednání majitelů, držitelů a správců majetků, spadajících pod národní správu, týkající se podstaty těchto majetků a provedená po účinnosti tohoto dekretu, jsou neplatná.

(2) Dosavadní majitelé, držitelé a správci majetků pod národní správu daných, jsou povinni zdržeti se jakéhokoliv zásahu do jednání národního správce.

§ 21

Národní správce spravuje majetek pod národní správu daný, a jest oprávněn a povinen učiniti všechna opatření, jichž v řádné správě jest zapotřebí. Jest povinen jednati s péčí řádného hospodáře a odpovídá za škodu, která by vzešla zanedbáním povinností.

§ 22

(1) Národní správce jest povinen skládati o svém hospodářství účty orgánu podle § 7 příslušnému, ve lhůtách tímto orgánem určených a podati kdykoliv potřebné nebo vyžádané zprávy a vysvětlení.

(2) K opatření, která nenáleží k obyčejnému hospodaření, jakož i ke všem jednáním zvláštní důležitosti, k pronájmu nebo propachtování, k zápůjčkám, ke knihovnímu zatížení, k likvidaci a pod., potřebuje národní správce svolení orgánu podle § 7 příslušného.

(3) Orgán podle § 7 příslušný dohlíží na to, jak národní správce hospodaří.

(4) Národní správce jest povinen řídit se směrnicemi, které mu dal orgán podle § 7 příslušný.

§ 23

Národní správce má nárok na náhradu hotových výdajů a na odměnu, jejíž výši určuje orgán podle § 7 příslušný. Náklady tyto jdou k tíži spravované podstaty.

§ 24

(1) Majetek, daný pod národní správu, který patřil dělníkům, rolníkům, živnostníkům, drobným a středním podnikatelům, úředníkům, příslušníkům volných povolání a osobám v podobném sociálním postavení a jehož pozbyly v důsledku národní, politické nebo rasové persekuce, budiž, pokud nejde o osoby uvedené v § 4, vyňat z národní správy a ihned vrácen dřívějším majitelům, resp. jejich dědicům.

(2) Také osoby, uvedené v § 4, odst. a), pokud jde o dělníky, rolníky, živnostníky, drobné a střední podnikatele, úředníky, příslušníky volných povolání a osoby v podobném sociálním postavení, resp. jejich dědicové, mohou žádati za vynětí svého majetku z národní správy a za jeho vrácení, jestliže mohou hodnověrně prokázat, že byli obětí politické, nebo rasové persekuce a zůstali věni demokraticko-republikánské státní myšlenky Československé republiky.

(3) O tom rozhoduje na žádost orgán příslušný podle § 7.

(4) Ostatní zajištěný majetek zůstane pod národní správou, až do nové zákonodárné úpravy.

§ 25

(1) Proti rozhodnutí místního národního výboru je přípustné odvolání k okresnímu národnímu výboru, který rozhoduje s konečnou platností.

(2) Proti rozhodnutí okresního národního výboru jako první instance je přípustné odvolání k Zemskému národnímu výboru, na Slovensku k Slovenské národní radě.

(3) Odvolání nemá odkladného účinku.

§ 26

Nejde-li o čin přísněji trestný, potrestá se za přečin trestem na svobodě do 5 let a peněžitým trestem do 10 milionů korun, případně úplným nebo částečným zabráním majetku:

a) každý, kdo poruší nebo obejde ustanovení tohoto dekretu, zvláště ten, kdo ruší nebo znemožňuje oprávněnou činnost národního správce,

b) národní správce, poruší-li úmyslně nebo z hrubé nedbalosti některou z povinností, uložených mu předcházejícími ustanoveními.

§ 27

Vláda se zmocňuje, aby zajistila finanční prostředky k zabezpečení chodu podniků (závodů), daných pod národní správu, jejichž provoz je nutný v zájmu hospodářského života.

§ 28

(1) Tento dekret nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

(2) Jeho provedením se pověřuje vláda.

Dr. Eduard Beneš v. r.

Zd. Fierlinger v. r. Gottwald v. r. Svoboda v. r. Šrámek v. r. Nejedlý v. r. David v. r. V. Kopecký v. r. Ján Ursíny v. r. gen. Hasal v. r. Široký v. r. Frant. Hála v. r. Václav Nosek v. r. J. Stránský v. r. Dr. V. Šrobár v. r. V. Majer v. r. Pietor v. r. B. Laušman v. r. Dr. H. Ripka v. r. Dr. V. Clementis v. r., J. Ďuriš v. r. též za min. J. Masaryka Dr. Šoltész v. r. gen. Dr. Ferjenčík v. r. A. Procházka v. r. J. Lichner v. r.

12/1945 Sb.

**Dekret presidenta republiky ze dne 21. června 1945 o
konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku
Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a
slovenského národa**

Vycházejíc volání českých a slovenských rolníků a bezzemků po důsledném uskutečnění nové pozemkové reformy a veden snahou především jednou pro vždy vzít českou a slovenskou půdu z rukou cizáckých německých a maďarských statkářů, jakož i z rukou zrádců republiky a dát ji do rukou českého a slovenského rolnictva a bezzemků, k návrhu vlády ustanovují:

§ 1

- (1) S okamžitou platností a bez náhrady se konfiskuje pro účely pozemkové reformy zemědělský majetek, jenž je ve vlastnictví: a) všech osob německé a maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost, b) zrádců a nepřátel republiky jakékoliv národnosti a státní příslušnosti, projevivších toto nepřátelství zejména za krize a války v letech 1937 až 1945, c) akciových a jiných společností a korporací, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.
- (2) Osobám německé a maďarské národnosti, které se aktivně zúčastnily boje za zachování celistvosti a osvobození Československé republiky, se zemědělský majetek podle odstavce 1 nekonfiskuje.
- (3) O tom, lze-li připustiti výjimku podle odstavce 2, rozhodne na návrh příslušné rolnické komise příslušný okresní národní výbor. Pochybné případy předloží okresní národní výbor zemskému národnímu výboru, který je se svým dobrozdáním postoupí ke konečnému rozhodnutí ministerstvu zemědělství, které rozhodne v dohodě s ministrem vnitra.

§ 2

- (1) Za osoby národnosti německé nebo maďarské jest považovati osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásily k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti.
- (2) Výjimky z ustanovení odstavce 1 budou určeny zvláštním dekretem.

§ 3

- (1) Za zrádce a nepřátele československé republiky jest považovati: a) osoby, které kolektivně nebo individuálně vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svéstí hleděly a záměrně a aktivně podporovaly jakýkoliv způsobem německé a maďarské okupanty, b) z právnických osob ty, jejichž správa záměrně a aktivně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.
- (2) O tom, zdali fysická nebo právnická osoba spadá pod ustanovení odstavce 1, písm. a),

b), rozhoduje zemský národní výbor, v jehož obvodě dotčená nemovitost leží, podle návrhu příslušného okresního národního výboru. Pochybné případy předloží zemský národní výbor ke konečnému rozhodnutí ministerstvu zemědělství, které rozhodne v dohodě s ministerstvem vnitra.

§ 4

Zemědělským majetkem (§ 1, odst. 1) jest rozuměti zemědělskou a lesní půdu, k ní patřící budovy a zařízení, závody zemědělského průmyslu, sloužící vlastnímu zemědělskému a lesnímu hospodářství, jakož i movité příslušenství (živý a mrtvý inventář) a všechna práva, která jsou spojena s držbou zkonfiskovaného majetku anebo jeho části.

§ 5

(1) Je-li zemědělský majetek, konfiskovaný podle § 1, v nájmu (pachtu) zrušují se všechny nájemní (pachtovní) smlouvy. Je-li však nájemcem (pachtýřem) osoba, mající nárok na přiděl půdy (§ 7, odst. 1), může jí býti ponecháno dosavadní užívání do konce hospodářského roku. Nebude-li pronajatý (pachtovaný) zemědělský majetek z jakýchkoliv důvodů přidělen, zaplatí nájemce (pachtýř) nájemné (pachtovné) Národnímu pozemkovému fondu (§ 6, odst. 1). Pokud konfiskací jsou dotčeny fyzické nebo právnické osoby, jež nespádají pod § 3, poskytne jim Národní pozemkový fond náhradu na návrh místního národního výboru za běžné náklady a investice.

(2) Patronátní práva a povinnosti, vázající na zemědělských majetcích, konfiskovaných podle § 1, zanikají dnem konfiskace. V případech zvláštního zřetele hodných poskytne Národní pozemkový fond náhradu.

(3) Otázka dluhů a nároků, vázajících na konfiskovaných majetcích (§ 1), vyřeší se vládním nařízením. Platy, penze, daně a jiná běžná vydání hradí prozatím národní správce.

§ 6

(1) Zemědělský majetek, konfiskovaný podle § 1, spravuje až do odevzdání přidělcům Národní pozemkový fond při ministerstvu zemědělství, který se tímto zřizuje. Vláda se pověřuje vydání statut tohoto fondu.

(2) Souvislé lesní plochy ve výměře nad 50 ha, konfiskované podle § 1, převezme stát. Pokud konfiskované lesní plochy není možno spojit v souvislý celek se státní lesní půdou a pokud nepřesahují 100 ha, odevzdá je Národní pozemkový fond příslušnému národnímu výboru.

§ 7

(1) Ze zemědělského majetku, spravovaného Národním pozemkovým fondem, bude se přidělovati půda do vlastnictví osob slovanské národnosti:

- a) deputátníkovi a zemědělskému dělníkovi ve výměře až do 8 ha orné anebo až do 12 ha zemědělské půdy vzhledem na její bonitu,
- b) malozemědělci ve výměře doplňující jím dosud vlastněný pozemkový majetek nejvýše do 8 ha orné anebo až do 12 ha zemědělské půdy vzhledem na její bonitu,
- c) mnohočlenné zemědělské rodině ve výměře doplňující jí dosud vlastněný pozemkový majetek nejvýše do 10 ha orné anebo až do 13 ha zemědělské půdy vzhledem na její bonitu,
- d) obcím a okresům k veřejným účelům,
- e) stavebním, zemědělským a jiným družstvům, složeným z oprávněných uchazečů podle písm. a), b), c), a f),
- f) dělníkům, veřejným a soukromým zaměstnancům a maloživnostníkům pro stavbu vlastního domu anebo na zařízení zahrady ve výměře nejvýše do 0,5 ha.

(2) V okresech s převážnou většinou obyvatelstva německé národnosti, není-li uchazečů české nebo jiné slovanské národnosti, kvalifikovaných podle odstavce 1, písm. a) až f), zůstává půda ve správě Národního pozemkového fondu pro potřeby vnitřního osídlení.

(3) Lesní půda do 50 ha, resp. do 100 ha (§ 6, odst. 2) se může přidělití obcím a lesním družstvům. Tato půda podléhá státnímu dozoru.

(4) Konfiskované budovy, zařízení, sloužící vlastnímu zemědělskému nebo lesnímu hospodářství, závody zemědělského průmyslu, sady, památnosti, archivy a pod., jakož i všechny konfiskované nemovitosti, pokud nebudou přiděleny veřejnoprávním subjektům, mohou se přidělití do vlastnictví:

a) družstev, utvořených z oprávněných uchazečů za účelem společného užívání,

b) výjimečně jednotlivcům (přídělcům), uvedeným v odstavci 1 písm. a) až c).

(5) O tom, zda konfiskovaný majetek se přidělí družstvům nebo jednotlivcům se rozhodne obdobně podle § 9.

(6) Přednostní právo na přiděl mají osoby, které se vyznamenaly a zasloužily v národně-osvobozovacím boji, zejména vojáci a partyzáni, bývalí političtí vězňové a deportovaní a jejich rodinní příslušníci i zákonní dědicové, jakož i rolníci poškození válkou. Přednostní právo jest náležitě prokázati.

§ 8

Zciziti, pronajmouti nebo zatížití majetek, přidělený podle § 7, lze jen s předcházejícím schválením Národního pozemkového fondu.

§ 9

(1) Při místním národním výboru, v jehož obvodu se nachází konfiskovaný majetek, zvolí si uchazeči, příslušní podle

§ 7, odst. 1, písm. a), b), c), d) a f), místní rolnickou komisi, skládající se nejvíce z 10 členů.

(2) Zástupci místních rolnických komisí zvolí na schůzi okresní rolnickou komisi při okresním národním výboru, která může mít nejvýše 10 členů.

(3) Místní rolnická komise vypracuje přidělový plán s návrhem na úhradu (§ 10) za přidělený majetek a předloží jej ke schválení okresní rolnické komisi.

(4) Okresní rolnická komise prozkoumá předložené přidělové plány a návrhy na úhradu a na jejich základě vypracuje přidělový plán a rozvrh úhrad pro celý okres. Není-li rozporu mezi přidělovými plány a návrhy na úhradu, předloženými jednotlivými místními rolnickými komisemi, anebo dojde-li mezi nimi k dohodě, jest okresní přidělový plán a rozvrh úhrad po schválení podle odstavce 5 právoplatný.

(5) Přidělový plán okresní rolnické komise s rozvrhem úhrad předloží se ihned zemskému národnímu výboru, který jej se svým dobrozdáním postoupí ministerstvu zemědělství, které může přidělový plán s rozvrhem úhrad změnit, kdyby byly ohroženy důležité veřejné nebo národní zájmy, anebo nebylo-li dbáno ustanovení § 7, odst. 1, písm. a) až f). Pokud jde o závody zemědělského průmyslu (§ 7, odst. 4), učiní ministerstvo zemědělství, pokud by šlo o přiděl podle § 7, odst. 4, písm. b), příslušné rozhodnutí v dohodě s ministerstvem výživy.

(6) Nemůže-li okresní rolnická komise překonat rozpory mezi přidělovými plány a návrhy na úhradu místních rolnických komisí a nedojde-li k dohodě, anebo vznikne-li rozpor mezi okresními rolnickými komisemi sousedních okresů, předloží okresní rolnická komise věc zemskému národnímu výboru, který ji se svým dobrozdáním postoupí ke konečnému rozhodnutí ministerstvu zemědělství.

(7) Ministerstvo zemědělství a zemský národní výbor vysílají k okresní rolnické komisi pomocné orgány, které pomáhají při technických přidělových pracích.

§ 10

(1) Návrh na úhradu se má určití podle výnosnosti, polohy, vzdálenosti a stavu obdělání půdy

(hnojení, setba a sadba) a podle majetkových a rodinných poměrů přídělce, a to: a) nejméně ve výši hodnoty jedné průměrné roční úrody na navrhované výměře půdy, b) nejvýše ve výši dvou průměrných ročních úrod na navrhované výměře půdy, c) úhrada za přidělené budovy má se určití ve výši 1 až 3 ročního nájemného přidělované budovy. Nájemné může býtí v každém případě vyjádřeno v naturáliích.

(2) Úhrada za přidělený živý a mrtvý inventár a jiná zařízení bude určena podle směrnic, které vypracují zemské národní výbory a schválí ministerstvo zemědělství.

§ 11

(1) Určená úhrada se splácí: 1. jednorázově, nejpozději do 12 měsíců od převzetí držby přídělu, v penězích nebo v naturáliích, nebo 2. ve splátkách v penězích nebo v naturáliích, a to: a) 10 % úhrady za půdu a příslušenství jest zaplatiti při převzetí přidělené půdy. Na návrh místní rolnické komise, který jest podati již v přidělovém plánu (§ 9), může Národní pozemkový fond povolití odklad první splátky nejvýše na tři roky; b) V případech zvláštního zřetele hodných a sociálně odůvodněných může Národní pozemkový fond na návrh rolnických komisí prominouti přídělci úhradu a příslušný zemědělský majetek přiděliti bezplatně především osobám, majícím přednostní právo na příděl (§ 7, odst. 6).

(2) V případech zvláštního zřetele hodných a sociálně odůvodněných může Národní pozemkový fond na návrh rolnických komisí prominouti přídělci úhradu a příslušný zemědělský majetek přiděliti bezplatně především osobám, majícím přednostní právo na příděl (§ 7, odst. 6).

§ 12

Úhradu splácejí přídělci Národnímu pozemkovému fondu podle plánu jím vydaného. Této bude použito k hrazení dluhů a závazků, váznuoucích na konfiskovaných majetcích, pokud tyto dluhy a závazky budou uznány a převzaty, dále k hrazení válečných škod a škod, způsobených na majetku osob perzekvovaných po čas okupace z důvodů národních, politických a rasových, ke zvelebení zemědělské produkce a pro vnitřní osídlení. Případné přebytky Národního pozemkového fondu připadají státní pokladně.

§ 13

(1) V úhradě, určené podle § 10, zahrnuty jsou všechny výdaje a poplatky, spojené s konfiskací

(§ 1), přidělením (§ 7) a knihovním převedením zkonfiskovaného majetku.

(2) Zápis přídělu do pozemkových knih obstará Národní pozemkový fond na vlastní útraty.

(3) Převody majetku podle tohoto dekretu jsou osvobozeny od poplatků a dávek.

§ 14

Tento dekret nabývá účinnosti v zemích České a Moravskoslezské dnem vyhlášení; provedou jej ministři zemědělství, financí, spravedlnosti, vnitra a výživy.

Dr. Beneš v. r.
Fierlinger v. r. Nosek v. r.
Dr. Stránský v. r. Dr. Šrobár v. r.
Đuriš v. r. Majer v. r.

27/1945 Sb.

Dekret presidenta republiky ze dne 17. července 1945 o jednotném řízení vnitřního osídlení.

K návrhu vlády a po dohodě se Slovenskou národní radou ustanovují:

§ 1

Vnitřním osídlením se rozumí soubor všech opatření, kterými se podle zvláštních předpisů o tom vydaných má dosáhnouti navrácení všech oblastí Československé republiky původnímu slovanskému živlu.

§ 2

(1) K jednotnému řízení a usměřování vnitřního osídlení se zřizují osidlovací úřad se sídlem v Praze pro oblast zemí České a Moravskoslezské a osidlovací úřad se sídlem v Bratislavě pro Slovensko. Tyto úřady vykonávají svou působnost za ústředního vedení ústřední komise pro vnitřní osídlení (dále jen ústřední komise).

(2) Věcná působnost jednotlivých ministerstev a jiných ústředních úřadů v oboru vnitřního osídlení, stanovená zvláštními předpisy, zůstává nedotčena; vykonává se však v souladu se směrnicemi ústřední komise a osidlovacích úřadů.

§ 3

(1) V čele každého osidlovacího úřadu je předseda, kterého jmenuje na návrh vlády prezident republiky. Předsedové osidlovacích úřadů se zúčastňují schůzí ústřední komise s hlasem poradním.

(2) Složení, organizaci a činnost osidlovacích úřadů upraví podrobněji statut, který vydá k návrhu ústřední komise vláda; ministr vnitra vyhlásí jej ve Sbírce zákonů a nařízení.

§ 4

(1) Ústřední komise se zřizuje při ministerstvu vnitra. Jejím předsedou je ministr vnitra, který se může dáti zastupovati některým úředníkem svého resortu. Jejími členy jsou zástupcové úřadu předsednictva vlády a ministerstev národní obrany, průmyslu, zemědělství, vnitřního obchodu, ochrany práce a sociální péče, financí a spravedlnosti a dva zástupcové Slovenské národní rady. Ústřední komise zvolí ze svého středu náměstka předsedy komise; je-li předsedou Čech, jest jeho náměstkem Slovák a naopak. Generálním tajemníkem ústřední komise je zástupce úřadu předsednictva vlády; jeho úkolem je postarati se o to, aby ústřední komise dbala též zájmů těch složek vlády a resortů, jež nemají přímého zastoupení v ústřední komisi.

(2) Ústřední komise vypracuje svůj jednací řád, který schvaluje vláda; pro dobu, než se tak stane, vydá zatímní jednací řád ministr vnitra.

(3) Předsedající může povolati k jednání ústřední komise podle potřeby zástupce dalších ministerstev nebo jiné osoby jako odborné poradce, zejména navrhne-li to generální tajemník.

§ 5

(1) Na návrh ústřední komise může vláda přenést provádění některých úkolů osidlovacích úřadů na jiné veřejné úřady nebo orgány nebo zříditi k tomu účelu zvláštní jejich úřadovny nebo orgány.

(2) Všechny veřejné úřady a orgány jsou povinny na dožádání spolupůsobiti s ústřední komisí a s osidlovacími úřady a účinně je podporovati při výkonu jejich úkolů.

§ 6

Tento dekret nabývá účinnosti dnem vyhlášení a platí pro území celého státu; provedou jej všichni členové vlády.

Dr. Beneš v. r.

Fierlinger v. r. David v. r. Gottwald v. r. Široký v. r. Dr. Šrámek v. r. Ursíny v. r. gen. Svoboda v. r. Dr. Ripka v. r. Nosek v. r. Dr. Šrobár v. r. Dr. Nejedlý v. r. Dr. Stránský v. r. Kopecký v. r.

Laušman v. r. Ďuriš v. r. Dr. Pietor v. r. gen. Hasal v. r. Hála v. r. Dr. Šoltész v. r. Dr. Procházka v. r. Majer v. r. Dr. Clementis v. r., tiež za ministra Masaryka gen. Dr. Ferjenčík v. r. Lichner v. r.

Dekret presidenta republiky ze dne 20. července 1945 o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci.

K návrhu vlády ustanovuji:

§ 1

Zemědělský majetek, zkonfiskovaný podle dekretu presidenta republiky ze dne 21. června 1945, č. 12 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, a náležející do Národního pozemkového fondu, osídlí se, pokud se nerozdělí ve smyslu dekretu o konfiskaci, přidělením půdy oprávněným uchazečům (§ 2) z krajů, ve kterých je nedostatek půdy anebo ve kterých jsou pro zemědělství nepříznivé podmínky.

§ 2

(1) O přiděl půdy v rámci osídlení může žádati příslušník českého, slovenského nebo jiného slovanského národa, státně a národně spolehlivý, a to:

- a) deputátník a zemědělský dělník,
- b) zemědělec s dosavadní výměrou zemědělské půdy do 13 ha, pokud tuto půdu i s příslušnými budovami odevzdá Národnímu pozemkovému fondu; s ostatním majetkem může naložit volně,
- c) členové rodiny zemědělce podle písm. b), pokud jsou výkonnými zemědělci a dosáhli věku 18 let
- d) výrobní zemědělské družstvo, utvořené z oprávněných žadatelů, uvedených pod písm. a), b) nebo c)
- e) obce, okresy a stát pro veřejné účely,
- f) jiní než pod písm. a) uvedení dělníci, veřejní a soukromí zaměstnanci, maloživnostníci a sociálně slabí příslušníci svobodných povolání pro stavbu vlastního domu anebo na zřízení zahrady, do výměry 0,5 ha.

(2) Půda odevzdaná podle odstavce 1, písm. b) Národnímu pozemkovému fondu se rozdělí za podmínek uvedených v dekretu presidenta republiky č. 12/1945 Sb., po případě podle tohoto dekretu.

(3) O přiděl půdy v rámci osídlení mohou žádati i osoby, mající bydliště v místě konfiskovaného majetku, vyhovují-li podmínkám uvedeným v odstavci 1 a zaváží-li se k provedení případného scelování pozemků.

§ 3

Přednostní právo na přiděl půdy podle tohoto dekretu mají oprávnění uchazeči, kteří se vyznamenali a zasloužili v národně-osvobozovací boji, zejména vojáci a partyzáni, bývalí političtí vězňové a deportovaní, jejich rodinní příslušníci a zákonní dědicové, jakož i rolníci, poškození válkou. Předpoklady přednostního práva na přiděl jest řádně prokázati.

§ 4

(1) Oprávnění uchazeči podají žádost o přiděl u místní rolnické komise k příslušné okresní rolnické komisi.

(2) Okresní rolnická komise přezkoumá došlé žádosti o přiděl půdy k osídlení a postoupí je urychleně zemskému národnímu výboru, který žádosti se svým dobrozdáním bezodkladně předloží ministerstvu zemědělství.

(3) Ministerstvo zemědělství usměrňuje ústředně osídlování v rámci předpisů dekretu presidenta republiky ze dne 17. července 1945, č. 27 Sb., o jednotném řízení vnitřního osídlení, a přiděluje, přihlížejíc k okolnostem, uvedeným v žádosti, za součinnosti okresních rolnických komisí a příslušných okresních národních výborů podle potřeby a možnosti oprávněným uchazečům půdu ve výměře:

a) až do 8 ha orné nebo až do 12 ha zemědělské půdy podle její bonity,
b) mnohočlenné rodině (nejméně 3 děti) až do 10 ha orné anebo až do 13 ha zemědělské půdy podle její bonity, pokud možno s příslušným zařízením (hospodářské budovy, živý a mrtvý inventář) a podle možnosti scelené.

(4) Velké hospodářské budovy, strojní zařízení a podobné budtež všude tam, kde je to možné, přidělovány za účelem vhodnějšího využití do vlastnictví družstev, utvořených z přidělců.

(5) Ministerstvo zemědělství a zemské národní výbory vysílají k okresním rolnickým komisím pomocné orgány, které pomáhají při technických pracích přidělových.

§ 5

(1) Přidělc je povinen ujmouti se držby toho dne, který bude stanoven v rozhodnutí o přidělu půdy.

(2) Přidělená půda přechází dnem převzetí držby do vlastnictví přidělce. Přidělc je povinen na přidělené půdě osobně hospodařiti. Smí ji ciziti, dáti do nájmu (pachtu) nebo do jiného užívání jen výjimečně ve zvláště odůvodněných případech a jen se souhlasem Národního pozemkového fondu. Přidělená půda nesmí býti zatížena bez svolení Národního pozemkového fondu, který může zatížení povolit jen v případech hodných zvláštního zřetele.

§ 6

V krajích, kde dosavadní způsob zemědělské výroby jest nerentabilní a kde objektivní podmínky vyžadují nutné přeorientování zemědělské výroby (horské kraje a pod.), zůstává zabraná půda ve správě Národního pozemkového fondu až do rozhodnutí o přeorientování zemědělské výroby v dotčeném kraji.

§ 7

(1) Zemědělský majetek bude přidělen do vlastnictví za úhradu, která se určí podle výnosu, polohy, odlehlosti a stavu obdělání půdy, podle rodinných poměrů přidělce a v případech uvedených v § 2, odst. 1, písm. b) se zřetelem na hodnotu odevzdané půdy, a to: a) nejméně ve výši hodnoty jedné průměrné roční úrody na navrhované výměře půdy, b) nejvíce ve výši dvou průměrných ročních úrod na navrhované výměře půdy.

(2) Hodnota odevzdané půdy [§ 2, odst. 1, písm. b)] bude určena podle zásad uvedených v odstavci 1.

(3) Úhrada za přidělené budovy má se určiti ve výši jedno- až tříročního nájemného přidělované budovy. Nájemné může býti v každém případě vyjádřeno v naturáliích. Úhrada za přidělený živý a mrtvý inventář a jiná zařízení bude určena podle směrnic, které vypracují zemské národní výbory a schválí ministerstvo zemědělství.

(4) Nedostane-li přidělc zároveň s přidělenou půdou potřebné budovy a zařízení a nemá-li prokazatelně žádných možností k jejich opatření z vlastních prostředků, může mu Národní

pozemkový fond poskytnouti levný dlouhodobý úvěr. (5) Národní pozemkový fond může částečně anebo zcela prominouti úhradu přídělci, který odevzdal půdu podle § 2, odst. 1, písm. b).

§ 8

(1) Určenou úhradu (§ 7) splatí uchazeči podle hospodářských možností, a to buď:

- a) jednorázově, nejpozději do 12 měsíců od převzetí držby přídělu, penězi nebo v naturáliích, nebo
- b) ve splátkách, v penězích nebo v naturáliích takto: 10% úhrady jest zaplatiti při převzetí přidělené půdy. Na návrh okresního národního výboru (okresní správní komise) po dobrozdání místní rolnické komise může Národní pozemkový fond povolit odklad první splátky nejdéle na 3 roky; nedoplatek úhrady je splatný podle splátkového plánu, vyhotoveného Národním pozemkovým fondem, nejpozději do 15 let ode dne převzetí držby přiděleného majetku.

(2) V případech hodných zvláštního zřetele a odůvodněných sociálně může Národní pozemkový fond po provedeném šetření za účasti příslušných národních výborů a rolnických komisí prominouti přídělci úhradu a příslušný zemědělský majetek přidělit bezplatně, především osobám uvedeným v § 3.

§ 9

Úhrad, zaplacených přídělci Národnímu pozemkovému fondu (§ 7), použije tento fond na zaplacení dluhů a závazků, vážnoucích na zkonfiskovaných majetcích, pokud tyto dluhy a závazky budou Národním pozemkovým fondem uznány a převzaty, dále na zmírnění válečných škod a škod, způsobených na majetku zemědělcům perzekvovaným v době okupace z důvodů národních, politických nebo rasových, na zvelebení zemědělské výroby a na vnitřní osidlování. Přebytky Národního pozemkového fondu připadají do státní pokladny.

§ 10

(1) V úhradě, určené podle § 7, jsou zahrnuty všechny výdaje a poplatky, spojené se zkonfiskováním a přidělením půdy, dále s odevzdáním vlastního majetku do Národního pozemkového fondu [§ 2, odst. 1, písm. b)], se železniční přepravou přídělců a jejich rodin a inventáře do místa přidělené půdy, jakož i s knihovním převedením vlastnictví přiděleného a směnou odevzdaného majetku.

(2) Zápisy v pozemkové knize, nutné k uskutečnění přídělu a po případě k odevzdání půdy [§ 2, odst. 1, písm. b)], obstará Národní pozemkový fond.

(3) Převody vlastnictví, uskutečněné podle tohoto dekretu, a příslušná podání soudům a úřadům jsou osvobozeny od kolků, poplatků, daní a dávek.

§ 11

Vláda se zmocňuje, aby zajistila finanční prostředky k provedení vnitřního osidlování.

§ 12

Tento dekret nabývá účinnosti v českých zemích, a to dnem vyhlášení; provede jej ministr zemědělství v dohodě s ministry financí, vnitra, spravedlnosti, dopravy a výživy.

Dr. Beneš v. r.

Fierlinger v. r. Nosek v. r. Ďuriš v. r. Dr. Šrobár v. r. gen. Hasal v. r. Dr. Stránský v. r. Majer v. r.

108/1945 Sb.

Dekret presidenta republiky ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondch národní obnovy

K návrhu vlády a po dohodě se Slovenskou národní radou ustanovují:

Část I.

Konfiskace nepřátelského majetku.

§ 1

Vymezení konfiskovaného majetku.

(1) Konfiskuje se bez náhrady - pokud se tak již nestalo - pro Československou republiku majetek nemovitý i movitý, zejména i majetková práva (jako pohledávky, cenné papíry, vklady, práva nehmotná), který ke dni faktického skončení německé a maďarské okupace byl nebo ještě jest ve vlastnictví: 1. Německé říše, Království maďarského, osob veřejného práva podle německého nebo maďarského práva, německé strany nacistické, politických stran maďarských a jiných útvarů, organizací, podniků, zařízení, osobních sdružení, fondů a účelových jmění těchto režimů nebo s nimi souvisejících, jakož i jiných německých nebo maďarských osob právnických, nebo 2. osob fyzických národnosti německé nebo maďarské, s výjimkou osob, které prokáží, že zůstaly věrný Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, nebo 3. osob fyzických, které vyvíjely činnost proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly, záměrně podporovaly jakýmkoli způsobem německé nebo maďarské okupanty, nebo které v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu presidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) nadržovaly germanisaci nebo maďarisaci na území Československé republiky nebo se chovaly nepřátelsky k Československé republice nebo k českému nebo slovenskému národu, jakož i fyzických nebo právnických osob, které strpěly takovou činnost u osob spravujících jejich majetek nebo podnik.

(2) Konfiskaci podléhá rovněž veškerý majetek, který náležel v době po 29. září 1938 subjektům uvedeným v odstavci 1 a byl v době rozhodné podle odstavce 1, věta první, po případě je ještě, ve vlastnictví osob, v jejichž rukou by konfiskaci nepodléhal, leč by podrobení takového majetku konfiskaci neodpovídalo zásadám slušnosti.

(3) O tom, jsou-li splněny podmínky pro konfiskaci podle tohoto dekretu, rozhoduje příslušný okresní národní výbor. Rozhodnutí lze doručiti veřejnou vyhláškou, i když nejsou splněny předpoklady § 33 vládního nařízení ze dne 13. ledna 1928, č. 8 Sb., o řízení ve věcech náležejících do působnosti politických úřadů (správním řízení). Z rozhodnutí okresního národního výboru lze se odvolati k zemskému národnímu výboru (na Slovensku k příslušnému orgánu Slovenské národní rady). Ministr vnitra může způsob rozhodování podle tohoto odstavce blíže upravit směrnicemi.

§ 2

Výjimky z konfiskace a poskytnutí náhrady.

(1) Z konfiskace vyňata jest ta část movitého majetku osob, uvedených v § 1, odst. 1, č. 2 a 3, již jest nevyhnutelně třeba k ukojení životních potřeb nebo k osobnímu vykonávání

zaměstnání těchto osob a jejich členů rodiny (jako oděv, peřiny, prádlo, domácí nářadí, potraviny a nástroje). Podrobnosti o rozsahu tohoto majetku stanoví vláda nařízením.

(2) Vláda může nařízením stanovit, že se majetek určitého okruhu osob, spadajících pod ustanovení § 1, vyjímá částečně nebo zcela z konfiskace.

(3) Konfiskaci nepodléhá majetek, jehož v době po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo v důsledku národní, rasové nebo politické persekuce pozbyly osoby, které nespadají pod ustanovení § 1.

(4) Při konfiskaci majetku osoby právnické přísluší poměrná náhrada osobám kapitálově na ní zúčastněným, pokud nespadají pod ustanovení § 1, odst. 1, zejména pokud jim nelze přičítati činnost a chování dotyčné právnické osoby nebo zanedbání přiměřené opatrnosti při ustanovení její správy nebo při dozoru na ni a pokud nejednají přímo nebo nepřímou v zájmu osob, na něž se vztahuje ustanovení § 1, odst. 1. Podrobnosti upraví vláda nařízením.

(5) Jsou-li osoby, jejichž majetek podléhá konfiskaci, jako spoluvlastníci ve společenství s osobami, které pod ustanovení § 1 nespadají, a činí-li jejich spoluvlastnický podíl více než jednu polovinu, podléhá konfiskaci majetek celý. Osobám nespadajícím pod § 1 přísluší však náhrada ve věci stejného druhu a stejné hodnoty jako jejich podíl, a není-li to možno, v penězích.

Část II.

Fondy národní obnovy.

§ 3

Zřízení a organizace Fondů národní obnovy.

(1) K obstarávání úkolů souvisejících se zatímní správou konfiskovaného majetku a jeho rozdělením se zřizuje při každém osidlovacím úřadě Fond národní obnovy (v dalším jen Fond). Fond jest samostatná právnická osoba. Zastupuje ho finanční prokuratura, pokud statut Fondu (odstavec 7) nestanoví jinak.

(2) V čele každého Fondu jest předseda, kterého jmenuje vláda na návrh ministra vnitra po slyšení předsedy osidlovacího úřadu. Předseda zastupuje Fond navenek. Je-li zaneprázdněn, zastupuje ho místopředseda Fondu, kterého jmenuje vláda na návrh předsedy Fondu a po slyšení předsedy osidlovacího úřadu.

(3) Fond národní obnovy podléhá osidlovacímu úřadu, při němž je zřízen. Předseda osidlovacího úřadu a jeho náměstek s předsedou a místopředsedou Fondu tvoří radu, která usměrňuje činnost příslušného osidlovacího úřadu a Fondu mu podléhajících. Rada se usnáší nadpoloviční většinou hlasů. Při rovnosti hlasů rozhodne ústřední komise pro vnitřní osídlení.

(4) Agendu Fondu obstarávají zaměstnanci příslušného osidlovacího úřadu, při čemž podléhají předsedovi Fondu.

(5) Základní peněžní prostředky Fondů tvoří zálohy ze státních prostředků, dále peněžní vklady a likvidní pohledávky konfiskované podle tohoto dekretu a postupně docházející úhrady za přidělený majetek.

(6) Fondy jsou osvobozeny od poplatků a dávek za úřední úkony.

(7) Statut Fondů a jednací řád pro ně vydá vláda nařízením na návrh ústřední komise pro vnitřní osídlení.

§ 4

Stálý poradní sbor a kontrola hospodaření.

(1) U každého Fondu se zřizuje Stálý poradní sbor. Do Stálého poradního sboru, zřízeného u Fondu při osidlovacím úřadě v Praze, vysílají po jednom zástupci ministerstva vnitra, financí, národní obrany, školství a osvěty, spravedlnosti, průmyslu, zemědělství, vnitřního obchodu, dopravy, ochrany práce a sociální péče, zdravotnictví a výživy, jakož i Hospodářská rada. Členy Stálého poradního sboru, zřízeného u Fondu při osidlovacím úřadě v Bratislavě, jsou zástupci příslušných pověřenectev Slovenské národní rady, jakož i

zástupce Hospodářské rady. Působnost Stálých poradních sborů upraví a jejich jednací řád vydá ústřední komise pro vnitřní osídlení.

(2) Hospodaření Fondů podléhá kontrole ministerstva financí a nejvyššího účetního kontrolního úřadu. Opatření Fondu, proti němuž vysloví námitky zástupce ministerstva financí (na Slovensku prostřednictvím pověřence Slovenské národní rady pro finance), nesmí se provést, dokud vzniklý rozpor se neodstraní jednáním mezi dotčenými ministerstvy, a nepodaří-li se to, rozhodnutím vlády.

§ 5

Působnost Fondů.

(1) Fondům přísluší zejména:

1. zjistiti veškerý majetek konfiskovaný podle tohoto dekretu. Okresní národní výbory jsou povinny provést soupis veškerého majetku, který se v jejich obvodu podle tohoto dekretu konfiskuje, a předložit tento soupis příslušné oblastní úřadovně osidlovacího úřadu a příslušnému Fondu. Podklady pro soupis opatří místní národní výbory. Každý, kdo má zkonfiskovaný majetek v držbě, ve správě nebo úschově, je povinen přihlásiti jej na vyzvání okresního národního výboru k soupisu, a řádně oň pečovati, pokud Fond nebo veřejný úřad (orgán) jím pověřený neučiní jiné opatření;
2. učiniti - pokud se tak nestalo - v dohodě s příslušnými národními výbory a ministerstvy a jejich prostřednictvím potřebná opatření na zajištění, převzetí, úschovu, udržování a správu tohoto majetku. Směrnice pro tato opatření vydá osidlovací úřad v dohodě s Fondem. Na žádost Fondu poznamená příslušný soud konfiskaci ve veřejných knihách a rejstřících;
3. sepsati a vypořádati závazky náležející ke konfiskovanému majetku, při čemž postupuje podle směrnic, které vydá vláda nařízením; za závazky, které při tomto vypořádání nebudou uspokojeny, stát neodpovídá;
4. provést odevzdání konfiskovaného majetku podle rámcových plánů (§ 6, odst. 1) a konečných rozhodnutí o přidělu (§ 8, odst. 6);
5. zprostředkovati přidělcům úvěr podle směrnic vydaných ústřední komisí pro vnitřní osídlení.

(2) Fond má právo dozírat na hospodaření národních správců, požadovati jejich odvolání a navrhopati jejich ustanovení u příslušných orgánů.

Část III.

Rozdělení zkonfiskovaného majetku.

Oddíl 1.

Rámcové plány a přidělová nařízení.

§ 6

(1) Příslušný orgán veřejné správy vypracuje po dohodě s příslušnými ministerstvy (na Slovensku také s příslušnými pověřenectvy Slovenské národní rady) a Hospodářskou radou a po slyšení příslušných hospodářských svazů (na Slovensku obdobných hospodářských organizací) a Ústřední rady odborů (na Slovensku Ústredia odborových svazov) rámcové plány, kterými zejména stanoví:

- a) kolik malých majetkových podstat má býti v jednotlivých místech přiděleno a jak má býti naloženo se zbývajícími,
- b) které střední majetkové podstaty mají býti přiděleny a jak má býti naloženo se zbývajícími,
- c) jak má býti naloženo s průmyslovým majetkem a s velkými majetkovými podstatami.

(2) Způsobem uvedeným v předchozím odstavci připraví příslušné orgány veřejné správy návrhy zvláštních přidělových nařízení podle druhů konfiskovaného majetku, který bude určen k přidělování, a stanoví v nich znaky, podle nichž budou majetkové podstaty

rozišovány na malé, střední a velké, vlastnosti, jež musí mít přidělci dotčeného druhu majetku, směrnice pro výpočet výše úhrady a způsob jejího splácení přidělci, podmínky, za nichž má dojít k přidělu nebo může být přidělený majetek odňat, a jak se má naložit s majetkovou podstatou. Podle těchto podkladů vydá krajský národní výbor jednotlivá přidělová nařízení. Provedení těchto nařízení přísluší příslušnému orgánu veřejné správy, který je může provádět postupně podle oblastí a druhů přidělovaných podstat.

(3) Na podkladě rámcových plánů (odstavec 1) a přidělových nařízení (odstavec 2) sestaví se plány přidělové a úhradové (§§ 10 až 12). Příslušnému orgánu veřejné správy přísluší přezkoumat, zda přidělové a úhradové plány vyhovují těmto předpokladům, v kterémžto případě je schválí. Příděly, odporující rámcovým plánům nebo přidělovým nařením, vyloučí příslušný orgán veřejné správy z přidělových a úhradových plánů. Pokud nejsou schváleny plány příslušným orgánem veřejné správy s tohoto hlediska, nelze přikročit ke konečnému schválení nebo úpravě přidělového a úhradového plánu příslušným orgánem.

(4) Příděl, který se přičí rámcovému plánu, jednotlivým přidělovým nařením nebo řádně schváleným, po případě upraveným plánům přidělovým a úhradovým (§ 10, odst. 3, § 11, odst. 3 a § 12, odst. 3), jest neplatný. Příslušný orgán veřejné správy může ve lhůtě 6 měsíců od doručení pravoplatného rozhodnutí o přidělu (§ 8, odst. 6) dáti podnět ke zrušení neplatného rozhodnutí o přidělu nadřízeným úřadem, a jde-li o přidělové rozhodnutí ministerstva, ústřední komisí pro vnitřní osídlení.

Oddíl 2.

Přídělové řízení.

§ 7

Oprávnění uchazeči.

(1) Z majetku konfiskovaného podle tohoto dekretu se přidělují (§ 8) jednotlivé majetkové podstaty do vlastnictví oprávněným uchazečům za úhradu.

(2) Majetkové podstaty mohou být přiděleny zemím, okresům, obcím a jiným veřejnoprávním korporacím, zejména zájmovým a kulturním, družstvům a jiným uchazečům, kteří vyhovují přidělovým podmínkám (§ 6, odst. 2).

(3) Při přidělování konfiskovaného majetku budiž přihlíženo především k účastníkům národního odboje a jejich pozůstalým rodinným příslušníkům, k osobám poškozeným válkou, národní, rasovou nebo politickou persekcí, k osobám vracejícím se do pohraničí, které byly nuceny opustit, nebo do vlasti z ciziny a k osobám, které v důsledku územních změn přeložily své bydliště na ostatní území Československé republiky. Předpoklady přednostního postavení nutno náležitě prokázat.

§ 8

Rozhodnutí o přidělu.

(1) Podle pravoplatných přidělových plánů (§§ 10 až 12) přiděluje malé majetkové podstaty okresní národní výbor, střední majetkové podstaty zemský národní výbor (na Slovensku příslušný orgán Slovenské národní rady) a průmyslový majetek a velké majetkové podstaty příslušné ministerstvo (na Slovensku v dohodě s příslušným pověřenectvem Slovenské národní rady).

(2) V rozhodnutí o přidělu budiž uvedeno:

- a) z čeho pozůstává přidělovaná majetková podstata,
- b) jaká jiná práva a oprávnění jsou s přidělem spojena,
- c) jaké závazky přidělce přejímá,
- d) den, kdy bude odevzdán přidělený majetek,
- e) výše úhrady (přejímací ceny) a způsob jejího zaplacení,
- f) případná omezení přidělce nebo jiné podmínky jemu uložené.

(3) Přídělce neodpovídá za závazky, postihující majetek, který mu byl přidělen, pokud je podle rozhodnutí o přidělu nepřevzal.

(4) Žadatel, který se považuje za poškozena rozhodnutím okresního národního výboru o

přídělu, přísluší odvolání k zemskému národnímu výboru (na Slovensku k příslušnému orgánu Slovenské národní rady). O odvolání rozhoduje zemský národní výbor (na Slovensku příslušný orgán Slovenské národní rady) s konečnou platností.

(5) Žadatel, který se považuje za poškozena rozhodnutím zemského národního výboru (příslušného orgánu Slovenské národní rady) o přídělu, přísluší odvolání k příslušnému ministerstvu.

(6) Orgán, který rozhodl o přídělu, zašle pravoplatné rozhodnutí o přídělu příslušnému orgánu veřejné správy, jenž provede odevzdání přiděleného majetku.

§ 9

Přídělové komise.

(1) Místní národní výbor, v jehož obvodu jest konfiskovaný majetek, vyzve na dožádání příslušného orgánu veřejné správy veřejně způsobem v místě obvyklým a vyhláškou zájemce o příděl k podávání přihlášek. Přihlášky je podávati u místního národního výboru. Z těchto uchazečů, vyhovujících přídělovým podmínkám (§ 6, odst. 2), jakož i z členů místního národního výboru, kteří uchazeči nejsou, jmenuje místní národní výbor místní přídělovou komisi, a to nejméně o 3 a nejvýše o 10 členech tak, aby většinu tvořili uchazeči o příděl. Členství v místních přídělových komisích jest čestné. Místní národní výbor může členy komise kdykoli odvolati. Předsedu místní přídělové komise zvolí místní národní výbor ze svých členů. V obcích s více než 10 000 obyvateli jmenuje místní národní výbor za členy místní přídělové komise také zástupce hospodářských svazů (na Slovensku obdobných hospodářských organizací) a Ústřední rady odborů (na Slovensku Ústredia odborových svazov). Byl-li člen odvolán nebo odpadl-li z jiného důvodu, jmenuje se nový člen ze zájmové skupiny, z níž člen, kterého má nahraditi, vyšel. Při postupném provádění přídělového nařízení (§ 6, odst. 2, poslední věta) lze jmenovati pro jednotlivé druhy majetkových podstat různé přídělové komise.

(2) Okresní národní výbor, v jehož obvodu jest konfiskovaný majetek, vyzve na dožádání příslušného orgánu veřejné správy veřejně způsobem v okrese obvyklým zájemce o příděl k podávání přihlášek. Přihlášky je podávati u okresního národního výboru. Z těchto uchazečů, vyhovujících přídělovým podmínkám (§ 6, odst. 2), a ze zástupců okresního národního výboru, hospodářských svazů (na Slovensku obdobných hospodářských organizací) a Ústřední rady odborů (na Slovensku Ústredia odborových svazov) jmenuje okresní národní výbor okresní přídělovou komisi, a to nejvýše o 10 členech tak, aby většinu tvořili uchazeči o příděl. O členech okresní přídělové komise platí obdobně ustanovení o členech místní přídělové komise. Předsedu okresní přídělové komise zvolí okresní národní výbor ze svých členů.

(3) Jmenování členů místní přídělové komise přezkoumá a potvrzuje okresní národní výbor, jmenování členů okresní přídělové komise přezkoumá a potvrzuje zemský národní výbor (na Slovensku příslušný orgán Slovenské národní rady).

(4) Složení, organizaci a činnost místních a okresních přídělových komisí podrobněji upraví a jednacím řádem pro ně stanoví příslušný orgán veřejné správy.

§ 10

Přídělové plány pro malé majetkové podstaty.

(1) Místní přídělová komise vypracuje pro malé majetkové podstaty, určené k přídělu v obvodu místního národního výboru, přídělový plán s návrhem na úhradu požadovanou za přidělovaný majetek. Plán vyloží k veřejnému nahlédnutí u místního národního výboru po 15 dnech a upozorní zároveň na vyložení vyhláškou jednak vyvěšenou po tuto dobu na jeho úřední desce, jednak uveřejněnou - nejpозději prvního dne vyložení - v tisku, a to s poučením o námitkách. Proti tomuto přídělovému plánu a návrhu na úhradu má každý československý státní příslušník, starší 18 let, právo podati ve lhůtě 15 dnů od posledního dne vyložení plánu námitky u místní přídělové komise. Po uplynutí lhůty k námitkám předloží místní přídělová komise přídělový plán s návrhem na úhradu a došlé námitky se svým vyjádřením k nim okresní přídělové komisi k přezkoumání. Zároveň zašle opis přídělového

plánu a návrhu na úhradu příslušnému orgánu veřejné správy (§ 6, odst. 3), berní správě a okresnímu národnímu výboru (odstavec 2).

(2) Okresní přidělová komise přezkoumá předložené jí přidělové plány a návrhy na úhradu se zřetelem na podané námítky. Vyžádá si vyjádření o přiměřenosti úhrad v plánech navržených od berní správy a technických i cenových orgánů příslušného okresního národního výboru a sdělí jim, kdy bude o jednotlivém přidělovém plánu jednat, aby se mohly tohoto jednání zúčastniti.

(3) Přídělový a úhradový plán pro malé majetkové podstaty je podkladem pro přidělování, jakmile byl okresní přidělovou komisí se zřetelem na stanovisko příslušného orgánu veřejné správy (§ 6, odst. 3) schválen, po případě upraven.

§ 11

Přídělové plány pro střední majetkové podstaty.

(1) Okresní přidělová komise vypracuje pro střední majetkové podstaty, určené k přidělu v obvodu okresního národního výboru, přidělový plán s návrhem na úhradu požadovanou za přidělový majetek. Plán vyloží k veřejnému nahlédnutí u okresního národního výboru po 15 dnů a upozorní zároveň na vyložení jednak vyhláškou vyvěšenou po tuto dobu na jeho úřední desce, jednak uveřejněnou - nejpозději prvního dne vyložení - v tisku, a to s poučením o námitkách. Proti tomuto přidělovému plánu a návrhu na úhradu má každý československý státní příslušník, starší 18 let, právo podati ve lhůtě 15 dnů od posledního dne vyložení plánu námítky u okresní přidělové komise. Po uplynutí lhůty k námitkám předloží okresní přidělová komise přidělový plán s návrhem na úhradu a došlé námítky se svým vyjádřením k nim zemskému národnímu výboru (na Slovensku příslušnému orgánu Slovenské národní rady) k přezkoumání. Zároveň zašle opis přidělového plánu a návrhu na úhradu příslušnému orgánu veřejné správy (§ 6, odst. 3), berní správě a okresnímu národnímu výboru (odstavec 2).

(2) Zemský národní výbor (na Slovensku příslušný orgán Slovenské národní rady) vyžádá si vyjádření o přiměřenosti úhrad v plánech navržených od berní správy a technických i cenových orgánů příslušného okresního národního výboru a sdělí jim, kdy bude o jednotlivém přidělovém plánu jednat, aby se mohly tohoto jednání zúčastniti. Na to přezkoumá předložené přidělové plány a návrhy na úhradu se zřetelem na podané námítky a vyjádření berních správ a technických orgánů okresních národních výborů, při čemž může tyto plány změnit, vyžadují-li toho důležité zájmy veřejné, zejména národní.

(3) Přídělový a úhradový plán pro střední majetkové podstaty je podkladem pro přidělování, jakmile byl zemským národním výborem (na Slovensku příslušným orgánem Slovenské národní rady) se zřetelem na stanovisko příslušného orgánu veřejné správy (§ 6 odst. 3) schválen, po případě upraven.

§ 12

Přídělové plány pro průmyslový majetek a velké majetkové podstaty.

(1) Zemský národní výbor (na Slovensku příslušný orgán Slovenské národní rady) vypracuje pro průmyslový majetek a velké majetkové podstaty, určené k přidělu v jeho obvodu, přidělový plán s návrhem na úhradu požadovanou za přidělový majetek. Plány jest uveřejniti. Proti tomuto přidělovému plánu a návrhu na úhradu má každý československý státní příslušník, starší 18 let, právo podati námítky u zemského národního výboru (příslušného orgánu Slovenské národní rady) ve lhůtě 15 dnů od uveřejnění plánu. Po uplynutí lhůty k námitkám předloží zemský národní výbor (na Slovensku příslušný orgán Slovenské národní rady) přidělový plán s návrhem na úhradu a došlé námítky se svým vyjádřením k nim příslušnému ministerstvu k přezkoumání. Zároveň zašle opis přidělového plánu a návrhu na úhradu příslušnému úřadu veřejné správy (§ 6, odst. 3), ministerstvu financí, ministerstvu dopravy (odstavec 2) a nejvyššímu úřadu cenovému.

(2) Ministerstvo (na Slovensku v dohodě s příslušným pověřenectvem Slovenské národní rady) přezkoumá předložený přidělový plán a návrh na úhradu se zřetelem na podané námítky a vyjádření ministerstev financí a dopravy (veřejná technická správa) a nejvyššího

úřadu cenového, které si k návrhu na úhradu vyžádá.

(3) Přídělový a úhradový plán pro průmyslový majetek a velké majetkové podstaty je podkladem pro přidělování, jakmile byl ministerstvem (na Slovensku v dohodě s příslušným pověřenectvem Slovenské národní rady) se zřetelem na stanovisko příslušného orgánu veřejné správy (§ 6, odst. 3) schválen, po případě upraven.

§ 13

Nakládání s přiděleným majetkem. Zciziti, pronajmouti, propachtovati nebo zatížit majetek přidělený podle § 8 lze jen po lhůtě stanovené jednotlivými přídělovými nařízeními. V této lhůtě lze tak učiniti jen se svolením příslušného orgánu veřejné správy.

§ 14

Placení přejímací ceny a její použití.

(1) Úhradu (prejímací cenu) splácejí přidělci příslušnému orgánu veřejné správy podle rozhodnutí o přidělu. Výkaz nedoplatků úhrady, vydaný příslušným orgánem veřejné správy, jest vykonatelný správní nebo soudní exekucí.

(2) Této úhrady budiž použito k zaplacení závazků, náležejících ke zkonfiskovanému majetku, pokud při vypořádání (§ 5, odst. 1, č. 3) budou uznány a nebudou převzaty přidělci, a zbytek budiž odveden státní pokladně k vázaným účelům.

Část IV.

Ustanovení společná a závěrečná.

§ 15

Řízení Pro řízení před příslušnými orgány veřejné správy platí přiměřeně vládní nařízení č. 8/1928 Sb.

§ 16

Přechod nemovitostí a knihovních práv na stát. Přechod nemovitostí a knihovních práv, které nebudou přiděleny jiným osobám, na Československý stát, zapíše knihovní soudy ve veřejných knihách na návrh příslušného orgánu veřejné správy, a pokud jde o majetek uvedený v § 18, na návrh ministerstva zdravotnictví s odvoláním na tento dekret.

§ 17

Poměr k majetku zemědělskému. Tento dekret se nevztahuje na zemědělský majetek, pokud je konfiskován podle dekretu presidenta republiky ze dne 21. června 1945, č. 12 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, a podle obdobných předpisů, platných na Slovensku.

§ 18

Poměr k majetku lázeňskému, léčebným a ošetrovacím ústavům.

(1) Ustanovení částí II a III se nevztahují: 1. na léčebné a ošetrovací ústavy; 2. na tento lázeňský majetek:

- a) nemovitosti se zřídly přírodních léčivých nebo minerálních vod, léčivých plynů a emanací nebo s ložisky léčivého bahna, slatiny, rašeliny nebo jiných zemin,
- b) nemovitosti, podniky a zařízení, které slouží k využití přírodních léčivých zdrojů nebo

- minerálních vod nebo jsou pro ně potřebny,
- c) léčebná zařízení lázeňská,
  - d) ubytovací podniky lázeňské, které převážně slouží nebo jsou určeny pro léčící se hosty nebo jsou součástí léčebných zařízení lázeňských,
  - e) pomocné podniky těch zařízení a podniků, jež jsou uvedeny pod písm. b) až d), f) veškeré příslušenství podniků a zařízení, uvedených pod písm. b) až e), a všechen majetek sloužící k jejich provozu.
- (2) Ministr zdravotnictví (na Slovensku v dohodě s pověřencem Slovenské národní rady) určí, kterého majetku se týká ustanovení odstavce 1.
- (3) Jak bude naloženo s majetkem, uvedeným v odstavci 1, stanoví zvláštní předpisy.

§ 19

Ustanovení trestní.

(1) Kdo vědomě poruší některé ustanovení tohoto dekretu nebo nařízení podle něho vydaných, nebo kdo se dopustí pletich, jež jsou způsobilé rušiti konfiskaci nebo řádné přidělování konfiskovaného majetku, bude potrestán - bez újmy soudního stíhání - okresním národním výborem pro přestupek pokutou do 1 000 000 Kčs nebo vězením do jednoho roku nebo oběma těmito tresty. Pro případ nedobytnosti pokuty buď vyměřen náhradní trest vězení podle míry zavinění do 1 roku.

(2) Přestupky uvedené v odstavci 1 se promlčují ve 3 letech.

§ 20

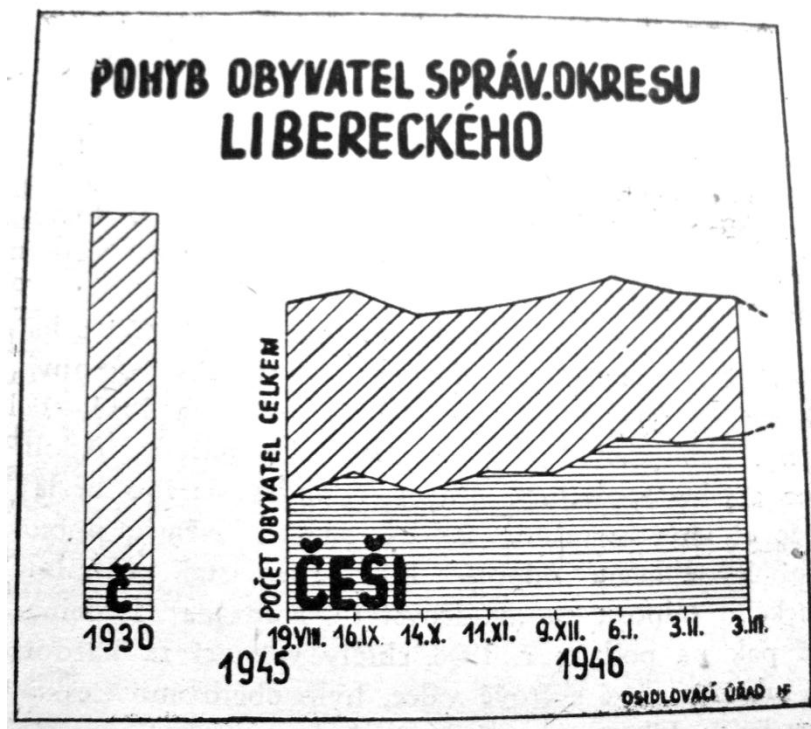
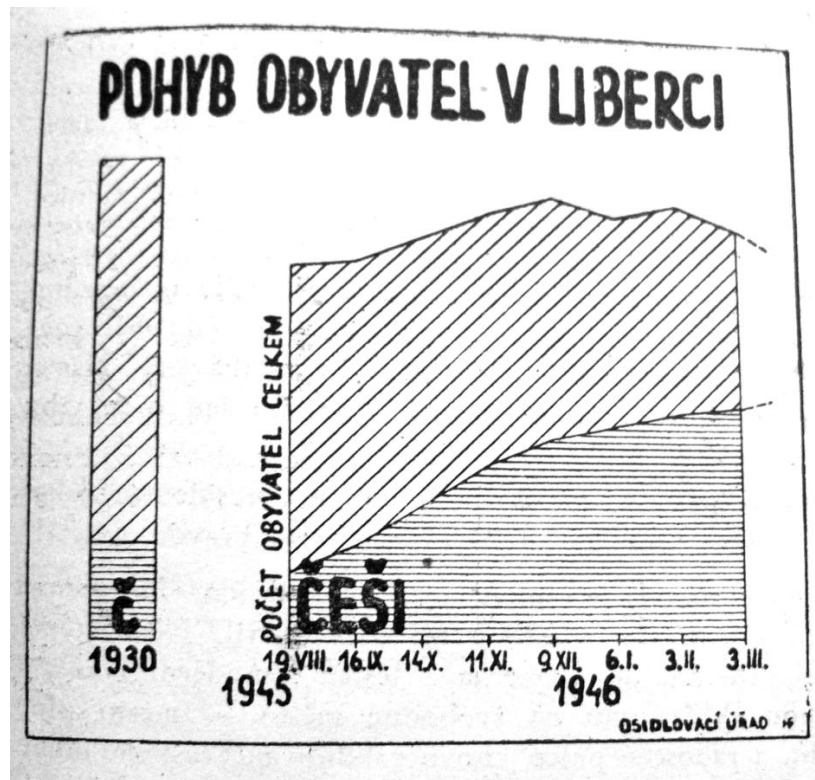
Spolupůsobení veřejných úřadů a orgánů Všechny veřejné úřady a orgány jsou povinny na dožádání spolupůsobiti s příslušnými orgány veřejné správy a účinně je podporovati při výkonu jejich úkolů.

§ 21

Tento dekret nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provedou jej všichni členové vlády.

Příloha č. 6:

(J Dohnal: *Liberec opět žije česky*, Osidlování, roč. 1, s. 7.)

Příloha č. 7:

Ústřední národní výbor statutárního města Liberce
bytový referát

Č.j.: 49/I./3/KtS Dne 19. srpna 1948

Věc: Náhrada za užívání bytu.

Výměr

Pan
František Lukeš
v LIBERCI II čp.49, Pražská 26 a

Dekretem ze dne 20.8.45 č.j. 7922 byl Vám přidělen byt o kuchyni a 3 pokojích s příslušenstvím v II.pstře domu čp. 49 v Liberci II, ul. Pražská, č. 26 a.

Podle vyhlášky Osidlovacího úřadu v Praze č. 224 uveřejněné v Úředním listě ze dne 25. ledna 1946 vyměřuje se Vám ode dne 1.7.48 roční náhrada za užívání bytu a to:

1. náhrada za užívání bytu ročně	Kčs	<u>2.216.--</u>
2. obecní dávka z nájemného t. č. 15%	Kčs	<u>332.--</u>
stočné t. č. <u>5</u> %	Kčs	<u>110.--</u>
úhrnem ročně	Kčs	<u>2.658.--</u>
tudíž čtvrtletně včetně dávek	Kčs	<u>664.50</u>

Záloha ve výši Kčs 1111, zaplacená Vámi při převzetí bytu, bude Vám vyúčtována při prvním placení nájemného.

Tato náhrada s uvedenými obecními dávkami a poplatky je splatna podle Vaší vůle buď čtvrtletně nebo měsíčně **předem** u Liberecké spořitelny na žirový účet Fondu čís. 3 a to při čtvrtletním placení do 5. dne čtvrtletí, při měsíčním placení do konce 3. dne měsíce.

Platy v tomto výměru neuvedené, na př. vodné, poplatky komínické, za odvoz popela a smetí, za vyvážení žumpy a pod. budou Vám předepisovány zvlášť.

Tento výměr ruší a nahrazuje všechny předešlé výměry a opatření, jimiž Vám byla předepsána náhrada za užívání tohoto bytu. Do základů, podle kterých byla náhrada vypočtena, můžete nahlédnouti u bytového referátu ÚNV (odd. pro výpočet nájemného).

Proti tomuto výměru můžete se odvolat do 15 dnů po jeho doručení k Zemskému národnímu výboru v Praze. Odvolání se podává u bytového referátu ÚNV v Liberci a nemá odkladného účinku.

Bytový referent ÚNV:

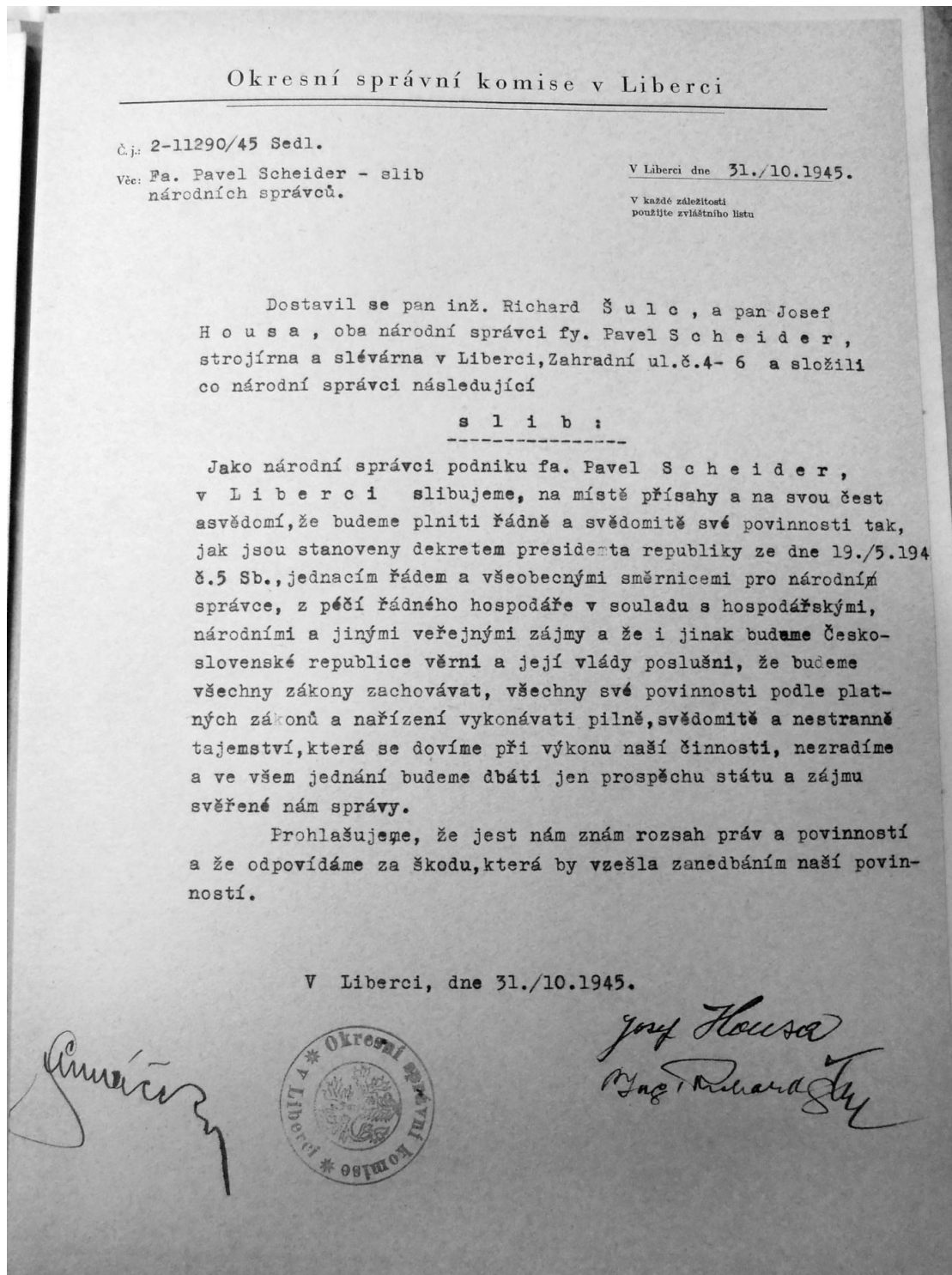
5. Osidlovací referát ÚNV

[Handwritten signature]

3065 - 699 - 48

Ukázka bytového výměru (SOKA Liberec, f. MěstNV Liberec, kart. 215)

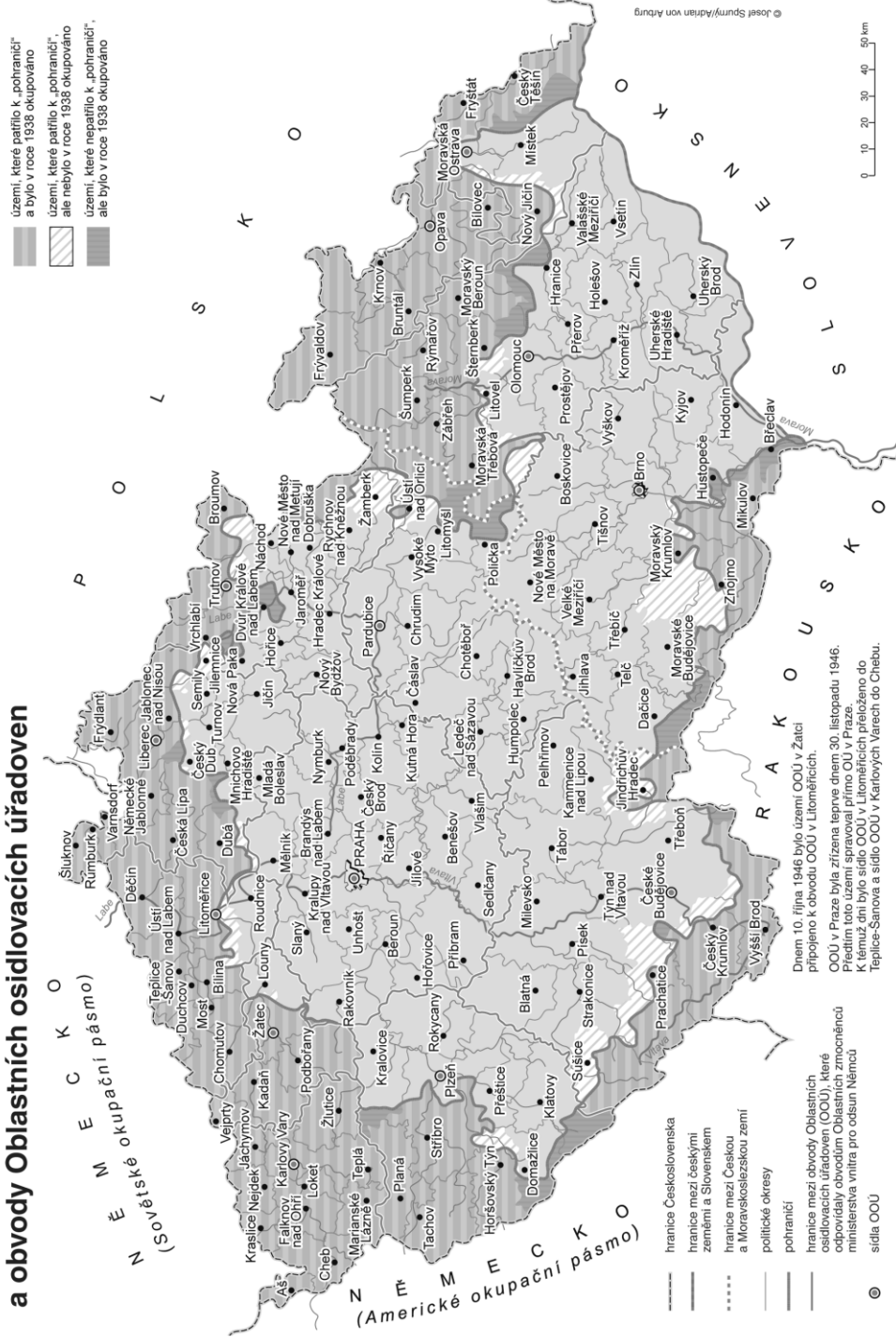
Příloha č. 8:

Slib národních správců fy. Scheider (SOKA Liberec, f. ONV Liberec, kart. 261)

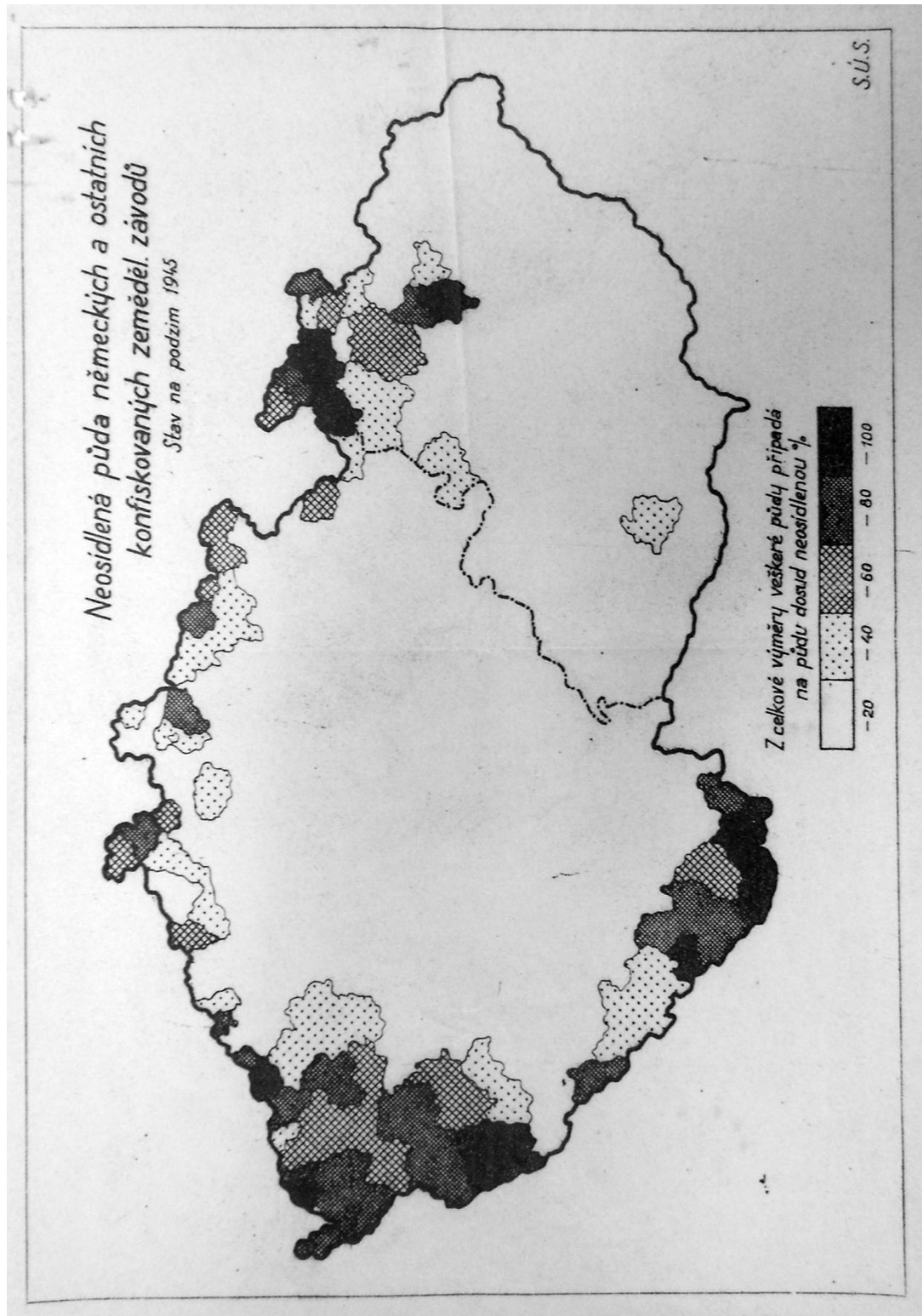
Příloha č. 9:

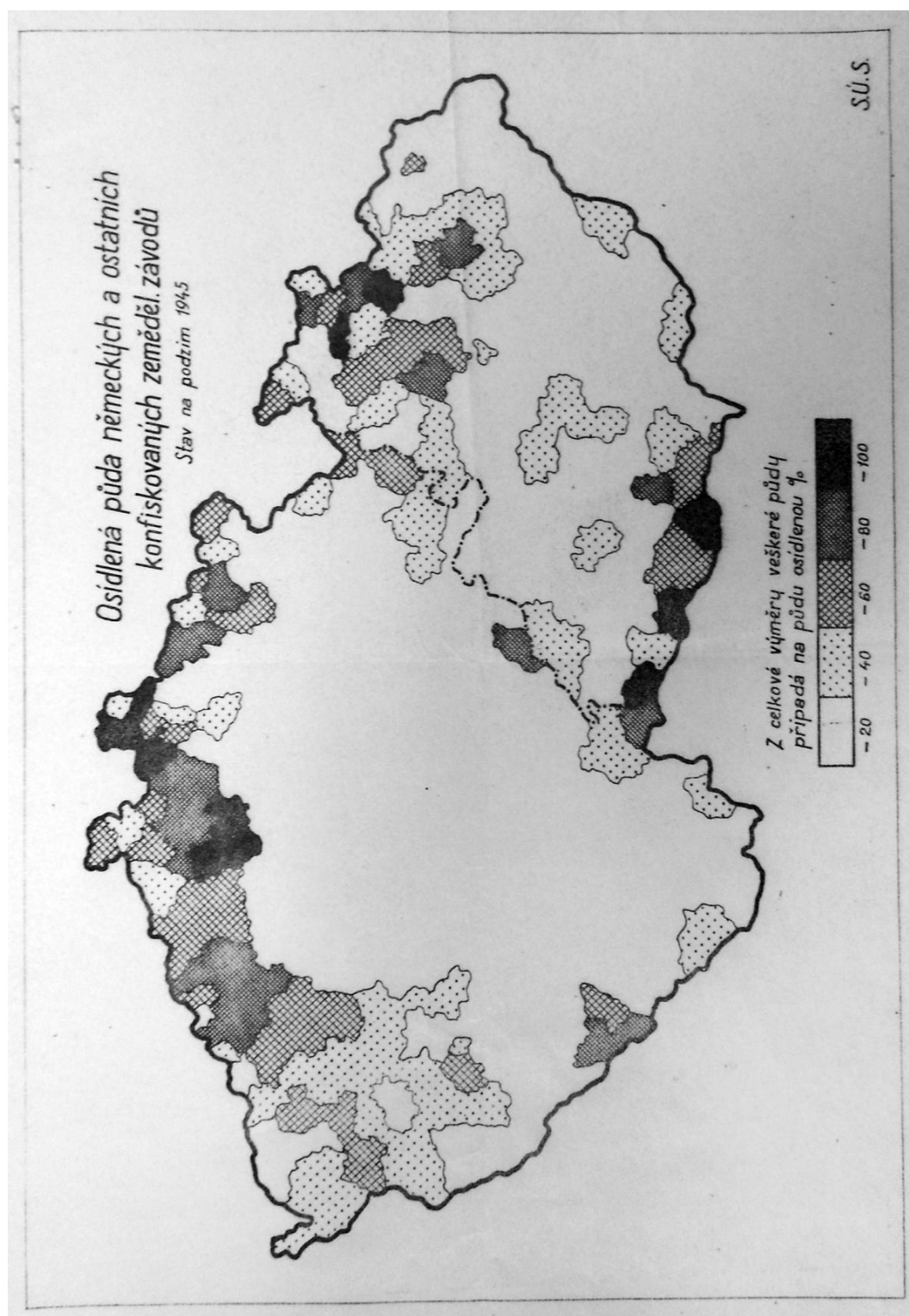
**„Pohraničí“ podle definice Osidlovacího úřadu v Praze z roku 1946
a obvody Oblastních osidlovacích úřadoven**

Pohraničí dle definice OÚ (© Josef Spurný/Adrian von Arburg)

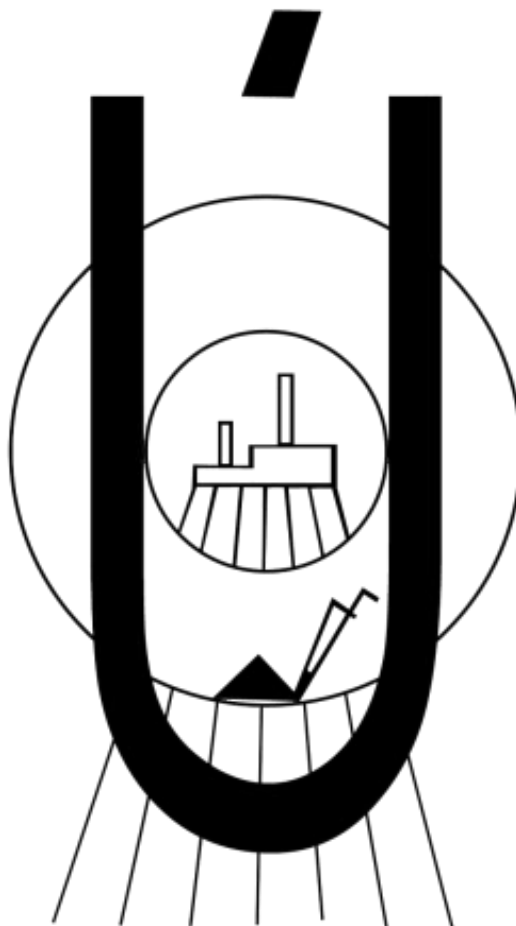
Příloha č. 10:

Osídlená a neosídlená půda na podzim 1945
(SOkA Liberec, f. MěstNV Liberec, kart. 1)

Příloha č. 11:

logo Osidlovacího úřadu v Praze (© Radek Motka)